

VANTAA

**Vantaan lastensuojelu-
suunnitelma**

VANTAAN LASTENSUOJELUSUUNNITELMA

1	JOHDANTO.....	2
2	TAUSTA.....	3
2.1	Lastensuojelulaki	4
3	TOIMENPITEET EHKÄISEVÄN LASTEN SUOJELUN KEHITTÄMISEKSI VANTAALLA	6
4	LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTI VANTAALLA.....	12
4.1	Vantaalainen lapsi- ja nuorisopolitiikka.....	12
4.2	Lasten ja nuorten hyvinvoinnin nykytila.....	12
5	ENNALTA EHKÄISEVÄ LASTEN SUOJELU VANTAALLA	15
5.1	Lapsen ja nuoren elinympäristö.....	16
5.1.1	Maankäyttö ja ympäristö	16
5.1.2	Asuminen	16
5.1.3	Toimitilat	17
5.2	Lapsen ja nuoren fyysinen ja psyykinen hyvinvointi.....	19
5.2.1	Ennaltaehkäisevä terveydenhuolto	19
5.2.2	Terveyspalvelut	20
5.2.3	Mielenterveyden tukeminen	21
5.2.4	Vammaispalvelut.....	23
5.3	Lapsi päivähoidossa ja kouluikäinen lapsi ja nuori	25
5.3.1	Varhaiskasvatus	25
5.3.2	Perusopetus	26
5.3.3	Nuori peruskoulun jälkeen.....	29
5.3.4	Nuori toisen asteen koulutuksessa	30
5.3.5	Oppilas- ja opiskelijahuolto	31
5.4	Lapsen ja nuoren vapaa-aika	34
5.4.1	Kulttuuripalvelut	34
5.4.2	Kirjastopalvelut.....	35
5.4.3	Nuorisopalvelut.....	35
5.4.4	Liikuntapalvelut	38
5.5	Lapsen ja nuoren kohtaaminen aikuisten palveluissa	40
5.5.1	Aikuissosiaalityö	40
5.5.2	Päihdepalvelut.....	41
5.5.3	Ehkäisevä päihdetyö.....	42
5.5.4	Maahanmuuttajien vastaanottopalvelut	43
5.5.5	Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisy osana lasten suojelua	44
6	LASTENSUOJELUN ASIAKASMÄÄRÄT VANTAALLA.....	45
7	LASTENSUOJELUUN VARATTAVAT VOIMAVARAT.....	46
8	LASTENSUOJELUN PALVELUJÄRJESTELMÄ VANTAALLA.....	46
8.1	Lastensuojelun avopalvelut Vantaalla.....	46
8.2	Lasten sijais- ja jälkihuolto Vantaalla	48
9	YHTEISTYÖ EHKÄISEVÄSSÄ LASTEN SUOJELUSSA	52

Liite 1: Lasten ja nuorten hyvinvointi-indikaattorit

1 JOHDANTO

Vuoden 2008 alussa voimaan astunut uusi lastensuojelulaki velvoittaa kuntia laatimaan lastensuojelusuunnitelman. Vantaalla kaupunginvaltuusto asetti suunnitelman laatimisen lastensuojelun järjestämisestä ja kehittamisestä toimialojen yhteistyönä vuoden 2008 sitovaksi tavoitteeksi. Tavoitteen toteuttamiseksi kaupunginjohtaja nimesi 16.1.2008 poikkihallinnollisen työryhmän, jonka puheenjohtajana on toiminut apulaiskaupunginjohtaja Jukka Salminen. Työryhmätyön määräajaksi asetettiin 30.4.2008.

Vantaan lastensuojelusuunnitelman laatineen työryhmän jäsenet ovat olleet:

Sosiaali- ja terveydenhuollon toimialalta

Jukka T. Salminen, apulaiskaupunginjohtaja, työryhmän puheenjohtaja
 Raimo Aarniola, vammaispalvelujen palvelupäällikkö
 Anna Cantell-Forsbom, psykososiaalisten palvelujen palvelupäällikkö
 Marianne Juosila, erityisasiantuntija, työryhmän sihteeristö
 Anne Kaatra, lasten sijaishuollon palvelupäällikkö
 Maritta Pesonen, perhepalvelujen johtaja
 Arja Ruponen, ennaltaehkäisevän terveydenhuollon palvelupäällikkö
 Kirsi Savolainen, vastaanottotoiminnan tulosityksikön päällikkö
 Maarit Sulavuori, aikuissosiaalityön palvelupäällikkö
 Hilikka Vihavainen, päihdepalvelujen palvelupäällikkö
 Jaana Vilpas, lastensuojelun avopalvelujen palvelupäällikkö

Sivistystoimen toimialalta

Paula Ylöstalo-Kuronen, va. apulaiskaupunginjohtaja
 Tuulikki Aho, kirjastopalveluiden johtaja
 Sole Askola-Vehviläinen, varhaiskasvatuksen johtaja
 Tiina Hirvonen, perusopetuksen johtaja
 Ulla Saastamoinen, toimialasihteeristö, työryhmän sihteeristö
 Irmeli Viertävä, varhaiskasvatuspäällikkö
 Marja Viljamaa, vs. nuoriso- ja aikuiskoulutuksen johtaja
 Eero Väätäinen, erityisopetuksen suunnittelija

Maankäytön ja ympäristön toimialalta

Marja-Leena Metsä, vuokra-asuntopäällikkö

Tilakeskuksen toimialalta

Pekka Wallenius, hankepalvelujohtaja

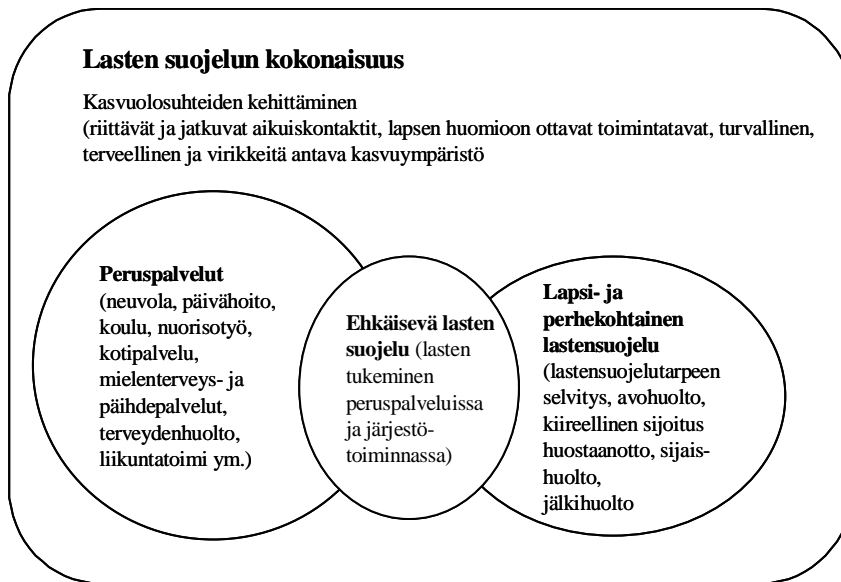
Vapaa-ajan ja asukaspalveluiden toimiala

Eija Ahola, nuorisopalveluiden johtaja
 Pirkko Nurmi, liikuntapalvelupäällikkö
 Annukka Stenius, lastenkulttuurin toiminnanjohtaja

2 TAUSTA

Suurin osa suomalaisista lapsista voi paremmin kuin koskaan. Kuitenkin erityispalvelujen kuormitus on nopeasti kasvanut. Raskaimpien erityispalvelujen (lasten- ja nuorisopsykiatria, lastensuojelun sijoitukset kodin ulkopuolelle ja erityisopetus) asiakkuudet ovat 2 - 4 kertaa yleisempiä kuin 1990-luvun alussa. Raskaiden erityispalvelujen kuormituksen edelleen kasvaessa kuntien liikkumavara ongelmien ehkäisemiseksi välttämättömään kehitysyhteisöjen tukemiseen ja peruspalvelujen vahvistamiseen on pieni.¹ Resurssiniukkuuden jatkuessa merkityksellisten muutosten aikaansaaminen on mahdollista vain kehittämällä toimintatapoja. Nykypäivän moninaistuviin tuen tarpeisiin tulee vastata varhaiseen tukeen perustuvalla työllä. Ongelmien tunnistaminen ja niihin puuttuminen mahdollisimman aikaisin on sekä inhimillisesti että taloudellisesti edullisin vaihtoehto.

Lasten suojelu perustuu lapsen kansainvälisesti tunnustettuihin oikeuksiin, joita ovat oikeus suojeluun ja huolenpitoon, oikeus osuuteen yhteiskunnan voimavaroista sekä oikeus osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon kehitystasonsa mukaisesti. Lasten kehityksen edistämiseksi ei pelkät lastensuojelutoimenpiteet riitä vaan tarvitaan laajoja yhteiskunnallisia toimia. Uusi lastensuojelulaki painottaa voimakkaasti ennalta ehkäisyä, varhaista puuttumista ja kunnan kaikkien toimijoiden roolia lasten suojelussa ja hyvinvoinnin edistämässä. Kunnan kaikkien toimijoiden yhteisvastuullisuudella, varhaisella tuella ja puuttumiselle havaittuihin ongelma-kohtiin jo peruspalveluissa pystytään vähentämään lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun tarvetta. Samalla tuetaan ja turvataan vantaalaislasten ja -nuorten hyvää ja onnellista lapsuutta. Lasten suojelun kokonaisuus esitetään kuvassa 1.

Kuva 1. Lasten suojelun kokonaisuus²

¹ Rimpelä, Matti (2008) Lasten ja nuorten hyvinvointi. Teoksessa P. Moisio, S. Karvonen, J. Simpura, M. Heikkilä (toim.) Suomalaisen hyvinvointi 2008. Stakes.

² Taskinen Sirpa (2007) Lastensuojelulaki (417/2007). Soveltamisopas. Stakes. Oppaita 65.

Vanhemmilla on ensisijainen oikeus ja velvollisuus huolehtia lapsen ja nuoren hyvinvoinnista. Palvelujärjestelmä tukee vanhempia kasvatustehtävässään kattavilla peruspalveluilla sekä moninaisilla tukitoimilla. Vantaan lastensuojelusuunnitelman periaatteet ovat:

- päävastuu lasten kasvatuksesta ja huolenpidosta on vanhemmilla
- lastensuojelun painopiste siirtyy ennalta ehkäisevään lasten suojeluun kaikkien toimijoiden yhteisvastuullisuudella
- kasvuyhteisöjen rooli lapsen ja perheen tukemisessa vahvistuu
- lapsen fyysisen ympäristön toimivuus, turvallisuus ja viihtyisyys paranee
- päivähoido ja koulunkäynti tapahtuu psyykkisesti ja fyysisesti turvallisessa ympäristössä mahdollistaen lapsen ikäkauden ja edellytysten mukaisen oppimisen.
- tasataan mahdollisuuksia osallistua iloa ja onnistumisen kokemuksia tarjoaviin harrastuksiin ja vapaa-ajantoihimintaan
- lasten ja nuorten osallisuus kasvaa
- päätöksenteossa otetaan huomioon terveyden edistäminen ja terveyserojen kaventaminen
- lasten sijoitustarve kodin ulkopuolelle vähenee.

Kasvuoloihin vaikuttaminen sekä lasten ja perheiden tukeminen laadukkailla peruspalveluilla on parasta ennalta ehkäisevää lasten suojelua. Hyvin toimivat lasten ja nuorten palvelut edistävät myös lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun mahdollisuutta onnistua tehtävässään. Laajan palvelujärjestelmän ja kaikille suunnattujen palvelujen kuvauksen sijasta Vantaan lastensuojelusuunnitelmassa keskitytään selventämään ja kehittämään niitä toimia, joilla palveluverkko tukee ja vahvistaa lapsen ja perheen hyvinvointia tilanteessa, jossa huoli lapsen hyvinvoinnista on herännyt.

Kunnan työntekijät kohtaavat lapsen tai nuoren hyvinvointihaasteita moninaisissa arjen tilanteissa. Ennalta ehkäisevää lasten suojelua kehitetään niin, että henkilökunnalla on taitoja ja rohkeutta tarttua havaitsemiinsa hyvinvoinnin vajeisiin viiveettä ja ohjata lapsi tai nuori oikea-aikaisesti taroituksenmukaisen palvelun piiriin. Tämä edellyttää joustavaa työskentelyä rajapinnoissa. Tuen tarve ilmenee kaikissa elämänvaiheissa, mikä edellyttää valppautta ja varhaista puuttumista kaikissa ikäryhmissä.

2.1 Lastensuojelulaki

Uusi lastensuojelulaki (417/2007) tuli voimaan 1.1.2008. Uuden lain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvu-ympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun (1§). Vaikka lainkin mukaan lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista, lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten on tuettava vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävässään ja pyrittävä tarjoamaan perheelle tarpeellista apua riittävän varhain sekä ohjattava lapsi ja perhe tarvittaessa lastensuojelun piiriin (2§).

Lastensuojelua on lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu. Sen lisäksi kunta järjestää lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ehkäisevää lastensuojelua. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua ovat lastensuojelutarpeen selvitys, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvä sijaishuolto ja jälkihuolto. Ehkäisevällä lastensuojelulla edistetään ja turvataan lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta. Ehkäisevää lastensuojelua on myös kunnan muiden palvelujen piirissä, kuten äitiys- ja lastenneuvolassa sekä muussa terveydenhuollossa, päivähoidossa, opetuksessa ja nuorisotyössä annettava erityinen tuki silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. (3 §.)

Laissa on voimakkaasti korostettu ehkäisevän työn merkitystä. Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun tarvetta voidaan vähentää havaitsemalla varhain lasten huolenpitoon ja kasvatukseen liittyvät ongelmatilanteet sekä tarjoamalla jo peruspalveluissa perheille varhaista tukea niistä selviytymiseksi. Lain mukaan kunnan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen ja kunnan muiden viran-

omaisten on yhteistyössä seurattava ja edistettävä lasten ja nuorten hyvinvointia sekä poistettava kasvuolojen epäkohtia ja ehkäistävä niiden syntymistä (7§). Laissa todetaan myös (11 §), että kunnan on huolehdittava siitä, että ehkäisevä lastensuojelu sekä lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaiseksi kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää.

Laki sisältää myös säännökset siitä, miten lasten ja perheiden tarvitsema kasvatuksellinen tuki sekä koulunkäyntiin liittyvä tuki tulee järjestää. Laissa myös edellytetään, että lapsen tuen ja suojelun tarve otetaan huomioon aikuisille suunnatuissa palveluissa. Uuden lastensuojelulain yksilökohtaista päätöksentekomenettelyä koskevilla muutoksilla pyritään ensisijaisesti parantamaan lapsen ja hänen vanhempiansa oikeusturvaa. Uudessa laissa velvoite tehdä lastensuojeluilmoitus on säädetty entistä laajemmalle joukolle lasten ja heidän perheidensä kanssa työskenteleviä (25 §). Myös ilmoituskynnys on entistä matalampi.³

Uusi lastensuojelulaki velvoittaa kuntia laatimaan lastensuojelusuunnitelman (12 §). Kunnan tai useamman kunnan yhdessä on laadittava lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ja lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi kunnan tai kuntien toimintaa koskeva suunnitelma, joka hyväksytään kunkin kunnan kunnanvaltuustossa ja tarkistetaan vähintään kerran neljässä vuodessa. Suunnitelma on otettava huomioon kuntalain (365/1995) 65 §:n mukaista talousarviota ja –suunnitelmaa laadittaessa. Lastensuojelusuunnitelman tulee sisältää tiedot lasten ja nuorten kasvuoloista sekä hyvinvoinnin tilasta, lasten ja nuorten hyvinvointia edistävästä sekä ongelmia ehkäisevistä toimista ja palveluista, lastensuojelun tarpeesta kunnassa, lastensuojeluun varattavista voimavaroista, lastensuojelulain mukaisten tehtävien hoitamiseksi käytettävissä olevasta lastensuojelun palvelujärjestelmästä, yhteistyön järjestämisestä eri viranomaisten sekä lapsille ja nuorille palveluja tuottavien yhteisöjen ja laitosten välillä sekä suunnitelman toteuttamisesta ja seurannasta.

---

³ Sosiaali- ja terveysministeriön kuntatiedote 10/2007.

3 TOIMENPITEET EHKÄISEVÄN LASTEN SUOJELUN KEHITTÄMISEKSI VANTAALLA

Vantaan lastensuojelusuunnitelma on laadittu eri toimialojen edustajien yhteistyönä. Suunnitelman laatiminen korostaa ja tukee yhteistä vastuuta lasten suojelusta. Sitoutuminen yhteiseen työhön tarkoittaa mm. kasvu- ja elinympäristöjen suunnittelua hyvinvointia tukeviksi, laadukkaita peruspalveluja ja oikein mitoitettuja tukitoimia, kaikkien lapsia ja nuoria kohtaavien varhaista puuttumista havaittuihin ongelmiin sekä toimivia palveluprosesseja.

Vantaan peruspalveluissa on paljon osaamista ja välineitä tukea lapsia ja perheitä vaikeutuneissa elämäntilanteissa. Kun omat keinot ja välineet eivät enää riitä tilanteen korjaamiseksi, lastensuojelun sosiaalityöntekijöiltä voi kysyä neuvoja. Jos huoli lapsen ja nuoren hyvinvoinnista jatkuu, tehdään lastensuojeluilmoitus yhteistyössä lastensuojelun avopalveluiden kanssa. Näissä siirtymävaiheissa tulee varmistaa riittävän tiedon ja vastuiden kuljettaminen toimijoiden välillä.

Vantaan lastensuojelusuunnitelma esittelee osan niistä mittavista ehkäisevän lasten suojelun sekä yksilö- ja perhekeskeisen lastensuojelun toimista, joita Vantaalla jo nyt tehdään. Toiminnan edelleen tehostamiseksi ja palveluprosessien kehittämiseksi kunnan eri toimijat ovat määritelleet kehittämistoimenpiteet vuosille 2008 - 2012. Kehittämistoimenpiteet ja eri toimijoiden tämänhetkinen panos ennalta ehkäisevässä lasten suojelussa esitellään kappaleessa 5. Tulevien vuosien kehittämistoimenpiteet esitetään tiivistettynä oheisissa taulukoissa. Taulukossa 1 kuvataan ne toimenpiteet, joilla toimijat (vastuutaho) kehittävät omaa työtään. Taulukkoon 2 on koottu eri toimijoiden yhteistyötä edellyttävät kehittämistoimenpiteet. Näiden yli toimija- ja toimialarajojen menevien kehittämishaasteiden toteutus on yhteisvastuullista; asian koollekutsumis- ja koordinoituvastuu on nimetty jollekin toimijoista.

Vantaalla kannetaan yhteistä vastuuta lasten suojelusta. Kaupungin eri toimijoiden kehittämistoimenpiteet voidaan kiteyttää seuraaviin päälinjauksiin:

- kaikki toimijat ottavat vastuun ehkäisevästä lasten suojelusta
- peruspalvelujen laatu turvataan
- poikkihallinnollista yhteistyötä lisätään lapsen ja nuoren hyvinvoinnin tukemiseksi
- perhetilanne otetaan huomioon sekä lasten että aikuisten palveluissa
- lasten ja nuorten mielenterveyttä tuetaan
- saumattomia palveluketjuja vahvistetaan.

Vantaan lastensuojelusuunnitelma tarkistetaan ja sen toteutumista arvioidaan vuosittain talousarvion valmistelun yhteydessä. Lasten suojeluun varattavat voimavarat ja toiminnan painopistealueet päätetään vuosittain taloussuunnitelman ja toimialojen käyttösuunnitelmien laadinnan yhteydessä. Suunnitelman arviointia ja tarkistamista ohjaa kaupungin johtoryhmä. Valmisteluprosessista vastaa Vantaan hyvinvointiryhmä (hyry). Toteutumisen arviointi sisältää myös riskianalyysin. Kaupungin viestintä sekä lasten ja nuorten palvelujen koordinaattori tukevat osaltaan Vantaan lastensuojelusuunnitelman toteuttamista.

Taulukko 1: Oman toiminnan kehittäminen lasten suojelun edistämiseksi

Toimenpiteet	Vastuutaho	Aikataulu
Kaupunkisuunnittelu		
1. Kehitetään lasten ja nuorten osallistumista kaupunkisuunnitteluun	kaupunki- suunnittelu	2010
Tilakeskus		
2. Kiinteistönpitostrategian laadinta toimitilojen terveellisuuden, turvallisuuden ja viihtyvyyden varmistamiseksi	tilakeskus	2010
3. Toiminnanohjausjärjestelmän kehittäminen ja henkilöstön koulutussuunnitelman laatiminen lasten ja nuorten hyvinvointia edistävien laadukkaiden ateriapalvelujen varmistamiseksi	tilakeskus/ ateriapalvelut	2010
4. Toimintamallin tarkentaminen ja henkilöstön koulutussuunnitelman laatiminen lasten ja nuorten turvallisuutta lisäävien vahtimestari- ja turvapalvelujen kehittämiseksi	tilakeskus/ kiinteistöpalvelut	2010
5. Tilakeskuksen henkilöstön rekrytointiin ja johtamiseen liittyvän ohjeistuksen tarkentaminen lasten suojelun näkökulmasta	tilakeskus/ talous- ja hallin- topalvelut	2011
Ennaltaehkäisevä terveydenhuolto		
6. Päihteiden käytön sekä parisuhdeväkivallan hoitoprosessien päivittäminen ja selkeyttäminen	perhepalvelut	2008 - 2009
7. Perhevalmennuksen kehittäminen neuvoloissa	ennaltaehkäisevä terveydenhuolto	2009
Terveyspalvelut		
8. Perhesuunnitteluneuvoloiden työn kehittäminen	terveyspalvelut	2009 - 2010
9. Tiimityöskentelyn kehittäminen terveysasemilla	terveyspalvelut	2009 - 2010
Varhaiskasvatus		
10. Suositellaan, että hoito- ja kasvatustiimien muodostumisessa huomioidaan lapsen ihmissuhteitten pysyvyys ja jatkuvuus	varhaiskasvatus	kevät 2008
11. Henkilöstön S2-opetusta koskevan osaamisen lisääminen ohjelmoidaan vuosittaiseen koulutusohjelmaan vuodesta 2008 lukien	varhaiskasvatus	jatkuva
12. Huolen puheeksiottamisen toimintamalli sisällytetään osaksi hoito- ja kasvatusneuvotteluja	varhaiskasvatus	syksy 2008
13. Vantaan integroitujen erityisryhmien (n=34) sijoittumista tasapainotetaan kaupungin sisällä, ja tarpeen vaatiessa lisätään	varhaiskasvatus	2009
14. Jokainen varhaiskasvatuksen työntekijä perehtyy "Lastensuojeluilmoituksen tekeminen" aineistoon	varhaiskasvatus	jatkuva
15. Varmistetaan, että jokainen esimies ja varajohtaja osaavat tehdä asianmukaisella tavalla lastensuojeluilmoituksen.	varhaiskasvatus	jatkuva
Perusopetus		
16. Opetusryhmien koon pienentäminen ja opetuksellisten joustavien ratkaisujen kehittämisen tukeminen ja tehostetun tuen vaikuttavuuden parantaminen	perusopetus	2008 - 2012
17. Henkilökunnan osaamisen lisääminen liittyen oppimisen ja kasvun haasteiden varhaisessa tunnistamisessa, perheiden kanssa tehtävässä yhteistyössä sekä moniammatillisessa yhteistyössä	perusopetus	2008 - 2012
18. Uudistetun henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman (HOJKS) sekä oppimisen ja kasvun suunnitelman vaikuttavuuden lisääminen	perusopetus	2009
19. Parannetaan koulujen henkilökunnan mahdollisuuksia osallistua täydennyskoulutukseen	perusopetus	2009
20. Aktiivisen oppilaskuntatyön levittäminen kaikkiin kouluihin	perusopetus	2009

21. Pilottihankkeiden käynnistäminen teemalla: Miten koulu voisi olla osalle oppilaista paikka, jossa voisi olla klo 7 - 17 välisenä aikana joustavasti opetuksessa ja muussa ohjatussa tai valvotussa toiminnassa?	perusopetus	2011
Nuoriso- ja aikuiskoulutus		
22. Lukioiden ryhmäohjaajakoulutusta järjestetään	nuoriso- ja aikuiskoulutus	2008 -
23. Lukio-opiskelijoiden erityistä tukea vahvistetaan	nuoriso- ja aikuiskoulutus	2008 -
24. Vantaan ammattiopisto Varian psykologitoimintaa kehitetään tukemaan nuorten psyykkistä hyvinvointia nuorten opiskeluedellytysten parantamiseksi	nuoriso- ja aikuiskoulutus/ Varia	2008 -
25. Vantaan ammattiopisto Varian erityisopetusta kehitetään edelleen erityisopetussuunnitelman mukaisesti	nuoriso- ja aikuiskoulutus/ Varia	2008 -
26. Vantaan ammattiopisto Varian ohjaussuunnitelma päivitetään	nuoriso- ja aikuiskoulutus/ Varia	2008 - 2009
Psykososiaaliset palvelut		
27. Oppilashuollossa toteutettavan tukihenkilötoiminnan vakiinnuttaminen osaksi vantaalaisia työkäytäntöjä sekä selvitetään mahdollisuutta laajentaa tukihenkilötoimintaa koskemaan myös Aikuisopiston perusopetuksen maahanmuuttajanuoria.	psykososiaaliset palvelut	2008 -
Kulttuuripalvelut		
28. Perheiden yhteisöllisyyden ja vanhemmuuden tukeminen, erityisfokuksessa pienten lasten vanhemmat ja "vauvakulttuuri"	kulttuuripalvelut	2009 - 2012
29. Lasten ja nuorten parissa toimivan henkilöstön ammattitaitoa lisätään taidekasvatussisältöisen koulutuksen avulla kentältä nousevien tarpeiden mukaisesti	kulttuuripalvelut	2009 - 2012
30. Nuorten osallisuutta vahvistetaan tarjoamalla heille osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia	kulttuuripalvelut	2009 - 2012
Kirjastopalvelut		
31. Järjestetään koulutusta henkilökunnalle lasten ja nuorten kohtaamisesta sekä nuorten kehitysvaiheista.	kirjastopalvelut	2008 - 2009
32. Auditoidaan lasten ja nuorten kirjastotiloja ja tehdään tilojen kehittämissuunnitelma kaikkiin kirjastoihin. Kehityssuunnitelmaa tehtäessä kuullaan nuoria.	kirjastopalvelut	2009
33. Suunnitellaan uusia vuorovaikutteisia verkkopalveluja nuorille ja lapsille HelMet-yhteistyönä. Panostetaan mediakasvatukseen.	kirjastopalvelut	syksy 2008-
34. Analysoidaan lasten ja nuorten kokoelmia tasa-arvon ja yhdenmukaisuuden kannalta.	kirjastopalvelut	syksy 2008 -
Nuorisopalvelut		
35. Nettinuorisotyötä kehitetään	nuorisopalvelut	2008 -
36. Yhteistyötä vanhempien kanssa lisätään	nuorisopalvelut	2009 -
37. Kiusaaminen ja rasismi, nolla-toleranssi kaikessa toiminnassa	nuorisopalvelut	2008 -
Aikuissosiaalityö		
38. Toimintatapojen kehittäminen niin, että aikuissosiaalityössä voidaan tavata useampia perheitä ennen akuutteja kriisitilanteita	aikuissosiaalityö	2009
Päihdepalvelut		
39. Päihdepalveluissa etusija työssä annetaan lapsiperheille ja lastensuojelun tukea tarvitseville perheille, lapsille ja nuorille	päihdepalvelut	2009
40. Lapsi otetaan aina huomioon päihdehoidon ja -palvelun tarpeen kartoituksessa ja hoidon suunnittelussa ja toteutuksessa	päihdepalvelut	2009

41. Päihdepalveluissa varaudutaan vuosittain asiakkaina olevien aikuisten ja heidän lastensa vuorovaikutusta tukevan toiminnan järjestämiseen	päihdepalvelut	2009 - 2012
42. Uusien työntekijöiden perehdytyksessä ja henkilöstön koulutuksessa otetaan huomioon lapsiperheiden kanssa tehtävä päihdetyö	päihdepalvelut	2009 - 2012
43. Nuorisoaseman palveluvalikkoon otetaan päihdeperheissä elävien nuorten vertaistukiryhmien toiminta	päihdepalvelut	2009
Maahanmuuttajien vastaanottopalvelut		
44. Maahanmuuttajien perhetyön aloittaminen vuonna 2009	maahanmuuttajien vastaanottopalvelut	2009
Lastensuojelun avopalvelut		
45. Lastensuojelun keskusliiton mallin mukaisen ero-neuvon koordinoituvastuu lastenvalvojatoimintaan	lastensuojelun avopalvelut	2008 -
Sijaishuolto		
46. Perhehoitoa kehitetään monimuotoiseksi palvelukokonaisuudeksi yhteistyössä pääkaupunkiseudun kuntien kanssa	sijaishuolto	2009 - 2012
47. Alle vuoden ikäiset huostaan otetut lapset kriisiperheisiin vanhempien kuntoutuksen ajaksi. Työmuodon kehittäminen yhteistyössä Tammirinteen vastaanottokodin kanssa.	sijaishuolto	2009
48. Kehitetään kunnallisen ja yksityisen palvelutoiminnan välille suunnitelmallisuutta ja joustavia yhteistyömuotoja, jotka palvelevat kumpaakin osapuolta	sijaishuolto	2009 - 2012

Taulukko 2: Yhteistyö lasten suojelun edistämiseksi

Toimenpiteet	Yhteistyön koordinaatio-vastuu	Aikataulu
49. Kartoitetaan vantaalaisten järjestöjen ja kolmannen sektorin toimijoiden työ ehkäisevässä lasten suojelussa	lasten ja nuorten palvelujen koordinaattori	2010
50. Osana pitkäaikaisasunnottomuuden poisto-ohjelmaa laaditaan sopimus yhteisesti sovittavista toimenpiteistä häätöjen ennaltaehkäisemiseksi ja toimenpiteistä häädön jo tapahtuessa	asumisasiat	2008
51. Kehitetään sosiaali-isännöitsijöiden tehtäväkuvaa	VAV, sosiaali- ja terveystoimi	2009
52. Kehitetään VAV Asuntojen ja sosiaali- ja terveystoimen yhteistyötä asutettaessa erityistä tukea tarvitsevia perheitä ja nuoria	VAV, sosiaali- ja terveystoimi	2008 -
53. Lasten suojelun näkökulman huomioon ottavan tilapalvelutoiminnan ja käyttäytymismallien suunnittelu ja ohjaus yhteistyössä peruspalvelusta vastaavan toimijan kanssa.	tilakeskus	2011
54. Koulu- ja opiskelijaterveydenhuollon terveystarkastusohjelman uudistaminen vuonna 2008 ja käyttöönotto vuonna 2009	ennaltaehkäisevä terveydenhuolto, terveystoimi	2008 - 2009
55. Äitiys- ja lastenneuvoloiden terveystarkastusohjelmien uudistaminen vuonna 2008 ja käyttöönotto 2009	ennaltaehkäisevä terveydenhuolto, terveystoimi	2008 - 2009
56. Neuvolan perhetyön ja lapsiperheiden kotipalvelun käytäntöjen yhdenmukaistaminen sekä yhteistyön kehittäminen eri toimijoiden kesken.	ennaltaehkäisevä terveydenhuolto	2008 - 2009
57. Nuorisoterveysaseman suunnittelua jatketaan	terveyspalvelut	2009 - 2010
58. Nuorten mielenterveyspalveluiden kehittäminen yhdessä erikoissairaanhoidon kanssa	terveyspalvelut	2010

59. Lasten mielenterveyshäiriöiden hoitoprosessien luominen	terveyspalvelut	2008 -2010
60. Toimiva lapsi ja perhe -intervention organisoiminen ja vastuuttaminen	terveyspalvelut	2010
61. Olemassa olevien mielenterveyspalveluiden koordinointi	terveyspalvelut	2010
62. Depressiokoulu-toiminta sisällytetään osaksi toimintarakenteita kaikissa asiakas- ja henkilöstöryhmissä	perhepalvelut	2008 - 2012
63. Dialogisten verkostotyömenetelmien käyttö otetaan systemaattiseksi työtavaksi	lasten ja nuorten palvelujen koordinaattori	2008
64. Vantaalle koulutetaan verkostokonsultteja	perhepalvelut	2009
65. Varhaisen vuorovaikutuksen tukemisen (vavu) koulutusta jatketaan ja työmenetelmä on osa pienten lasten kanssa työskentelevien työkäytäntöjä	perhepalvelut	2008-
66. Masentuneiden vanhempien hoitoketju jalkautetaan koko Vantaalle	terveydenhuolto, perhepalvelut	2008 -
67. Selkeytetään työnjakoa ja yhteistyötä kehitysvammahuollon ja muiden palvelujen välillä tilanteessa, jossa lapsen tai perheen hyvinvointi on uhattuna	vammaispalvelut	2009
68. Asiakaskohtaista yhteistyötä neuvolan ja päivähoidon kesken kehitetään sekä arvioidaan säännöllisesti johdon katselmuksissa	varhaiskasvatus	kevät 2009
69. Yhteistyötä aikuissosiaalityön kanssa tiivistetään, kun huoli perheestä herää	varhaiskasvatus	syksy 2008
70. Varhaiskasvatuksessa laaditaan lapsikohtainen suunnitelma (=laksu), joka linkittyy lasten suojelusuunnitelmaan	varhaiskasvatus	2010
71. Varhaiskasvatuksen työntekijät osallistuvat lastensuojeluntyöntekijän pyynnöstä lapsen suunnitelman laadintaan	varhaiskasvatus	2008
72. Lapsikohtaisissa suunnitelmissa asetettuja tavoitteita arvioidaan yhteistyössä perhepalvelujen lapsen sosiaalityöntekijän ja vanhempien kanssa	varhaiskasvatus	2010
73. Psykkistä tukea tarvitsevien oppilaiden aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestäminen selvitetään ja luodaan vantaalainen toimintamalli	perusopetus	2009
74. Psyhyksen ongelmiin hoitoa ja kuntoutusta tarvitsevien lasten opetusjärjestelyjen kehittäminen yhteistyössä perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon kanssa	perusopetus	2008 - 2012
75. Kolmannen sektorin toimijoiden osaaminen tukemaan perusopetuksen roolia ennalta ehkäisevässä lastensuojelutyössä, pilotti-hankkeiden toimintamallin vakiinnuttaminen ja laajentaminen	perusopetus	2010
76. Koulutus- ja yhteiskuntatakuun toteuttaminen varmistetaan	nuoriso- ja aikuiskoulutus, nuorisopalvelut, työvoimahallinto	2008-
77. Nuorten joustavan siirtymisen varmistaminen perusopetuksesta toiselle asteelle	nuoriso- ja aikuiskoulutus, perusopetus	2008 - 2010
78. Nuorten ohjauspisteen perustaminen kesällä 2008	nuoriso- ja aikuiskoulutus, perusopetus, nuorisopalvelut	2008 - 2010
79. Vantaan ammattiopisto Variassa kehitetään opiskelijahyvinvointiryhmien moniammatillista yhteistyötä jo luotujen rakenteiden puitteissa	nuoriso- ja aikuiskoulutus/Varia	2008 -
80. Oppilas- ja opiskelijahuoltotoiminnan kehittäminen oppilas- ja opiskelijahuollon linjausten mukaisesti.	sivistystoimi, perhepalvelut	2008 -
81. Nuorten masennusta ennaltaehkäisevää MAESTRO-toimintaa laajennetaan	perhepalvelut	2008 - 2010
82. Aikuisopistossa perusopetuksessa opiskelevien nuorten maahanmuuttajien erityisen tuen palveluketjuja tarkennetaan	nuoriso- ja aikuiskoulutus	2008 - 2012

83. Erityisryhmiin kuuluvien lasten suuri määrä huomioidaan tarjoamalla heille yksilöidysti suunniteltuja taidekasvatushankkeita monialaisena yhteistyönä	kulttuuripalvelut	2008 -
84. Monikulttuuristen yhteisöjen kanssa tehtävässä yhteistyössä paneudutaan palvelujen saavutettavuuden kehittämiseen.	kulttuuripalvelut	2008 -
85. Päiväkoti-ikäisten lasten ja heidän vanhempiansa palveluiden monipuolistaminen: Innostu kielestä -projekti yhdessä päivähoitopalveluiden kanssa.	kirjastopalvelut	2008 - 2009
86. Nuorisotiloja kehitetään alueensa ennaltaehkäisevän työn keskuksina	nuorisopalvelut	2010
87. Toisen asteen yhteistyötä kehitetään työpajatoiminnan kanssa	nuorisopalvelut	2008
88. Koululiikunnan tukemista kehitetään edelleen paitsi liikunnanopetuksen tueksi myös liikunnallisen elämäntavan juurruttamiseksi koululaisiin	liikuntapalvelut	2009 - 2012
89. Keskustelua ja yhteistyötä liikuntajärjestöjen kanssa kehitetään ja lisätään lasten ja nuorten harrastusmahdollisuuksien edistämiseksi	liikuntapalvelut	2009 - 2012
90. Yhteistyön syventäminen neuvolan, sen perhetyön ja kotipalvelun kanssa	aikuissosiaalityö	2008-
91. Yhteistyömuotojen kehittäminen päivähoidon ja koulun kanssa, kun huoli lapsen hyvinvoinnista on noussut	aikuissosiaalityö	2008-
92. Tukimuotojen kehittäminen pitkään jälkihuollossa olleille avo- huollon lastensuojelun asiakkaina olleille nuorille	aikuissosiaalityö	2008-
93. Perhetyötä resursoidaan siten, että perhetyötä voidaan ohjata myös päihdeongelmista kärsiville perheille	päihdepalvelut	2009 - 2012
94. Nuorisoasemalle perustetaan toinen palvelupiste Länsi-Vantaalle	päihdepalvelut	2009 -
95. Päihdevalistusta kehitetään päihdepalvelujen ja perusopetuksen yhteistyönä osana terveystiedon opetusta	ehkäisevä päihdetyö	2009
96. Moniammatillisten päihdetyöryhmien perustaminen	ehkäisevä päihdetyö	2009
97. Ryhmätoiminnan järjestäminen myanmarilaisperheille lasten kasvatukseen liittyvistä kysymyksistä yhteistyössä muiden tahojen kanssa	maahanmuuttajien vastaanotto- palvelut	2008
98. Ehkäisevässä lasten suojelussa hyödynnetään Vantaan poikkihallinnollista perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimenpideohjelmaa	perhepalvelut	2008 -
99. Lastensuojelun avopalveluiden konsultaatio yhteistyökumppaneille mallinnetaan ja ohjeistetaan	lastensuojelun avopalvelut	2009
100. Lastensuojelun ryhmämuotoiseen toimintaan osallistuminen jatkossa mahdollista myös ilman lastensuojelun asiakkuutta	lastensuojelun avopalvelut	2009
101. Jatketaan dialogisia keskusteluja maahanmuuttajayhteisöjen kanssa suomalaisen lastensuojelun tarkoituksesta ja lastensuojelun palveluista.	maahanmuuttajien vastaanotto- toiminta, lastensuojelun avopalvelut	2009
102. Läheisverkoston käyttömahdollisuuksia sijoitustilanteissa kehitetään, mm. konsultaatioilla lastensuojelun avo- huollolle.	sijaishuolto	2009
103. Verkostoidutaan kiireellisen sijoituksen arvioinnin aikana toiminnan tasolla. Sovitaan rakenteista ja toimintamalleista erityisesti sivistystoimen, päihdepalvelujen ja psykososiaalisten palvelujen kanssa asiakaslähtöisesti.	sijaishuolto	2009 - 2010

4 LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTI VANTAALLA

4.1 Vantaalainen lapsi- ja nuorisopolitiikka

Vantaalla lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi on tehty pitkäjänteistä työtä toimialojen yhteistyönä. Laajan palvelujärjestelmän ja osajien verkoston lisäksi Vantaalla on kaikkien toimialojen yhteistyönä laadittu lasten ja nuorten hyvinvointistrategia. Tämä kaupunginvaltuuston vuonna 2003 hyväksymä strategia laadittiin moniammatillisena yhteistyöprosessina Vantaan eri toimialojen asiantuntijoiden kesken. Tietopohjaa strategialle loi selonteko lasten ja nuorten hyvinvoinnista Vantaalla. Strategia on vuosittain päivitetty ja arvioitu kaupungin johtajistossa.

Vantaan lasten ja nuorten hyvinvointistrategiassa korostetaan ennalta ehkäisevää työtä, ongelmien varhaista havaitsemista ja niihin puuttumista. Tavoitteena on erityisesti vahvistaa lasten ja nuorten luonnollisia kasvuyhteisöjä, koteja, kouluja, vapaa-ajan toimintaympäristöjä. Strategian painopiste on eri toimijoiden ja toimialojen välisen yhteistyön kehittämisessä: lasten ja nuorten hyvinvoinnin näkökulmasta haasteita ovat usein ne kysymykset, jotka edellyttävät tätä käyttämään useita palveluja samanaikaisesti kuin myös luonnolliset siirtymät palvelujärjestelmän piiristä toiseen.

Vuodesta 2006 lasten ja nuorten tukeminen on ollut kaupungin tulokortilla kriittisenä menestystekijänä. Vuodelle 2008 sitovaksi tavoitteeksi on asetettu, että suunnitelma lastensuojelun järjestämisestä ja kehittämisestä laaditaan toimialojen yhteistyönä. Vuonna 2008 työssään aloittaa myös sivistystoimen, sosiaali- ja terveydenhuollon sekä vapaa-ajan ja asukaspalvelujen toimialojen yhteinen lasten ja nuorten palvelujen koordinaattori, joka osaltaan vahvistaa koko kaupungin yhteistyötä lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi.

4.2 Lasten ja nuorten hyvinvoinnin nykytila

Vuoden 2008 alussa Vantaalla oli 192 522 asukasta. Näistä alle 18-vuotiaita oli 43 648 eli lähes 23 % väestöstä. 0 - 6-vuotiaita oli 17 196 eli 9 % väestöstä. Vuoden 2007 alussa Vantaalla oli perheitä lähes 53 000. Perheiksi lasketaan lapselliset ja lapsettomat avo- ja avioparit sekä yksinhuoltajaperheet. 56 %:ssa perheistä oli lapsia. Perhetyypeittäin tarkasteltuna vajaan kaksi kolmasosaa vantaalaisista perheistä oli aviopareja, reilu viidennes avopareja ja loput olivat yksinhuoltajaperheitä. Niistä perheistä, joissa oli lapsia, yksinhuoltajaperheitä oli 26 %. Vantaalla solmitaan vuosittain noin 1400 avioliittoa, avioeroja on vuosittain yli 600. Vuonna 2007 perheiden erotilanteissa lastenvalvojan luona sovittiin lapsen asumisen osalta 723 lapsen asuvan äidin luona ja 111 lapsen asuvan isän luona. Elatustukea Vantaa maksaa noin 4 570 lapsesta.

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin tilasta on raportoitu 2000-luvulla useasti. Nämä tiedonkeruut perustuvat sekä eri toimialojen asiantuntijankemeyksiin ja kokemuksiin että erilaisiin erillisselvityksiin, joita Vantaalla on toteutettu sekä kunnan omana työnä että erilaisissa yhteistyöverkostoissa. Yksi merkittävimmistä hyvinvointitilanteen tietolähteistä on joka toinen vuosi toteuttava Koulu-terveyskysely. Keväällä 2008 viidettä kertaa toteutettava Koulu-terveyskysely laajenee myös ammatillisiin oppilaitoksiin.

Osana kunnan hyvinvointipolitiikkaa Vantaalla julkaistaan vuosittain hyvinvointikatsaus, joka vuonna 2006 keskittyi 0 - 18-vuotiaisiin lapsiin ja nuoriin. Vuosittaisen hyvinvointikatsauksen yhteydessä kerätään indikaattoritiedot väestön hyvinvoinnista. Tuoreimmat indikaattoritiedot lasten ja nuorten hyvinvoinnin osalta liitteenä 2.

Kattavan ja monipuolisen kuvan vantaalaislasten ja -nuorten hyvinvoinnin nykytilasta saa tutustumalla Vantaan hyvinvointikatsaus 2006 -raporttiin. Viime vuosina toteutettujen tietojenkeruun

ja asiantuntijanäkemyksen perusteella vantaalaislasten ja -nuorten hyvinvointitilanne näyttää tiivistetyksi seuraavalta:

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin vahvuuksia:

1. Valtaosa lapsista voi hyvin. Heillä on turvalliset kasvuolosuhteet ja vastuulliset vanhemmat.
2. Pääkaupunkiseutu elinympäristönä tarjoaa lasten ulottuville monipuolisen toiminnan ja harrastusmahdollisuuksien kirjjon sekä parhaat mahdolliset palvelut, osaamisen ja asiantuntijuuden.
3. Päihteiden käyttö on vähentynyt. Kouluterveystutkimuksen mukaan päivittäinen tupakointi on vähentynyt huomattavasti, ja huumausainekokeilujen määrä on puolittunut 2000-luvun alusta. Täysraittiiden nuorten osuus on lisääntynyt ja yläkouluikäisten humalajuominen on vähentynyt.
4. Valtaosa nuorista lähtee opiskelemaan, ja mm. ammatillisesta koulutuksesta valmistuneet ovat työllistyneet erittäin hyvin.
5. Vantaalla lasten ja nuorten hyvinvointiin ja sektorirajat ylittävään yhteistyöhön on panostettu. Varhainen puuttuminen on juurtumassa toimintatavaksi. Myös lasten ja nuorten osallisuus on nostettu esille; viime nuorisovaltuustovaaleissa äänestysprosentti nousi selvästi.

Lapsuuden ja nuoruuden haavoittavia tekijöitä:

1. Vaikeasti oireilevien lasten määrän kasvu. Oireilu varhentuu ja kärjistyy. Huolen painopiste on siirtynyt oppimisvaikeuksista sosio-emotionaalisen oireilun kautta mielenterveysongelmiin. Myös eriasteisten tarkkaavaisuusongelmien määrä lisääntyy.
2. Kasvuolosuhteiden ongelmat. Pahoinvointi on usein seurausta kasvuolosuhteiden ongelmista (mm. päihteet, mielenterveysongelmat); lapset joutuvat kantamaan vanhempiansa taakkoja. Monesti riskitekijät kasaantuvat samoille lapsille. Mm. lastensuojeluilmoitusten määrä on kaksinkertaistunut 2000-luvun alkuun verrattuna, ja lähisuhdeväkivalta on mukana kahdessa kolmesta lastensuojeluilmoituksesta. Erilaiset perhe-elämän ihmishuhdepulmat ovat monimutkaistuneet perherakenteiden moninaistuessa.
3. Arjen rytmittömyys ja elintapojen huononeminen, kuten arkiliikunnan puute, lihavuuden yleistyminen, ala-asteikäisten päihteiden käyttö. Erityispalvelut eivät voi korvata ravinnon, liikunnan tai levon puutetta.
4. Lapsiperheköyhyyden lisääntyminen. Taloudelliset vaikeudet kuormittavat perheen voimavaroja ja rajoittavat mm. harrastusmahdollisuuksia. Vuonna 2007 toimeentulotukea saaneissa vantaalaisperheissä asui 5 100 lasta. Tämä on 12 % kaikista alle 18-vuotiaista vantaalaisista. Toimeentulon ongelmat kuormittavat erityisesti yksinhuoltajaperheitä. Vantaalla lähes 27 % yksinhuoltaja-asuntokunnista on laskettavissa köyhiksi⁴.
5. Nuorten näköalattomuus, motivoitumattomuus tulevaisuuden rakentamiseen. Esimerkiksi ammatillisen koulutuksen keskeytti vuonna 2007 Vantaalla 14 % opiskelijoista. Toisen asteen koulutuksen puute on nuorten syrjäytymisen kanssa korreloiva tekijä.
6. Alkoholin käytön polarisoituminen: samalla kun entistä suurempi osa nuorista ei käytä alkoholia, alkoholia käyttävät taas käyttävät sitä entistä runsaammin. Alkoholia käytetään enemmän sekä kerralla kulutettuna että useampana päivänä viikon aikana.

⁴ Tilastokatsaus 2008:4. Vantaan kaupunki. Tilasto ja tutkimus.

7. Maahanmuuttajalasten ja -nuorten hyvinvoinnin haasteet: Traumaattiset kokemukset, tuleminen Suomeen alaikäisenä ilman omia vanhempia tai perheen yhdistyminen useiden vuosien erillään asumisen jälkeen ovat maahanmuuttajalasten ja -nuorten elämässä haavoittavia tekijöitä. Lisäksi puutteellisella koulutaustalla Suomeen tuleminen vaikeuttaa kotoutumista ja hyvinvoinnin rakentumista.

5 ENNALTA EHKÄISEVÄ LASTEN SUOJELU VANTAALLA

Lastensuojelulain mukaan ehkäisevällä lastensuojelulla edistetään ja turvataan lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta. Ehkäisevää lastensuojelua on myös kunnan muiden palvelujen piirissä, kuten äitiys- ja lastenneuvolassa sekä muussa terveydenhuollossa, päivähoitossa, opetuksessa ja nuorisotyössä annettava erityinen tuki silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana (3 §).

Lapsia ja nuoria kohdataan lukuisissa kunnan palveluissa, kuten päivähoitossa, kouluissa, vapaa-ajan toiminnoissa, terveydenhuollossa. Lapset ja nuoret tulevat myös suoraan tai välillisesti palvelujen piiriin vanhempiensa kautta; uudessa lastensuojelulaissa korostetaan lapsen huomioon ottamista aikuisille suunnatuissa palveluissa (10 §). Lapset ovat aikuisia konkreettisemmin sidoksissa fyysiseen ympäristöönsä. Kasvu ympäristön ulkoisilla ja toiminnallisilla puitteilla on suora vaikutus lasten ja nuorten hyvinvointiin. Myös monilla yhteiskunnallisilla päätöksillä, kuten alkoholiveron muutoksilla, on vaikutuksia lapsiin ja nuoriin, vaikka niitä tehtäessä ei ensisijaisesti olisi heitä ajateltukaan.⁵

Laadukkaat peruspalvelut ovat parasta ennalta ehkäisevää lasten suojelua. Tavoitteena on, että lapsi ja nuori saa tarvitsemansa tuen ja avun normaalipalveluissa mahdollisimman varhain. Toisinaan lapsen tai perheen tarvitsema tuki apu voidaan toteuttaa normaalipalveluissa tehostetuin järjestelyin, toisinaan tarvitaan erityisiä tukitoimia. Lastensuojelun avohuoltoa toteutetaan ensisijaisesti tehostettujen peruspalvelujen avulla, toisaalta myös sijoitetun lapsen arki rakentuu useimmiten peruspalvelujen varaan.

Lasten ja nuorten hyvinvointiin vaikuttaa kaikkien toimialojen työ, toisaalta heidän pahoinvointinsa heijastuu kaikkien kuntatoimijoiden arkeen. Hyvinvointia tukevien ratkaisujen, varhaisen tuen ja puuttumisen mahdollisuus on kaikilla lapsia, nuoria ja heidän perheitään kohtaavilla toimijoilla. Siksi on tärkeää, että eri toimijat tunnistavat oman vastuunsa ja roolinsa ehkäisevän lasten suojelun kentässä. Käytettävissä olevista voimavaroista tulee muodostaa paras mahdollinen hyvinvointia tukeva kokonaisuus. Seuraavassa esitellään lyhyesti keskeisten kunnan toimijoiden nykyistä roolia ja panosta ehkäisevän lasten suojelun kentässä Vantaalla sekä esitykset tulevien vuosien kehittämistoimenpiteiksi.

---

⁵ Taskinen Sirpa: Lastensuojelulaki (417/2007). Soveltamisopas. Stakes, oppaita 65.

5.1 Lapsen ja nuoren elinympäristö

5.1.1 Maankäyttö ja ympäristö

Yhdyskuntasuunnittelun ja kaavoituksen rooli ennalta ehkäisevässä lasten suojelussa liittyy turvallisen ja laadukkaan elinympäristön suunnitteluun ja toteuttamiseen lapsille ja muille väestöryhmille. Oleellinen osa hyvää elinympäristöä ovat laadukkaat ja monipuoliset palvelut, jotka syntyvät sinne, missä niille on kysyntää. Yleis- ja asemakaavoilla määritellään, mihin eri maankäytön toiminnot, kuten asuminen, työ, virkistys ja liikenne, voivat sijoittua ja millä periaatteilla yhdyskuntaa ylipäätään rakennetaan. Yhdyskuntasuunnittelussa keskitytään paljon liikenneturvallisuuteen ja yksittäisten rakennusten turvallisuuteen. Kevyen liikenteen väylien verkoston jatkuvuus ja kunnossapito ovat lasten ja nuorten turvallisen liikkumisen kannalta tärkeitä. Toiminnallisesti monipuoliset kaupunkialueet koetaan yleensä turvallisimmiksi ympäristöiksi.

Hyvä yhdyskuntasuunnittelu tukee ja edistää erilaisten sosiaalisten kontaktien syntymistä. Hyvä elinympäristö mahdollistaa perheelle monipuoliset mahdollisuudet elämiseen ja yhdessä toimimiseen. Kaupunkisuunnittelussa lapsia ja nuoria on otettu mukaan suunnitteluun erilaisissa kokeilu-projekteissa. Tämä on toimintaa, johon jatkossa tulee panostaa. Maankäytössä kehitetään myös kunnan yleisiä asumisololoja yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Tavoitteena on, että jokaiselle löytyy tarpeitaan ja maksukykyään vastaava koti Vantaalla.

Kehittämistoimenpide:

- Kehitetään lasten ja nuorten osallistumista kaupunkisuunnitteluun.

5.1.2 Asuminen

Vantaan kaupungin tavoitteena on, että Vantaalla turvataan kysyntää vastaavat toimivat, kohtuuhintaiset asuntomarkkinat, asuntokannan kunnan säilyminen, kaupunginosien elinvoimaisuus, sosiaalisesti eheät alueet ja kuntalaisille eri elämänvaiheisiin sopiva asuntokanta. Kaupunki on aktiivisella maanhankinnalla pyrkinyt varmistamaan asuntorakentamiseen soveltuvan maan riittävyyden. Asuntotuotanto ajoitetaan oikea-aikaisesti siten, että tarvittavat peruspalvelut asukkaille voidaan turvata ja vuosittain valmistuvien asuntojen määrä säilytetään väestönkasvun ja kysynnän vaatimalla tasolla. Oikein ajoitetulla täydennys- ja tiivistysrakentamisella voidaan tasoittaa alueellisia eroja sekä ehkäistä palveluiden ali- tai ylitarjontaa.

Vantaan kaupungin omasta vuokra-asuntotarjonnasta vastaa pääosin VAV Asunnot Oy. Asukkaat valitaan sosiaalisin perustein siten kuin lakiin ja asetuksiin on kirjattu. Ohjeita on täydennetty pääkaupunkiseudun kuntien yhteisillä asukasvalintaperiaatteilla. Asukasvalinnassa etusija on asunnottomilla, asunnottomuusuhan alla olevilla, vähävaraisimmilla ja muuten erityistä tukea tarvitsevilla henkilöillä ja perheillä. Osa asukkaista valitaan yhteistyössä sosiaalitoimen kanssa. VAV:n lisäksi Vantaan kaupungin tilakeskus hallinnoi lähes tuhatta asuinhuoneistoa.

Häätöjen ehkäisy on myös osa ennalta ehkäisevää lasten suojelua, jota tehdään yhteistyössä sosiaali- ja terveystoimen ja vuokranantajien kanssa. Vantaalla toimii kunnallisten vuokra-asuntojen parissa kaksi sosiaali-isännöitsijää, jotka saatuaan tiedon vuokran maksun laiminlyönnistä tai häiriökäyttäytymisestä ottavat yhteyttä asukkaaseen, jolloin asukkaan tilanne kartoitetaan ja asukkaalle rakennetaan tarpeiden mukainen apu- ja tukiverkosto. Sosiaali-isännöitsijät ja tilakeskus ottavat tarvittaessa yhteyttä kyseisen alueen sosiaalityöntekijään. Häätöasioissa otetaan yhteyttä pääsääntöisesti aikuissosiaalityöntekijään. Hän ohjaa asiaa tarvittaessa eteenpäin, esimerkiksi lastensuojeluun.

Kehittämistoimenpiteet:

- Osana pitkäaikaisasunnottomuuden poisto-ohjelmaa laaditaan sopimus yhteisesti sovitavista toimenpiteistä häätöjen ennaltaehkäisemiseksi ja toimenpiteistä häädön johtautuessa
- Kehitetään sosiaali-isännöitsijöiden tehtäväkuvaa
- Kehitetään VAV Asuntojen ja sosiaali- ja terveystoimen yhteistyötä asutettaessa erityistä tukea tarvitsevia perheitä ja nuoria

5.1.3 Toimitilat

Tilakeskus huolehtii osaltaan lasten ja nuorten turvallisen kasvuympäristön luomisesta ja ylläpitämisestä. Toimialan rooliin kuuluu mm. vastuu terveellisten ja turvallisten kunnan palvelutuotantoa tukevien toimitilojen, kuten koulujen ja päiväkotien sekä lasten ja nuorten hyvinvointia edistävien nuorisotilojen ja sisäliikuntapaikkojen järjestämisestä. Lisäksi toimiala vastaa näiden tilojen käyttökelpoisuuden edellyttämän ylläpidon ja siivouspalvelujen järjestämisestä sekä muiden toimialojen palvelutuotantoa tukevista ateria- ja muista käyttäjäpalveluista kuten vahtimestaripalveluista.

Tilakeskus painottaa toimitilarakentamisessa lasten ja nuorten turvallisuutta parantavia sekä ilki-valtaa ja syrjäytymistä ehkäiseviä suunnitteluratkaisuja. Esimerkkinä mainittakoon rakennusten katoille pääsyn estäminen, kestävätkä rakennemateriaalit, pihojen aitaus sekä esteettömät näkymät valvonnan sisätilojen ja ulkoalueiden valvonnan mahdollistamiseksi. Lisäksi luodaan ja kehitetään tarpeenmukaisia turva- ja valvontajärjestelmiä sekä uusiin että olemassa oleviin kiinteistöihin. Liikunta- tai näkörajoitteisten lasten ja nuorten edellyttämät esteettömät suunnitteluratkaisut ja lisävarusteet otetaan huomioon kaikessa toimitilarakentamisessa.

Tilakeskuksen haasteeksi ja siten toiminnan kehittämisen painopistealueiksi ovat osoittautuneet riittävän siivouspalvelutason ylläpitäminen sekä terveellisen ja turvallisen toimitilaympäristön varmistaminen toisaalta suunnitelmallisen kiinteistöjen ylläpidon ja toisaalta riittävän ja ammattimaisen läsnäolohenkilöstön avulla.

Ateriapalveluissa painotetaan hyvien ruokailutapojen vaalimista. Kouluruokailussa ruokailutilanne ja sitä ohjaavat henkilöt auttavat oppilaita ymmärtämään monipuolisen ravinnon merkityksen terveydelle ja hyvinvoinnille sekä kehittämään ruokailutottumuksia. Ruokailun tarkoituksenmukainen järjestäminen vaatii koko koulun/oppilaitoksen ja ruokapalveluhenkilöstön saumatonta yhteistyötä. Yhteistyön tavoitteena ovat asiakastarpeita vastaavat ruokapalvelut siten, että ne voidaan tuottaa mahdollisimman tuloksellisesti palvelun joustavuuden, asiakaspalvelun ja ruoan laadun siitä kärsimättä.

Tilakeskuksen henkilöstö on läsnä päivittäin suurimmassa osassa muiden toimialojen palveluja toimimalla kiinteistöissä mm. kiinteistöhuolto-, siivous- vahtimestari- tai ateriapalvelutehtävissä. Tilakeskuksen läsnäolohenkilöstöllä on siten omaa perustehtävää toteuttaessaan oivallinen mahdollisuus tarkkailla kiinteistöissä "heikkoja signaaleita" yhdessä palvelutuotannosta vastaavan henkilöstön kanssa lasten ja nuorten ongelmien ennaltaehkäisemiseksi tai tilanteen pahenemisen estämiseksi.

Kehittämistoimenpiteet:

- Toimitilojen terveellisyyden, turvallisuuden ja viihtyvyyden varmistaminen suunnitelmallisemmalla kiinteistönpidolla (mm. rakennussuunnitteluohjeiden tarkentaminen, säännöllisen kuntoarvioinnin lisääminen ja kunnossapito-ohjelmien laatiminen sekä kiinteistöhuollon mitoituksiin perustuva toiminnanohjaus).
- Lasten ja nuorten hyvinvointia edistävien laadukkaiden ateriapalvelujen varmistaminen toiminnan ohjausjärjestelmiä kehittämällä ja henkilöstön koulutuksella.

- Lasten ja nuorten turvallisuutta lisäävien vahtimestari- ja turvapalvelujen kehittäminen toimintamalleja tarkistamalla ja henkilöstön koulutuksella.
- Lasten suojelun näkökulman huomioon ottamista tilakeskuksen henkilöstön rekrytoinnissa ja johtamisessa henkilöarvointiperusteita tarkentamalla ja työhön opastamalla kaikilla tulosalueilla.
- Lasten suojelun näkökulman huomioon ottavan tilapalvelutoiminnan ja käyttäytymismallien suunnittelu ja ohjaus yhteistyössä peruspalvelusta vastaavan toimijan kanssa.

5.2 Lapsen ja nuoren fyysinen ja psyykkinen hyvinvointi

5.2.1 Ennaltaehkäisevä terveydenhuolto

Ennaltaehkäisevään terveydenhuoltoon sisältyy äitiys- ja lastenneuvolatoiminta, lapsiperheiden kotipalvelu sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuolto, joka esitetään oppilas- ja opiskeluhuollon yhteydessä kappaleessa 5.3.5.

Äitiys- ja lastenneuvolat

Neuvolan tavoitteena on edistää ja ylläpitää lasta odottavien sekä alle kouluikäisten lasten perheiden terveyttä ja hyvinvointia puuttumalla kasvun ja kehityksen pulmiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jolloin sekä inhimilliset että yhteiskunnalliset kustannukset voidaan minimoida. Äitiysneuvolan tehtävänä on turvata ja edistää odottavan perheen terveyttä ja hyvinvointia. Pyrkimyksenä on raskaudenaikaisten häiriöiden ehkäisy, häiriöiden varhainen toteaminen ja tarvittaessa odottavan äidin hoitoon ohjaaminen sekä perheen tukeminen. Lastenneuvolan tavoitteena on alle kouluikäisten lasten terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen tunnistamalla ja puuttumalla mahdollisiin kasvun ja kehityksen häiriöihin tai perheen pulmatilanteisiin mahdollisimman varhain.

Neuvoloiden terveydenhoitotyö koostuu raskaana olevien sekä alle kouluikäisten lasten säännöllisistä terveystarkastuksista, kotikäynneistä, perhevalmennuksesta sekä erityistukea tarvitsevien odottavien sekä alle kouluikäisten lasten perheiden tukemisesta mm. lisäkäynnein ja vertaisryhmätoiminnan keinoin. Terveystarkastuksissa pyritään tunnistamaan sekä fyysiseen terveyteen liittyviä mahdollisia sairauksia että myös muutoin tukea tarvitsevia asiakkaita sekä puuttumaan heidän ongelmiinsa mahdollisimman varhain. Neuvoloissa lapsiperheiden tuen tarvetta kartoitetaan ja tukea tarjotaan mm. seuraavin keinoin: synnytyksen jälkeiset kotikäynnit tehdään kattavasti, havainnoidaan varhaisen vuorovaikutuksen ongelmia, seulotaan systemaattisesti vanhempien päihitteiden käyttöä sekä perheväkivallan esiintymistä. Lisäksi neuvoloissa tehdään mielialaseulat kaikille synnyttäneille synnytyksen jälkeisen masennuksen havaitsemiseksi ja tarjotaan lievästä masennuksesta kärsiville mahdollisuutta osallistua hoidollisiin vertaistukiryhmiin. Useimmissa neuvoloissa on myös erilaisia vertaisryhmiä pikkulasten perheille.

Neuvolan perhetyön tavoite on tukea ja edistää erityistä tukea tarvitsevien perheiden elämänhallintaa tilanteissa, joissa perhetilanteen selvittely ja perheen tukeminen edellyttävät toistuvia ja riittävän pitkäkestoisia kotikäyntejä. Työn tavoitteena on vahvistaa ja tukea perheen omia voimavaroja ja selviytymiskeinoja. Perhetyön yleisimpiä syitä ovat vanhempien masennus, uupumus, arjen hallinnan ongelmat sekä parisuhde- ja vuorovaikutusongelmat. Perhetyöntekijät toimivat kiinteässä yhteistyössä terveydenhoitajien kanssa. Neuvolan perhetyössä tarjotaan perheille konkreettista tukea ja ohjausta arjen pulmiin varhaisessa vaiheessa, ennen ongelmien kasaantumista ja perhetilanteen kriisiytymistä.

Lapsiperheiden kotipalvelu

Lapsiperheiden kotipalvelu tarjoaa tilapäistä apua välttämättömän kodinhoitoavun tarpeessa oleville lapsiperheille niissä tilanteissa, joissa perheen toimintakyky on merkittävästi alentunut esimerkiksi uupumuksen, sairauden tai synnytyksen vuoksi. Kotipalvelun avulla pyritään ehkäisemään vakavampia ongelmia. Kotipalvelun lähi- ja kodinhoitajien tehtäviin kuuluvat lastenhoito, kasvatuksessa ohjaaminen, vanhemmuuden tukeminen ja päivittäiset kodinhoidolliset tehtävät. Kotipalvelu on maksullista.

Kehittämistoimenpiteet

- Äitiys- ja lastenneuvoloiden terveystarkastusohjelmien uudistaminen vuonna 2008. Uusittujen ohjelmien käyttöönotto vuonna 2009. Tavoitteena on kehittää ja yhdenmukaistaa terveystarkastuskäytäntöjä sekä mahdollistaa tukea tarvitsevien lasten, nuorten ja perheiden lisäkäynnit.
- Päihteiden käytön sekä parisuhdeväkivallan hoitoprosessien päivittäminen ja selkeyttäminen
- Perhevalmennuksen kehittäminen neuvoloissa vuonna 2009.
- Neuvolan perhetyön ja lapsiperheiden kotipalvelun käytäntöjen yhdenmukaistaminen sekä yhteistyön kehittäminen eri toimijoiden kesken.

5.2.2 Terveyspalvelut

Terveyspalveluihin kuuluvat vastaanottotoiminta terveysasemilla, terveyskeskuspäivystys, suun terveydenhuolto ja kuntoutustoiminta. Terveyden edistäminen ja sairauksien ennaltaehkäisy on merkittävässä roolissa terveyspalvelujen toiminnassa. Tällä työllä edistetään lasten ja nuorten hyvinvointia ja on siten ennalta ehkäisevää lasten suojelua. Kaikessa toiminnassa huomioidaan lasten ja nuorten kohtaamisissa perheen ja muun ympäristön vaikutus vastaanotolle hakeutumisen syiden selvittelyssä. Huolen herätessä lapsen tai nuoren kohdalla terveyspalveluissa pyritään ottamaan asia puheeksi perheen kanssa kunnioittaen kuitenkin nuoren itsemääräämisoikeutta. Tarvittaessa terveydenpalveluiden työntekijä tekee lastensuojeluilmoituksen.

Terveyspalvelujen toiminnan pääperiaatteita on varhainen havainnointi ja puuttuminen lasten ja nuorten ongelmissa. Lasten ja nuorten osalta vastaanotot tekevät tiivistä yhteistyötä neuvola-, koulu- ja opiskeluterveydenhuollon terveydenhoitajien kanssa. Ongelmana on ollut varsinkin lääkärityöpanoksen vähäisyys neuvola-, koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa, joten lasten ja nuorten ongelmiin ei aina pystytä ottamaan kantaa moniammatillisesti.

Lastensuojelulain 51 §:n edellyttämä lapsen terveydentilan tutkiminen sijaishuoltoon sijoittamisen yhteydessä toteutetaan terveyspalvelujen toimesta.

Jotta lasten ja nuorten kohtaaminen ja heidän hyvinvointinsa turvaaminen voitaisiin huomioida paremmin terveyspalveluissa, terveysasemilla kehitetään tiimityöskentelyä. Tässä toimintamallissa henkilöstö tuntee potilaat ja sitä kautta perheet paremmin. Neuvola-, koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa terveystarkastusohjelmat muutetaan vuoden 2008 aikana STM:n suosituksia noudattaviksi, jolloin säännölliset terveydenhoitajien ja lääkärin tekemät terveystarkastukset mahdollistavat lasten ja nuorten pulmien varhaisen havainnoinnin ja niihin puuttumisen. Perhesuunnittelu-neuvoloissa tehostetaan seksuaalivouontaa sekä raskaudenehkäisyä. Perhesuunnitteluneuvoloihin suunnitellaan internet-välitteistä ajanvarausjärjestelmää, jotta nuorten hoitoon hakeutuminen helpottuisi. Yhtenä keinona raskaudenehkäisyn tehostamisessa nuorten joukossa olisi antaa alle 20-vuotiaille ehkäisyvälineitä ilmaiseksi STM:n työryhmän suositusten mukaisesti. Mielenterveyskeskusta kehitetään koordinoimaan mielenterveystyötä eri toimialoilla. Lisäksi suunnitellaan nuorisoterveysasemaa, jossa tarjotaan nuorille suunnattuja sosiaali- ja terveyspalveluja.

Kehittämistoimenpiteet:

- Terveystarkastusohjelmien uudistaminen
- Perhesuunnitteluneuvoloiden työn kehittäminen
- Tiimityöskentelyn kehittäminen terveysasemilla
- Nuorisoterveysaseman suunnittelua jatketaan

5.2.3 Mielen terveyden tukeminen

Mielen terveyspalvelut

Lasten ja nuorten mielen terveyspalvelut Vantaalla jakautuvat pääosin kaupungin omana toimintana toteutettaviin palveluihin sekä Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiristä ostettaviin nuorisopsykiatrian ja lastenpsykiatrian palveluihin. Kaupungin omia mielen terveyspalveluita lapsille ja nuorille tuottavat lähinnä sosiaali- ja terveystoimi sekä sivistystoimi. Sekä mielen terveydenhäiriöiden ennaltaehkäisy, että niiden hoito on jossain määrin pirstaleista.

Ennaltaehkäisevää ja varhaisen vaiheen mielen terveystyötä tekevät kaikki sosiaali- ja terveystoimen ja sivistystoimen asiakastyötä tekevät työntekijät tunnistamalla ja puuttumalla mielen terveyden riskeihin ja perheiden, lasten ja nuorten oireiluun. Tehokkainta mielen terveysongelmien ennaltaehkäisy on siellä, missä kohdataan lähes kaikki lapset ja nuoret - kuten kouluissa, päiväkodeissa ja neuvoloissa.

Muita suuremmassa mielen terveyshäiriön riskissä ovat esim. päihdeperheiden lapset, mielen terveysongelmista kärsivien vanhempien lapset tai muissa terveen psyykkisen kehityksen kannalta epäedullisissa olosuhteissa kasvavat lapset ja nuoret. Näille ryhmille voidaan tarjota vaikuttaviksi todettuja ennaltaehkäiseviä tukitoimia ja interventioita, kuten ”lasten puheeksi otto” ja ”toimiva lapsi ja perhe” -interventioita sekä Vertti-ryhmiä. Edellä mainitut ovat Vantaalla käytössä pienessä ja koordinoimattomassa mittakaavassa. Valtaosa riskiryhmistä jää kuitenkin vaille tällaisia ennaltaehkäiseviä toimia.

Hyvin monenlainen lievä oireilu kotona, päivähoidossa tai koulussa saattaa olla varhainen merkki mahdollisesta mielen terveydenhäiriöön sairastumisesta tai sille altistumisesta. Näitä merkkejä tunnistetaan neuvolassa vauvan ja vanhemman vuorovaikutuksen seuraamisessa, määräraikaistarkastuksissa ja kouluterveystarkastuksissa. Esim. varhaisen vuorovaikutuksen ongelmiin ja 4-vuotistarkastuksissa todettuihin poikkeamiin on tarjolla yhdessä sovitut prosessit, joissa oireiden syyt selvitetään ja niihin etsitään korjausta. Tällaisia prosesseja täytyy ylläpitää ja päivittää, jotta ne täyttävät tehtävänsä. Koulussa, terveystarkastuksessa yläasteella tunnistettuun stressi- tai masennusoireiluun on mahdollista tarjota useissa kouluissa masennusta ennaltaehkäiseviä stressinhallintakeinoja MAESTRO-kursseilla, joita on toteutettu kouluterveydenhoitajien, koulukuraattoreiden ja koulupsykologien yhteistyönä. Koulusta poissaolojen käyttäminen riskiindikaattorina sekä selvityksen ja tuen käynnistäjänä on vielä ainakin osin käyttämätön mahdollisuus ennaltaehkäisyyn.

Vakavampaan oireiluun tai varsinaisiin mielen terveydenhäiriöihin on tarjolla hyvin rajallisesti palveluita. Varsinaisen hoidon tarjoaminen ei kuulu koulupsykologien tai psykologipalveluiden psykologien perustehtävään. Toki psykologisilla lyhyillä interventioilla, vanhempain neuvonnalla ja -tuella, verkostotapaamisilla jne. on hoidollista merkitystä. Varsinaista hoitoa mielen terveyshäiriöihin tulisi toteuttaa terveyskeskuksissa osana muita terveyspalveluita. Kuitenkin lasten ja nuorten mielen terveyshäiriöiden diagnosoinnissa ja hoitamisessa verkostotyöllä, koko perheeseen kohdistuvilla psykoterapeuttisilla interventioilla ja varsinaisella psykoterapialla on keskeinen rooli. Ne vaativat erityisosaamista ja ovat aikaa vieviä, eikä niitä voi toteuttaa muun terveyskeskustyön ohessa.

Varsinaisen psykiatrisen hoidon kysyntä kanavoituu nyt perheneuvolaan ja erikoissairaanhoidon ja runsaudessaan tukkii mahdollisuudet oikea-aikaiseen hoitoon. Perheneuvolan rooli Vantaalla hoidon tarjoajana on luonteeltaan erikoissairaanhoidon tasoista. Varsinaiset tehokkaat välimaaston kevyet mielen terveyspalvelut puuttuvat ennaltaehkäisevän toiminnan ja erikoissairaanhoidon väliltä.

Kehittämistoimenpiteet

- Nuorten mielenterveyspalveluiden kehittäminen yhdessä erikoissairaanhoidon kanssa
- Lasten mielenterveyshäiriöiden hoitoprosessien luominen
- Toimiva lapsi ja perhe -intervention organisoiminen ja vastuuttaminen
- Olemassa olevien mielenterveyspalveluiden koordinointi

Perhe- ja nuorisoneuvolat

Perheneuvolatyö on lakisääteisten tehtäviensä ja määritelmiensä mukaisesti sekä ehkäisevää lastensuojelutyötä että lastensuojelun avohuoltoa tukevaa toimintaa. Perheneuvoloiden työ voi olla ohjausta ja neuvontaa, jolloin vanhemmille annetaan keskustelua apua ja tietoa perheenjäsenten keskinäisestä vuorovaikutuksesta sekä lapsen ja nuoren ikä- ja kehitysvaiheista. Tavoitteena on lisätä ymmärrystä lasta/nuorta kohtaan esim. perheen muutostilanteissa ja auttaa vanhempia vastaamaan lapsen ja nuoren tarpeisiin sekä hakemaan apua. Perhe- ja nuorisoneuvoloissa annetaan myös hoidollisia ja terapeuttisia palveluja, joilla niilläkin voi olla lastensuojelua ennalta ehkäisevää merkitystä. Erityispalvelujen työntekijöiden pääasiallinen työpanos suunnataan erityisasiantuntemusta edellyttävään asiakastyöhön, jota ovat lasten ja perheiden tutkimukset ja terapiat sekä ennaltaehkäisevä asiakastyö.

Perhe- ja nuorisoneuvoloiden asiakkuuksista kasvava osa on lastensuojelun aloitteesta tai lähettäminä tulleita asiakkaita. Lasten, nuorten ja perheiden ongelmat ovat entistä moninaisempia ja hoidollinen, pitkäkestoinen työ painottuu konsultatiivisen ja ennalta ehkäisevän työn kustannuksella.

Psykologipalvelut

Psykologit palvelevat alle kouluikäisiä lapsia ja heidän vanhempiaan, neuropsykologit myös kouluikäisiä lapsia ja nuoria. Työn painopiste on varhaisessa puuttumisessa ja ehkäisevässä mielen-terveystyössä. Psykkisesti oireilevien vanhempien vanhemmuutta tuetaan, mutta aikuisten hoito ei kuulu psykologipalveluiden perustyöhön. Varhaista vuorovaikutusta raskausaikana ja lapsen kolmen ensimmäisen elinvuoden tuetaan mm. psykologin konsultaatioilla, äiti-vauva perhetapaamisilla, hoidollisilla kotikäynneillä, varhaisen vuorovaikutuksen arvioinnilla ja hoidolla sekä hoidolliset äiti -vauvaryhmillä.

Palveluihin lapsen terveen psykososiaalisen kehityksen edistämiseksi kuuluu 3-7-vuotiaiden lasten ja heidän perheidensä tukeminen lapsen kehitykseen ja perheen vuorovaikutukseen liittyvissä asioissa. Tavoitteena on mm. ennakoida ja arvioida lapsen psyykkisen kehityksen esteitä, riskitekijöitä ja niiden vaikeusastetta sekä tuen, jatkotutkimusten ja -hoidon tarvetta sekä tukea ja edistää lapsen tasapainoista psykososiaalista kehitystä ja perheen vuorovaikutusta. Neuropsykologien toiminnan tavoitteena on lasten oppimisvaikeuksien ehkäiseminen, niiden varhainen tunnistaminen ja seurauksien lieventäminen.

Varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen

Vantaalla on koulutettu lähes kaikki neuvolan terveydenhoitajat ja osa päivähoidon ja lastensuojelun työntekijöistä sekä neuvolan perhetyöntekijöistä varhaisen vuorovaikutuksen (vavu) tukemiseen. Varhaista vuorovaikutusta tukevassa työtavassa tuodaan koulutuksen kautta ehkäisevä mielenterveystyö osaksi työorientaatiota henkilöille, joilla ei ole mielenterveysalan koulutusta. Ehkäisevään mielenterveystyöhön koulutuksessa kuuluvat psykososiaalisten riskitekijöiden varhainen tunnistaminen sekä lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutussuhteen tukeminen ja vahvistaminen.

Pienen lapsen kehitykselle on tärkeintä riittävän herkkä ja tarpeisiin vastaava vuorovaikutus. Pitkittynyt synnytyksen jälkeinen masennus vaikuttaa äidin ja vauvan vuorovaikutussuhteeseen ja kehittyvään kiintymyssuhteeseen ja saattaa vaikeuttaa lapsen tervettä psyykkistä kehitystä. Lasten

psykkisten häiriöiden ehkäisyssä tehokkaimmat toimenpiteet kohdistuvat lapsen syntymään ja sitä seuraavaan aikaan. Tällöin interventiot voivat olla suhteellisen pieniä ja kuitenkin riittäviä, jos ne ovat hyvin suunniteltuja ja oikein kohdennettuja. Peruspalveluissa pyritään tukemaan vanhemman ja lapsen vuorovaikutusta, vahvistamaan kiintymyssuhteen syntymistä ja tunnistamaan riskitekijät. Intensiivisempää tukea tarvitsevat perheet ohjataan psykologipalveluihin, perheneuvo- laan tai Peijaksen lastenpsykiatrian poliklinikan äiti-vauvaryhmiin.

Psykologien tekemä vauvaperhetyö on hoidollista työtä, joka tukee ja vahvistaa vauvan ja vanhempien välistä vuorovaikutusta ja kiintymyssuhdetta sekä tukee vauvan suotuisaa kehitystä. Asiakkaat ohjautuvat yleisimmin neuvoloista ja tulositynä ovat äidin mielenterveyteen liittyvät kysymykset, vauvanhoitoon tai vauvaan liittyvät ongelmat tai perheen kriisitilanteet. Lasten terveen kehityksen ja oppimisen edistäminen ja vanhemmuuden tukeminen ovat myös ennalta ehkäisevää lasten suojelua.

Kehittämistoimenpiteet:

- Depressiokoulu-toiminta sisällytetään osaksi toimintarakenteita kaikissa asiakas- ja henkilöstöryhmissä
- Dialogisten verkostotyömenetelmien käyttö otetaan systemaattiseksi työtavaksi
- Vantaalle koulutetaan verkostokonsultteja
- Varhaisen vuorovaikutuksen tukemisen (vavu) koulutusta jatketaan ja työmenetelmä on osa pienten lasten kanssa työskentelevien työkäytäntöjä
- Masentuneiden vanhempien hoitoketju jalkautetaan koko Vantaalle

5.2.4 Vammaispalvelut

Vammaisille lapsille vammaispalvelut järjestää vammaispalvelulain ja kehitysvammalain mukaiset palvelut vammaisuuden, todetun tarpeen ja siihen liittyvän harkinnan perusteella. Vammais- palvelut tekee tarvittavaa yhteistyötä mm. kotihoidon, lääkinnällisen kuntoutuksen, päivähoiton, koulun ja tarvittaessa myös lastensuojelun kanssa. Lapsen vanhempien vammautuessa kartoitetaan omaiset ja muut osalliset. Jos lapsille tarvitaan sijoitusta, yhteistyö lastensuojelun kanssa on keskeistä. Joissain tapauksissa vanhemman henkilökohtainen avustaja voi avustaa myös perheen alaikäistä lasta kuljettamalla esimerkiksi lasta päiväkotiin.

Eryteisesti kehitysvammaisten lasten kohdalla voidaan tunnistaa ehkäisevän lasten suojelun näkökulma. Kehitysvammaisen lapsi ja hänen perheensä vaativat erityistä tukea, joka saattaa olla peruspalvelua kehitysvammaisen lapsen perheelle, mutta samalla lapsen suojelua. Kehitysvammaisten erityishuollossa ehkäisevää työtä on perheen tukeminen eri muodoissaan: mm. tilapäisen perhe- ja laitoshoidon järjestäminen, asiakasmaksuista vapauttaminen ja tiheämmät kotikäynnit. Vanhemmuuden tukeminen on erityisen tärkeää kehitysvammaisen lapsen perheessä ja myös vaatimukset vanhemmuudelle ovat erilaiset.

Vammaisen lapsen ja perheen asioissa on tärkeää toimiva yhteistyö päivähoiton, koulun ja lastensuojelun kanssa. Tavoitteena on, että vastuut on selkeästi jaettu, kaikilla on omat osaamisalueensa ja niiden mukaan toimitaan, tiedonsiirto toimii ja toimijoilla on yhteisesti ymmärretty tavoite perheen kanssa. Perusopetuksen kouluissa järjestetään oppivelvollisuusikäisten vammaisten lasten päivätoiminta lukuvuoden aikana ja kesätoimintana kesä- ja elokuussa.

Työssä erityisesti kehitysvammaisten lasten perheiden kanssa mm. kotikäynneillä kehitysvammahuollon työntekijät näkevät asioita, joita perhe ei muille kerro. Asiat saattavat liittyä vanhempien kykyyn tai kyvyttömyyteen toimia vanhempina eli asioihin, jotka eivät liity perheen lapsen kehitysvammaisuuteen. Näissä tapauksissa kehitysvammahuollon työntekijät tekevät asiaan kuuluvat ilmoitukset lastensuojeluun.

Erityinen lasten suojelullinen näkökulma on silloin, kun lapsi on primaaristi normaalisti kehittynyt ja vanhemmat tai jompikumpi vanhemmista on kehitysvammainen. Kehitysvammahuollon piirissä on muutama tällainen perhe. Tällöin vanhempi/vanhemmat tarvitsevat mahdollisesti paljonkin tukea kasvatustehtävän ohella lapsen hoitokäytäntöihin. Kehitysvammaisuuden lähtökohdista taidot kasvatustehtävässä ja lapsen hoidossa ovat puutteelliset. Joskus lapsi otetaan huostaan ja sijoitetaan toiseen perheeseen, joskus tuetaan kotihoitoa. Joskus kehitysvammaisilla vanhemmilla on pelko siitä, että lapsi otetaan pois, jolloin he suorastaan karttavat viranomaisapua.

Kehitysvammahuollon psykologi on eräissä tapauksissa tukenut kehitysvammaisten vanhempien lapsen kehitystä ensimmäisten elinvuosien aikana alkuun viikoittaisilla kotikäynneillä, myöhemmin 2-4 viikon välein ohjaamalla varhaiskehityksen vuorovaikutusta, opettamalla leikkejä/loruja ja muuta viriketoimintaa. Tukemiseen kuuluu lapsen opettaminen syömään kiinteää ruokaa ja pöytäruokailukäyttäytymistä - siis hyvin konkreettisia asioita. Tällaiseen ei nykytilanteessa ole asiakasmäärän ja ongelmien kasvun myötä mahdollisuuksia.

Kehittämistoimenpiteet:

- Selkeytetään työnjakoa ja yhteistyötä kehitysvammahuollon ja muiden palvelujen välillä tilanteessa, jossa lapsen tai perheen hyvinvointi on uhattuna.

5.3 Lapsi päivähoidossa ja kouluikäinen lapsi ja nuori

5.3.1 Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatuksen ensisijaisena tavoitteena on edistää lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia sekä tukea perheitä heidän kasvatustehtävässään ja vanhemmuudessaan. Tämä merkitsee sitä, että lapsen terveyttä ja toimintakykyä vaalitaan ja perustarpeista huolehditaan. Ehkäisevää lasten suojelua toteutetaan varhaiskasvatuksen piirissä tuen tarpeen eri vaiheissa. Kasvatuskumppanuus päivähoitoon ja vanhempien välillä linkittyy kaikkiin näihin vaiheisiin.

Peruspäivähoito. Perheen käyttäessä neuvolapalveluita jo äidin raskauden aikana otetaan keskustelussa esiin pienten lasten palvelujärjestelmä Vantaalla. Keskustelun välineenä käytetään päivähoitoon ja neuvolan yhteistyössä valmistamaa palveluohjausmateriaalia. Perhettä tuetaan suunnittelemaan ja ennakoimaan omaa palvelutarvettaan elämäntilanteensa mukaisesti. Neuvolat ja päivähoitoon toimipisteet antavat palveluohjausta eri päivähoitomuodoista.

Perheen hakiessa lapselleen hoitopaikkaa, käynnistyy tarkempi palveluohjaus, jossa päivähoitoon henkilöstö käy keskustelun palvelutarpeesta sekä palveluvaihtoehdoista perheen kanssa. Tavoitteena on löytää yhteistyössä perheen kanssa lapsen edun mukainen ja perheen elämäntilanteeseen parhaiten sopiva palveluvaihtoehto. Päivähoitomuodon ja -paikan valintaan vaikuttavat sekä lapsen erilaiset kuntoutustarpeet tai kotouttamisen tarve tai perheen elämäntilanteen erilaiset vaikeudet.

Varhaiskasvatustoiminnassa hyvät ja läheiset vuorovaikutussuhteet ovat pienten lasten toiminnan keskeinen perusta ja lasta kehitysriskeiltä suojaavia tekijä. Peruspäivähoitoon laatu vaikuttaa keskeisesti siihen, millaiset edellytykset turvallisille ja kiinteille vuorovaikutussuhteille päivähoitossa kyetään luomaan.

Kehittämistoimenpiteet:

- Suositellaan, että hoito- ja kasvatustiimien muodostumisessa huomioidaan lapsen ihmissuhteiden pysyvyys ja jatkuvuus.
- Asiakaskohtaista yhteistyötä neuvolan ja päivähoitoon kesken kehitetään sekä arvioidaan säännöllisesti johdon katselmuksissa.

Varhaisen tuen vaihe. Kun lasta hoitavissa aikuisissa herää huolta lapsen kasvuun, kehitykseen tai oppimiseen liittyen tiivistetään yhteistyötä perheen kanssa. Kasvatuskumppanuus toteutuu vuorovaikutuksena, jossa keskeistä on molemminpuolinen luottamus osapuolten kesken. Käytännössä tämä toteutuu aktiivisina ja tavanomaista intensiivisempinä kasvatustarpeiden keskusteluina. Kasvatustoiminnan toteutuksessa painottuu ennalta ehkäisevä toiminta. Tämä merkitsee mm. kasvuympäristön ja kasvatustoiminnan muokkaamista lasten kehityksellisten tarpeiden ja toisaalta lasten kiinnostuksen kohteiden mukaisesti. Toiminnassa käytetään kuntouttavia elementtejä, ryhmätoimintaa sekä lapsen oman toiminnan ohjausta ja tuetaan kehityksen eri osa-alueita. Tavoitteet ilmaistaan lapsikohtaisessa suunnitelmassa. Monikulttuuristen lasten osallisuutta lapsiyhteisön elämään tuetaan mm. varmistamalla suomen kielen taidon oppiminen.

Kiertävän erityislastentarhanopettajan antamat palvelut sekä huolen puheeksiottaminen -koulutus ja -toimintamalli rohkaisevat ja antavat valmiuksia hoito- ja kasvatushenkilöstölle lasten elinoloja koskeviin riskeihin puuttumisesta. Kiertävä erityislastentarhanopettaja huolehtii myös siitä, että lapsi ohjataan tarvittaessa jatkotutkimuksiin.

Kehittämistoimenpiteet:

- Henkilöstön S2-opetusta koskevan osaamisen lisääminen ohjelmoidaan vuosittaiseen koulutusohjelmaan vuodesta 2008 lukien
- huolen puheeksiottamisen toimintamalli sisällytetään osaksi hoito- ja kasvatussopimusneuvotteluja
- yhteistyötä aikuissosiaalityön kanssa tiivistetään, kun huoli perheestä herää

Erityinen tuki varhaiskasvatuksessa. Kun lapsen erityisen tuen tarve on pitkäkestoista lasta tuetaan myös rakenteellisin tukitoimin varhaiskasvatuksessa integroimalla heidät peruspäivähoitoon, integroituun erityisryhmään tai erityisryhmään ja poikkeustapauksessa myös kotihoitoon. Varhaiskasvatus toimii moniammatillisessa verkostossa lasta hoitavien tahojen kanssa. Erityistä tukea tarvitsevan lapselle on keskeistä löytää yhteistyössä kasvun ja oppimisen polku, jossa turvataan lasten suotuisa kehitys, oppiminen sekä tukitoiminen jatkuvuus.

Mikäli varhaiskasvatuspalveluissa huoli lapsesta kasvaa erittäin suureksi, tehdään lastensuojeluilmoitus, jonka tavoitteena on puuttua mahdollisimman varhain lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia vaarantaviin riskitekijöihin. Lapsen varhaiskasvatus on korjaavan lastensuojelun yksi avohuollon tukitoimi, joka tapahtuu varhaiskasvatuksen peruspalvelun sisässä. Onnistuakseen se vaatii selkeän palveluohjauksen lastensuojelusta, moniammatillisen verkoston tuekseen ja hyvät yhteistyökäytännöt kuntouttavien tahojen kanssa. Lapsen oma sosiaalityöntekijä vastaa asiakkaan palvelukokonaisuudesta. Lapsikohtaisessa suunnitelmassa määritellään omalta osaltaan varhaiskasvatuksen osuus, jota varhaiskasvatus toteuttaa lapsikohtaisten tavoitteiden mukaisesti.

Kehittämistoimenpiteet:

- Vantaan integroitujen erityisryhmien (n=34) sijoittumista tasapainotetaan kaupungin sisällä, ja tarpeen vaatiessa lisätään
- Jokainen varhaiskasvatuksen työntekijä perehtyy "Lastensuojeluilmoituksen tekeminen" aineistoon
- Varmistetaan, että jokainen esimies ja varajohtaja osaavat tehdä asianmukaisella tavalla lastensuojeluilmoituksen.
- Varhaiskasvatuksessa laaditaan lapsikohtainen suunnitelma (=Laksu), joka linkittyy lasten suojelun suunnitelmaan
- Varhaiskasvatuksen työntekijät osallistuvat lastensuojelun työntekijän pyynnöstä lapsen suunnitelman laadintaan
- Lapsikohtaisissa suunnitelmissa asetettuja tavoitteita arvioidaan yhteistyössä perhepalvelujen lapsen sosiaalityöntekijän ja vanhempien kanssa

5.3.2 Perusopetus

Perusopetuksen palvelujen piirissä ennalta ehkäisevän lasten suojelun näkökulmasta on keskeistä hyvien kaikille yhteisten palvelujen turvaaminen. Perusopetuksen ja kasvatuksen tavoitteena on tukea oppilaan kasvua tasapainoisiksi, terveen itsetunnon omaaviksi ihmisiksi ja kriittisesti ympäristöään arvioiviksi yhteiskunnan jäseniksi.

Vantaalla perusopetus on lähipalvelu. Palvelut järjestetään lähikoulu- ja alueellisella periaatteella. Jokaisessa koulussa on yleisen ja erityisen tuen rakenteet ja toimintamallit, joilla pyritään riittävän tuen ja ohjauksen antamiseen koulunkäyntiin ja oppilaiden kehitykseen liittyvien sosiaalisten ja psyykkisten vaikeuksien ehkäisemiseksi ja poistamiseksi.

Myöhään maahan tulleille nuorille järjestetään perusopetusta Vantaan aikuisopistossa. Oppilaitoksessa opiskelee sekä oppivelvollisuusikäisiä että aikuisia maahanmuuttajia. Valmistavaan opetukseen otetaan suomen kieltä taitamattomia 15 - 19 -vuotiaita ja perusopetukseen 15 - 24 -vuotiaita nuoria. Valmistavassa opetuksessa keskitytään suomen kielen opintoihin sekä tutustutaan suomalaiseen peruskouluun ja sen oppiaineisiin. Valmistavan opetuksen kesto, 1 – 1,5 lukuvuotta, riip-

puu oppilaan valmiuksista. Valmistavan opetuksen jälkeen oppilas siirtyy perusopetukseen, jossa suoritetaan 7.- 9. luokkien oppisisällöt. Jokaisella oppilaalla on joko kotoutumissuunnitelma tai HOPS. Perusopetusryhmiin siirtyy oppilaita myös muiden Vantaan peruskoulujen valmistavista ryhmistä tai perusopetusryhmistä. Yleensä siirto johtuu opiskelijan iästä tai opiskelunvalmiuksista.

Oppimisen ja kasvun tuki

Perusopetuksessa tukea tarvitseva oppilas saa ensin tehostettua tukea. Tehostettu tuki tarkoittaa yleisten tukikäytänteiden, kuten opetuksen eriyttämisen, työpariopetuksen ja tukiopetuksen sekä osa-aikaisen erityisopetuksen ja oppilashuollon tehostamista sekä määrällisesti että laadullisesti sekä opetuksen järjestämistä joko osittain tai kokonaan pienissä ryhmissä. Oppilaan opiskelua voidaan tukea eriyttämällä oppimiseen käytettävällä ajalla, oppimateriaalin, oppisisältöjen, työtapojen ja oppimäärän avulla sekä erilaisilla joustavilla ryhmittelyratkaisuilla. Opetuksen ja tukitoimien suunnittelun tulee valtakunnallisten erityisopetuksen strategisten linjausten mukaan perustua ensisijaisesti pedagogiseen arvioon, jota voidaan täydentää tarvittaessa lääketieteellisellä tai psykologisella tutkimuksella. Erityisopetuspäätös voidaan pääsääntöisesti tehdä vasta tehostetun tuen toimenpiteiden jälkeen. Erityisopetuspäätöksen jälkeen oppilaan opetus toteutetaan lähikoulussa yleisopetuksen yhteydessä tai osittain tai kokonaan alueellisella erityisluokalla tai palvelu- ja kehittämiskeskuksen erityisluokalla.

Etappitoiminta on perusopetuksessa sivistystoimen ja sosiaali- ja terveystoimen yhteistyömuoto. Etappi toimii välivaiheena niille oppilaille, joilla käyttäytymis- ja tunne-elämän vaikeudet estävät tilapäisesti koulunkäynnin omassa koulussa. Etappijakson aikana pyritään selvittämään oppilaan ja hänen perheensä tarvitseman tuen ja mahdollisen tutkimuksen ja hoidon tarve. Etappitoiminta mahdollistaa tarvittaessa erittäin tiiviin yksilö- ja perhekohtaisen lastensuojelun toimenpiteiden yhteissuunnittelun.

Perusopetuksessa on vammaisella ja muulla erityistä tukea tarvitsevalla oppilaalla oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustajapalvelut. Avustajapalveluja harkittaessa selvitetään oppilaan tukitoimenpiteiden ja tehostetun tuen kokonaisuus.

Perusopetuksen loppuvaiheen joustavilla ratkaisuilla, kuten vuosiluokattomalla oppimissuunnitelmalla, Duuni-, Oma ura- ja Paja -toimintamalleilla pyritään turvaamaan perusopetuksen oppimäärän suorittaminen ja jatko-opintoihin pääsy oppilaille, jotka tarvitsevat runsaasti tukea.

Perusopetuksen palvelujen piirissä on vuosittain noin 21 000 koululaista ja heidän perhettään. Koululla on säännöllinen kosketuspinta lasten, nuorten ja heidän perheidensä arkeen useiden vuosien ajan. Lapsen huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen ja nuoren kasvatuksesta. Koulu tukee kotien kasvatustehtävää ja vastaa oppilaan kasvatuksesta ja opetuksesta kouluyhteisön jäsenenä. Koululla on aktiivinen rooli kodin ja koulun yhteistyön rakentamisessa sekä vastuu siitä, että huoltajat saavat riittävästi tietoa oppilaan opiskeluun liittyvistä asioista, opetussuunnitelmasta, koulun toiminnasta ja käytettävistä tukitoimista. Koululla tulee olla yhdessä sovitut selkeät rakenteet yhteistyön toteuttamiseen ja niiden tulee olla koko henkilöstön tiedossa. Oppilas on kodin ja koulun yhteistyön tärkein osapuoli. Yhteistyötä ei tule tehdä lasten ja nuorten ohi heitä kuulematta. Lapsen ja nuoren tulee saada osallistua häntä itseään koskevien asioiden käsittelyyn lapsen ikätaso ja edellytykset huomioon ottaen.

Kouluhyvinvointi

Kouluhyvinvointi rakentuu koulun päivittäisessä toiminnassa. Tavoitteena on, että koulun kaikki käytännöt rakennetaan johdonmukaisesti tukemaan kasvatus- ja opetustyölle asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Se edellyttää koulun toimintakulttuuria, joka on avoin ja vuorovaikutteinen sekä tukee yhteistyötä niin koulun sisällä kuin kotien ja muun yhteiskunnan kanssa. Myös oppilaalla tulee olla mahdollisuus osallistua koulun toimintakulttuurin luomiseen ja sen kehittämiseen.

Koulun toimintakulttuuri vaikuttaa merkittävästi koulun kasvatukseen ja opetukseen ja sitä kautta oppimiseen.

Oppilaan kouluhyvinvointiin vaikuttavat mm. oppilaan turvallisuuden tunne, pätevä ja ammatillinen henkilökunta ja johtaminen. Vantaalla erityistä huomiota kiinnitetään henkilöstön kelpoisuuteen, esimiestäitoihin ja -koulutukseen ja koulujen kriisisuunnitelmiin. Oppilaan kouluhyvinvoinnin kannalta on tärkeää, että oppilaan kaverisuhteet ovat kunnossa. Kouluhyvinvointiin ja sitä kautta oppimiseen vaikuttaa mm. opetusryhmien koko. Vantaalla on pyritty kohdentamaan voimavaroja perusopetuksen opetusryhmien ja tehostetun tuen toimenpiteisiin.

Suomen Mielenterveysseura on käynnistänyt Vantaalla nelivuotisen lasten ja nuorten arkiseen mielenterveysosaamiseen keskittyvän OK -hankkeen. Hankkeessa kehitetään toimintamalli ja opetusmateriaalikonaisuudet 7.–9. luokille mielen hyvinvointiin liittyvien asioiden käsittelemiseksi. Terveystiedon oppiaineessa avataan ja käsitellään mielen hyvinvointiin liittyviä asioita yläkouluikäisten kanssa. Tavoitteena on tukea nuoren omia vahvuuksia ja voimavaroja sekä vahvistaa hänen turvaverkostojaan. OK -hankkeen tarkoituksena on siirtyä ongelmakeskeisyydestä jaksamisen tukemiseen. Hankkeessa vahvistetaan opettajien ammatillista mielenterveysosaamista sekä tuetaan työssä oppimista. Hankkeessa kehitetään myös yhteistyötä vanhempien kanssa. Yhteistyö koulun ja kodin välillä lapsen yläluokkavuosien ajan antaa arvokkaan ja turvallisen mallin kasvavan nuoren elämää tukevasta verkostosta.

Kiusaamiseen ja poissaoloihin puuttuminen

Koulukiusaamiseen puuttumisessa korostuu kouluhyvinvoinnin turvaaminen kaikille työyhteisön jäsenille. Kaikilla kouluilla on suunnitelma, jossa on toimenpiteet ja työn- ja vastuunjako kiusaamis-, ongelma- ja kriisitilanteiden ehkäisemiseksi, havaitsemiseksi ja hoitamiseksi. Suunnitelmasa on opetussuunnitelman mukaisesti koulukohtaiset toimintamallit mm. seuraavia asioita varten: poissaolojen seuranta, kiusaaminen, väkivalta ja häirintä, mielenterveyskysymykset, tupakointi ja päihteiden käyttö, erilaiset tapaturmat, onnettomuudet ja kuolemantapaukset. Kiusaamista pyritään ehkäisemään myös yhteisöllisillä toimenpiteillä mm. luokkien ryhmäytymisellä, oppilaskuntatoiminnalla ja tukioppilastoiminnalla sekä aktiivisella kodin ja koulun välisellä yhteistyöllä.

Koulun kerhotoiminta

Koulun kasvatus- ja opetustyön tukemiseksi voidaan järjestää kerhotoimintaa. Kerhotoiminnan tulee olla perusopetuksen tavoitteiden mukaista toimintaa. Toiminnan tarkoituksena on mm. lasten ja nuorten osallisuuden lisääminen ja harrastusten viriämisen edistäminen.

Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta

Perusopetuslain mukainen koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta järjestetään Vantaalla yhteistyössä kolmannen sektorin kanssa. Toiminta on tarkoitettu 1. ja 2. vuosiluokan oppilaille sekä kaikille erityisopetukseen otetuille tai siirretyille oppilaille. Toiminnan tarkoituksena on lapsen valvomattomaan ajankäyttöön ja yksinoloon liittyvien riskitekijöiden ennaltaehkäisy. Tavoitteena on tarjota lapsille turvallinen paikka viettää koulupäivän jälkeistä aikaa ja osallistua monipuoliseen ja virkistävään toimintaan aikuisen ohjauksessa. Aamu- ja iltapäivätoiminnan suunnittelun lähtökohdaksi tulisi olla jokaisen lapsen yksilölliset tarpeet. Aamu- ja iltapäivätoiminnan ohjaajien, koulun kasvattajien ja lapsen huoltajien yhteistyö on pohjana näiden lapsikohtaisten tarpeiden selvittämisessä. Avoin ja luottamuksellinen vuorovaikutus luo myös pohjan kohdata mahdollisia ongelmatilanteita.

Osallisuuden tukeminen

Vantaalla lasten ja nuorten osallisuuden edistämiseen tähtäävien hankkeiden ja toimenpiteiden tavoitteena on lisätä lasten ja nuorten vaikuttamismahdollisuuksia ja sitä kautta edistää lasten ja

nuorten hyvinvointia ja tasa-arvoisuutta yhteiskunnassa sekä ennaltaehkäistä syrjäytymistä. Taivoitteena on herättää oppilaiden ja opiskelijoiden kiinnostus oman koulun tai oppilaitoksen ja lähiympäristön kehittämistä kohtaan ja luoda paremmat edellytykset sille, että lapsista ja nuorista kasvaa aktiivisia kansalaisia ja tulevia päätöksentekijöitä. Valtioneuvoston asetuksen mukaan opetuksella tuetaan aktiiviseksi kansalaiseksi kasvamista ja annetaan valmiuksia toimia demokraattisessa ja tasa-arvoisessa yhteiskunnassa sekä edistää kestävästä kehitystä. Vantaalla tehtävän oppilaskuntatoiminnan kehittämistyön taustalla on ajatus siitä, että oppilaskuntatoiminta on tärkeä osa koulujen ja oppilaitosten demokraattista kulttuuria. Oppilaat, koululuokat, opettajat ja koulun tai oppilaitoksen muu henkilökunta rakentavat yhteisöllisesti toimivan koulun, jolla on tärkeä lapsuuden ja nuoruuden tasapainoista kehitystä suojaava vaikutus.

Koulun rooli yksilö - ja perhekohtainen lastensuojelussa

Koulut ja koulujen oppilashuoltoryhmät ovat kiinteästi mukana lastensuojelun tarpeen kartoittamisessa ja yksilö- ja perhekohtaisen lastensuojelun toimenpiteiden suunnittelussa ja toteutuksessa. Huostaanotto- ja sijoitustilanteissa lapsen asioista vastaava sosiaaliryöntekijä on yhteydessä koulun rehtoriin opetusjärjestelyissä. Opetuslautakunnan päätöksen mukaan lastensuojelulain (417/2007) mukaisen lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun piirissä oleville lapsille koulunkäynnin turvaamiseksi tarkoituksenmukaisessa koulussa järjestetään maksuton koulukuljetus. Maksuton koulukuljetus edellyttää oppilaan koulun oppilashuoltoryhmän puoltavaa lausuntoa.

Kehittämistoimenpiteet:

- Opetusryhmien koon pienentäminen, opetuksellisten joustavien ratkaisujen kehittämisen tukeminen ja tehostetun tuen vaikuttavuuden parantaminen
- Henkilökunnan osaamisen lisääminen liittyen oppimisen ja kasvun haasteiden varhaisessa tunnistamisessa, heterogeenisten ryhmien opettamisessa, perheiden kanssa tehtävässä yhteistyössä sekä moniammatillisessa yhteistyössä
- Uudistetun henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman (HOJKS) sekä oppimisen ja kasvun suunnitelman vaikuttavuuden lisääminen
- Parannetaan koulujen henkilökunnan mahdollisuuksia osallistua täydennyskoulutukseen
- Psykykkistä tukea tarvitsevien oppilaiden aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestäminen selvitetään ja luodaan vantaalainen toimintamalli
- Aktiivisen oppilaskuntatyön levittäminen kaikkiin kouluihin
- Psykyen ongelmiin hoitoa ja kuntoutusta tarvitsevien lasten opetusjärjestelyjen kehittäminen yhteistyössä perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon kanssa
- Kolmannen sektorin toimijoiden osaaminen tukemaan perusopetuksen roolia ennalta ehkäisevässä lastensuojelutyössä, pilottihankkeiden toimintamallin vakiinnuttaminen ja laajentaminen
- Pilottihankkeiden käynnistäminen teemalla: miten koulu voisi olla osalle oppilaista paikka, jossa voisi olla klo 7 - 17 välisenä aikana joustavasti opetuksessa ja muussa ohjatussa tai valvotussa toiminnassa?

5.3.3 Nuori peruskoulun jälkeen

Koulutustakuun mukaisesti perusopetuksen päättävälle vantaalaisnuorelle tarjotaan toisen asteen koulutuspaikka, ammatilliseen koulutukseen valmistava koulutuspaikka, lisäopetus- tai työpaja-paikka. Koulutuspaikkoja lisätään lukioihin ja ammatilliseen koulutukseen.

Nuorten siirtymistä perusopetuksesta toisen asteen koulutukseen tuetaan vakiinnuttamalla nuorten osallisuushankkeessa laadittu toimintamalli. Kohderyhmänä ovat erityisen tuen tarpeessa olevat 15 - 17-vuotiaat nuoret, jotka voivat jäädä ilman jatkokoulutuspaikkaa peruskoulun jälkeen tai joiden lukio-opinnot tai ammatilliset opinnot uhkaavat keskeytyä. Perusopetuksen koulut, nuorisotoimi, toisen asteen oppilaitokset sekä työvoimahallinto tekevät yhteistyötä, jotta erityistä tukea tarvitseva nuori saa tarvitsemaansa apua. Nuori voidaan ohjata toisen asteen opintoihin, työhar-

joitteluun työpajalle, perusopetuksen lisäopetukseen tai saamaan muuta, esimerkiksi psykososiaalista tukea.

Nuorten ohjauksen vahvistamiseksi perusopetuksesta toisen asteen koulutukseen uutena toimintana Tikkurilaan perustetaan heinä-elokuun ajaksi 2008 nuorten ohjauspiste Kesäohjaamo. Ohjauspiste toteutetaan sivistystoimen, nuorisotoimen ja työvoimahallinnon yhteistyönä. Kesäohjaamo on tarkoitettu vantaalaisille peruskoulun tai lisäopetuksen päättäneille nuorille, jotka eivät ole löytäneet opiskelupaikkaa ja joiden jatkosuunnitelmat ovat epäselvät. Kesäohjaamo tarjoaa apua muun muassa opiskelupaikan löytämiseen yhteishaun täydennyshaun kautta, lisäopetukseen hakemiseen ja Vantaan ammattiopisto Varian ammatillisiin valmistaviin ja valmentaviin koulutuksiin hakeutumiseen.

Kehittämistoimenpiteet:

- Koulutus- ja yhteiskuntatakuun toteuttaminen varmistetaan
- Nuorten joustavan siirtymisen varmistaminen perusopetuksesta toiselle asteelle (niveli-vaihemallin vakiinnuttaminen)
- Nuorten ohjauspisteen perustaminen kesällä 2008 ja toiminnan vakiinnuttaminen

5.3.4 Nuori toisen asteen koulutuksessa

Opiskelijoiden hyvinvoinnista huolehtiminen kuuluu toisen asteen oppilaitoksissa kaikille opiskeluyhteisössä työskenteleville. Kaikissa Vantaan lukioissa toimivat opiskelijahuoltoryhmät ja ammattiopisto Varian opetusaloilla opiskeluhuvinvointiryhmät, joiden tehtävänä on edistää opiskelijoiden psyykkistä, fyysistä ja sosiaalista hyvinvointia. Myös perusopetuksen lisäopetuksella (ns. 10-luokka) on omat opiskeluhuvinvointiryhmänsä. Ryhmät kokoontuvat säännöllisesti tukemaan opiskelijoiden hyvinvointia ja ennaltaehkäisevät ongelmien syntyä esimerkiksi opintojen etenemistä seuraamalla ja ohjaamalla nuorta tarvittaessa kunnallisiin sosiaali- ja terveystalouteihin. Oppilas- ja opiskelijahuolto kuvataan tarkemmin kappaleessa 5.3.5..

Opinto-ohjauksella ja ryhmänohjaajien antamalla ohjauksella on nuorten hyvinvointia edistävä ja ongelmia ennaltaehkäisevä rooli lukioissa ja ammattiopisto Variassa. Ohjaamisen lisäksi toisen asteen oppilaitoksissa kehitetään nuorten osallistumisen mahdollisuuksia oppilaskuntatoiminnan avulla. Sekä Vantaan ammattiopisto Variassa että päivälukioissa toimivat oppilaskunnat. Nuorten saamaa tukea ja ohjausta kehitetään lukioissa keväällä 2008 alkavan ryhmänohjaajakoulutuksen avulla. Koulutuksen tavoitteena on parantaa lukio-opiskelijoiden saamaa tukea ja ohjausta sekä palvella ryhmänohjaajien käytännön työtä.

Lukiolaki (21§/ 629/1998) ja laki ammatillisesta koulutuksesta (28 §/630/1998) määrittää, että opiskelijalla on oikeus turvalliseen oppimisympäristöön, jonka vuoksi koulutuksen järjestäjän on laadittava opetussuunnitelman yhteydessä suunnitelma opiskelijoiden suojelemiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. Koulutuksen järjestäjän on toimeenpantava suunnitelma ja sitä on valvottava. Jokainen lukio ja ammattiopisto Varia ovat laatineet tällaiset suunnitelmat osana opetussuunnitelmiaan. Sivistystoimessa työskentelee poliisi Timo Varpula koulujen turvallisuussuunnitelmien päivittämiseen ja niihin liittyvän koulutuksen organisoimiseksi tammikuusta kesäkuun 2008 loppuun saakka.

Nuoriso- ja aikuiskoulutuksen tulosalue on mukana kahdessa osallisuushankkeessa, joiden tavoitteena on osallistavien rakenteiden luominen ja tukeminen sekä vantaalaisnuorten osallistaminen oman kunnan päätöksentekoon (Lasten ja nuorten foorumi ja Hynttyyt yhteen -hanke).

Kehittämistoimenpiteet:

- Nuorten ohjaamista, erityistä tukea ja opiskelijahuoltoja toisella asteella kehitetään.
  - Lukiodien ryhmäohjaajakoulutusta järjestetään.
  - Lukio-opiskelijoiden erityistä tukea vahvistetaan. Syksyllä 2008 lukiossa aloittaa kaksi koulukuraattoria, toinen lukiopsykologi sekä kaksi lukion erityisopettajaa.
  - Vantaan ammattiopisto Varian psykologitoimintaa kehitetään tukemaan nuorten psyykkistä hyvinvointia nuorten opiskeluedellytysten parantamiseksi
  - Vantaan ammattiopisto Varian erityisopetusta kehitetään edelleen erityisopetussuunnitelman mukaisesti
  - Vantaan ammattiopisto Varian ohjaussuunnitelma päivitetään.

5.3.5 Oppilas- ja opiskelijahuolto

Oppilashuollolla tarkoitetaan oppilaan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa (perusopetuslaki 628/1998). Sama opiskelijahuolto koskeva määritelmä on myös lukio- ja laissa ammatillista koulutuksesta (629/1998 ja 630/1998). Lapsella ja nuorella on oikeus oppilashuoltoon esiopetuksessa ja perusopetuksessa ja edelleen opiskelijahuoltoon toisella asteella. Vantaalla oikeus oppilashuoltoon on myös valmistavassa opetuksessa olevilla oppilailla.

Oppilas- ja opiskelijahuolto on sekä yhteisöllistä että yksilöllistä tukea, jonka tavoitteena on lapsen ja nuoren fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin ja kasvun tukeminen. Oppilas- ja opiskelijahuoltoon kuuluvat kasvun, kehityksen, oppimisen ja koulunkäynnin riskien sekä ongelmien ennaltaehkäisy sekä korjaava toiminta jo havaittujen vaikeuksien voittamiseksi. Vaikeudet voivat ilmetä esimerkiksi käytöshäiriöinä, oppimisessa, mielenterveydessä, kiusaamisena ja pois-saoloina. Oppilashuolto on tarvittaessa myös perheen tukemista ja ohjaamista tarvitsemansa avun piiriin. Sujuvalla kodin ja koulun välisellä yhteistyöllä saadaan oppilashuoltotyöhön vaikuttavuutta ja ehkäistään ongelmien syntyä.

Vantaalla asuu paljon monikulttuurisia perheitä, joilla kotikielenä on muu kuin suomen kieli. Näiden perheiden lapset ja nuoret huoltajineen tarvitsevat yhtenäisen oppilas- ja opiskelijahuollon lisäksi esim. tulkkipalveluita ja omankielisten oppilashuollollisten esitteiden tuottamista.

Vantaalla oppilas- ja opiskelijahuoltotyötä koordinoidaan päiväkotien, koulujen ja oppilaitosten oppilas- ja opiskelijahuoltoryhmissä, alueellisissa oppilashuoltoryhmissä sekä kaupungin tasolla sivistystoimen ja sosiaali- ja terveystoimen kesken. Pääkaupunkiseudun kuntien välistä yhteistyötä tehdään mm. erityisopetuksen alueella sekä hallinnollisella tasolla.

Oppilas- ja opiskelijahuoltoryhmät

Yleisimmin koulun oppilashuoltoryhmän jäseninä ovat rehtori, erityisopettaja, koulukuraattori, koulupsykologi, kouluterveydenhoitaja ja vuosiluokilla 7 -9 oppilaanohjaaja. Lähes kaikissa kouluissa oppilashuoltoryhmän puheenjohtajana toimii koulun rehtori. Joissakin työryhmissä puheenjohtajuus on delegoitu apulais- tai vararehtorille. Lukiossa opiskelijahuoltoryhmään kuuluvat resurssien mukaan pääsääntöisesti rehtori, terveydenhoitaja, opinto-ohjaaja ja lukiopsykologi. Ammattiopisto Variassa vastaavaa työtä tekevät opiskeluhyvinvointiryhmät. Oppilas- ja opiskelijahuoltoryhmissä käsitellään sekä koulun tai oppilaitoksen yleisiä asioita (esim. kriisi- ja päihdesuunnitelma, kouluyhteisön hyvinvoinnin kehittäminen), ryhmiin liittyviä asioita (esim. luokkatöiden kehittäminen) että yksittäisiä oppilas- ja opiskelija-asioita.

Vantaan aikuisopistossa myöhään maahan tulleiden perusopetusta suorittavien nuorten oppilashuoltajärjestelyt eivät ole riittävät huomioon ottaen oppilashuollon valtava tarve. Oppilaiden valmiudet, tiedot ja taidot sekä mahdolliset traumaattiset kokemukset luovat erilaisia esteitä op-

pimiselle ja kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille. Osalla oppilaista on oppimisongelmia, joihin ei ole aiemmin kiinnitetty lainkaan huomiota. Erityisopetuspäätöksen mahdollisuudet tulee huomioida läpi oppilaan koulupolun, jotta voidaan varmistaa nuoren jatko-opintomahdollisuudet esim. erityisammattikoulussa. Oppilailla saattaa olla myös sellaisia sosiaalis-emotionaalisia vaikeuksia, joiden selvittämiseen tarvitaan oppilashuollollista moniammatillista tukea. Aikuisopistossa toimii moniammatillinen oppilashuoltoryhmä. Maahanmuuttajanuoret hyötyisivät oppilashuollon tuki-henkilötoiminnasta, jossa pystyttäisiin huomioimaan nuoren kokonaistilanne ja toimimaan yhteistyössä vanhempien ja koulun kanssa. Monet tarvitsevat erityistä tukea siirtymisessä perusopetuksesta toisen asteen koulutukseen, minkä vuoksi on tarpeen vahvistaa palveluketjuja.

Oppilas- ja opiskelijahuollon linjaukset

Vantaalla on laadittu kaupunkitasoiset oppilas- ja opiskelijahuollon linjaukset, jotka käsitellään sosiaali- ja terveys-, opetus- ja vapaa-ajan lautakunnissa keväällä 2008 ja kaupunginhallituksessa ja -valtuustossa elo-syyskuussa 2008. Linjauksen suositukset on tarkoitus ottaa käyttöön lukuvuoden 2008 -2009 alusta alkaen.

Linjauksilla pyritään yhdenmukaistamaan oppilashuollon rakenteita ja työtapoja, oppilashuoltohenkilöstön tehtäviä ja työnjakoa sekä levittämään hyviä työkäytänteitä kaikkiin vantaalaisiin kouluihin ja oppilaitoksiin. Oppilas- ja opiskelijahuoltotyön kehittämisessä varhainen puuttuminen (mm. poissaolojen systemaattinen seuranta), tiivis yhteistyö kodin ja koulun välillä, oppilaan sujuva siirtyminen eri kouluasteilta tai kouluista toiseen sekä moniammatillinen verkostotyö ovat keskeisiä osa-alueita.

Psykologitoiminta kouluissa ja oppilaitoksissa

Koulupsykologin työn tavoitteena on tukea oppilaiden oppimista ja hyvinvointia psykologisten arviointi-, konsultaatio- ja neuvontapalvelujen avulla. Koulupsykologin työ sisältää oppilaan oppimisvaikeuksien, erilaisten koulunkäyntivaikeuksien ja psyykkisen tilanteen arviointia neuvottelujen ja psykologisten tutkimusvälineiden avulla. Koulupsykologit ohjaavat tarvittaessa oppilaita perheneuvolaan, neuropsykologisiin tutkimuksiin tai psykiatriisiin tutkimus- ja hoitopaikkoihin. Koulupsykologit tuovat oppilashuoltotyössä esille lapsen ja nuoren kehitykseen ja oppimiseen kuuluvia näkökulmia.

Lukioissa ja ammattiopisto Variassa psykologi tukee opiskelijoiden psyykkistä hyvinvointia ja myönteistä nuoruusiän kehitystä. Psykologi selvittää opiskelijan yksilöllisiä tarpeita ja oppimisedellytyksiä sekä ohjaa tarvittaessa jatkotutkimuksiin ja hoitoihin. Lisäksi psykologi toimii alansa asiantuntijana opetus- ja kasvatustyöhön kuuluvan psyykkisen opiskelijahuollon suunnittelussa, kehittämisessä, toteuttamisessa sekä kriisityössä.

Koulu- ja opiskeluterveydenhuolto

Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon tehtävänä on edistää ja ylläpitää kouluikäisten lasten sekä lukiossa ja ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevien nuorten terveyttä ja hyvinvointia yhteistyössä oppilaitosten henkilöstön ja vanhempien kanssa. Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon toiminta koostuu koulu yhteisön terveyden ja hyvinvoinnin edistämisestä sekä yksilökohtaisista säännöllisistä terveystapaamisista ja tukea tarvitsevien lasten ja nuorten tukemisesta. Terveystapaamisissa pyritään tunnistamaan tukea tarvitsevat lapset ja nuoret sekä havaitsemaan ja puuttumaan kasvun ja kehityksen pulmiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa tarkoituksenmukaisin keinoin. Tuen tarvetta kartoitetaan ja tukea tarjotaan mm. tapaamalla lasten vanhempia laajojen terveystarkastusten yhteydessä, osallistamalla vanhempainiltoihin, seulomalla kattavasti nuorten päihteiden käyttöä sekä masennusta ja osallistamalla oppilashuoltoryhmien työskentelyyn.

Masennuksen ennaltaehkäisemiseksi on aloitettu Maestro-kurssitoiminta 8. luokkalaisille. Maestro-kurssi (**masennuksen ennaltaehkäisykurssi stressinhallintaa oppimalla**) on ryhmämuotoinen

stressinhallintakurssi, johon ohjataan nuoret, jotka saavat terveystarkastuksessa mielialakyselyssä korkeat pistemäärät. Kurssi perustuu strukturoituun malliin, jota noudatetaan käsikirjojen avulla tehtävänä työskentelynä. Kurssi kokoontuu kahdeksan kertaa ja mukana voi olla viidestä seitsemän tyttöä ja poikaa.

Koulun sosiaalityö

Koulukuraattoritoiminta ja koulussa toimivat sosiaaliohjaajat (Etappiluokat ja Jopo-luokka) toteuttavat työssään lastensuojelulain (417/2007) mukaista palvelua vanhempien tukemisesta (8 §) ja tuesta koulunkäyntiin (9 §). Koulukuraattori on koulun sosiaalityöntekijä. Kuraattori antaa psykososiaalista tukea oppilaille, oppilasryhmälle, huoltajalle, vanhempainryhmälle tai perheelle, järjestää oppilaalle ja hänen perheelleen tarvittaessa tukitoimia sekä aktivoi verkostoja ja huolehtii viranomaisten välisestä yhteistyöstä asiakkaan asioissa. Koulukuraattori konsultoi koulun henkilökuntaa oman asiantuntemuksensa piiriin kuuluvissa asioissa, esim. luokan ilmapiiriin tai kiusaamiseen liittyvissä kysymyksissä.

Vantaan ammattiopisto Variassa kuraattori ohjaa opiskelijoita elämäntilanteisiin liittyvissä, opintososiaalisissa ja taloudellisissa kysymyksissä, tukee opiskelijoita kriisitilanteissa, selvittää poissaoloja ja opintojen etenemistä yhdessä opettajien kanssa. Kuraattorityössä tarkastellaan kokonaisvaltaisesti opiskelijan opiskelutilannetta tai muuta elämäntilannetta yksilö-, perhe- ja oppilaitostasolla. Asiakastyön lisäksi kuraattori tekee yhteistyötä oppilaitoksen sisällä ja verkostotyötä oppilaitoksen ulkopuolella. Oppilaitoksesta eroavat ja opintonsa keskeyttävät nuoret ohjataan kuraattorille, jolloin kuraattori ohjaa nuoria jatkosuunnitelmien teossa.

Tukihenkilötoiminta oppilashuollossa

Koulukuraattorit kouluttavat yhteistyössä Laurea - ammattikorkeakoulun kanssa tukihenkilöitä lapsille ja nuorille. Tukihenkilö pyritään saamaan lapselle siinä vaiheessa, kun ongelmien syntyä ja pahenemista voi vielä ehkäistä melko vähäisen tuen avulla. Lapsen ja hänen perheensä ei tarvitse vielä myöskään hakeutua lastensuojelun avopalveluiden piiriin, vaan oppilashuollon toimenpiteenä voidaan koulussa olevaa lasta tukea myös vapaa-ajalla.

Kehittämistoimenpiteet

- Oppilas- ja opiskelijahuoltotoiminnan kehittäminen oppilas- ja opiskelijahuollon linjausten mukaisesti.
- Oppilashuollossa toteutettavan tukihenkilötoiminnan vakiinnuttaminen osaksi vantaalaisia työkäytäntöjä sekä selvitetään mahdollisuutta laajentaa tukihenkilötoimintaa koskemaan myös Aikuisopiston perusopetuksen maahanmuuttajanuoria.
- Nuorten masennusta ennalta ehkäisevää MAESTRO-toimintaa laajennetaan.
- Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon terveystarkastusohjelman terveystarkastusohjelmien uudistaminen vuonna 2008. Uusittujen ohjelmien käyttöönotto vuonna 2009. Tavoitteena on kehittää ja yhdenmukaistaa terveystarkastuskäytäntöjä sekä mahdollistaa tukea tarvitsevien lasten, nuorten ja perheiden lisäkäynnit.
- Aikuisopistossa perusopetuksessa opiskelevien nuorten maahanmuuttajien erityisen tuen palveluketjujen tarkentaminen.
- Vantaan ammattiopisto Variassa kehitetään opiskelijahyvinvointityöryhmien moniammatillista yhteistyötä jo luotujen rakenteiden puitteissa.

5.4 Lapsen ja nuoren vapaa-aika

5.4.1 Kulttuuripalvelut

Kulttuuripalvelujen tehtävänä on luoda edellytyksiä taiteen ja kulttuurin tekemiselle ja kokemiselle. Lastenkulttuurin avulla tarjotaan niitä kasvun eväitä, joita jokainen lapsi tarvitsee kehittyäkseen henkisesti ja fyysisesti terveeksi ja tasapainoiseksi aikuiseksi. Kasvun tukeminen taidekasvatuksen keinoin toteutuu lapsille, nuorille ja perheille suunnatuissa kulttuurin peruspalveluissa sekä yhteistyössä kaupungin sisällä. Suuri osa palveluista suunnataan suoraan päiväkodeille ja kouluille. Opetusministeriön tukeman Taikalamppuverkoston jäsenenä kulttuuripalveluilla on mahdollisuus ja velvoite suunnitelmallisesti kehittää tanssikasvatusta, taidekasvatustyötä kaupungin eri toimialojen välillä sekä edistää monikulttuurisen lastenkulttuurin tarjontaa. Taidekasvatushankkeet ovat joko pitkäkestoisia prosesseja, jotka tukevat sekä taiteellista että sosiaalista kasvua tai lyhytkestoisia, uusia toimintatapoja ja -malleja etsiviä hankkeita.

Vanhemmuutta tuetaan pienten lasten ja vanhempien aamupäivätoiminnalla sekä vauvaikäisille suunnatuilla taidekursseilla ja -tilaisuuksilla. Yhteiset luovuuden, oivalluksen ja ilon hetket vahvistavat perhesiteitä, tarjoavat vertaistukea ja sosiaalisia kontakteja. Toiminnan piiriin pyritään saamaan myös maahanmuuttajataustaisia äitejä lapsineen, mikä edellyttää aktiivista yhteistyötä maahanmuuttajakoordinaattoreiden ja -järjestöjen kanssa. Näille kohderyhmille tarjottujen palveluiden tulisi olla maksuttomia, mitä nykyinen budjettirakenne ei tue.

Taidetta, esim. tanssia voidaan soveltaa elämänvoimaa ja hyvinvointia edistävänä välineenä erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten kuntoutuksessa sekä pienen lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tukemisessa. Kun perheen arjessa on paljon ongelmia, on tärkeää, että niiden vastapainoksi löytyy yhteistä iloa ja positiivisuutta tuottavaa elämänsisältöä. Erilaisille oppijoille ja erityistä tukea tarvitseville lapsille ja nuorille kohdennettuja palveluita toteutetaan mm. 10-luokkien, työpajanuorten ja joustavan perusopetuksen (JOPO) kanssa, lastensuojelulaitoksissa, perhekuntoutuskeskuksissa sekä yhteistyössä taiteen perusopetuksen kanssa. Kolmivuotisena hankkeena toteutetaan (2006-2008) TaikaVoima - erityistä tukea tarvitsevien lasten taidekasvatusteprojekti kolmessa päiväkodissa Korso-Koivukylän alueella. Taikalamppuprojektissa on luotu siltaa tanssin taiteen perusopetuksen viemisellä osaksi lastensuojelutyötä Viertolan vastaanottokodissa ja eheyttävänä toimintamuotona osaksi lasten iltapäiväkerhotoimintaa Kartanonkoskella. Hankkeet toteutetaan suurimmaksi osaksi monialaisena yhteistyönä ja tavoitteena on löytää sellaisia toimintatapoja ja työskentelymalleja, jotka jäävät pysyviksi käytännöiksi.

Perheiden hyvinvointia edistävät osaltaan kaupungin tukemat kulttuuri- ja kansalaisjärjestöt, jotka tarjoavat lapsille ja perheille harrastusmahdollisuuksia ja tukea vanhemmuuteen (mm. Mannerheimin lastensuojeluliiton Etelä-Vantaan, Hakunilan, Korson, Koivukylän ja Tikkurilan paikallisyhdistykset).

Kehittämistoimenpiteet:

- Perheiden yhteisöllisyyden ja vanhemmuuden tukeminen, erityisfokuksessa pienten lasten vanhemmat ja "vauvakulttuuri"
- Lasten ja nuorten parissa toimivan henkilöstön ammattitaitoa lisätään taidekasvatussisällöisen koulutuksen avulla kentältä nousevien tarpeiden mukaisesti.
- Nuorten osallisuutta vahvistetaan tarjoamalla heille osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia (9-luokkalaisten kulttuurikortti, Valttikortti sekä koulutus, yhteisötaideprojektit ja tapahtumat).
- Erityisryhmiin kuuluvien lasten suuri määrä huomioidaan tarjoamalla heille yksilöidysti suunniteltuja taidekasvatushankkeita monialaisena yhteistyönä (voimaannuttavat ja eheyttävät menetelmät).

- Monikulttuuristen yhteisöjen kanssa tehtävässä yhteistyössä paneudutaan palvelujen saavutettavuuden kehittämiseen.

5.4.2 Kirjastopalvelut

Kaikille avoin kirjastotila, jossa on paikalla henkilökuntaa ja jossa on hyväksyty ilman mitään velvoitteita, on turvallinen paikka oleskella. Kirjaston tilojen merkitys kasvaa silloin, jos koti-olot ovat vaikeat, rauhattomat tai turvattomat. Maahanmuuttajataustaiset lapset ja nuoret ovat kirjastoissa tärkeä ja näkyvä asiakasryhmä.

Vantaalaisilla lapsilla ja nuorilla on HelMet-kirjastojen yhteistyön tuloksena maksutta käytössään kaikkien pääkaupunkiseudun kirjastojen lasten ja nuorten aineistot. Muunkielisiä kirjoja löytyy 70 kielellä, lehtiä 26 kielellä. Varaamisen maksuttomuus on tärkeä tasa-arvoa lisäävä tekijä: pienimpäänkin kirjastopisteeseen saa varaamalla kaikkea haluamaansa lasten ja nuorten aineistoa. Vielä tänäkin päivänä kirjasto tasaa erilaisista kotitaustoista tulevien lasten ja nuorten mahdollisuuksia opiskeluun ja itsensä kehittämiseen. Kirjastosta löytyy myös luotettavaa tietoa vaikeista ja arkaluonteisista aiheista. Kirjastojen internetiä käyttävät tiedonhakuun ja seurusteluun erityisesti sellaiset nuoret, joiden kotona ei tätä mahdollisuutta ole.

Suurimmat massat kirjasto tavoittaa arjen työssä kohdatessaan kirjastoon tulevat lapset ja nuoret, joista vain osa tulee kirjastoon lainaamaan aineistoa. Joskus lapsi tai nuori viettää kirjastossa niin paljon aikaa, että henkilökunta huolestuu ja joutuu ottamaan yhteyttä joko kouluun, kotiin tai muihin viranomaisiin. Ensin kuitenkin pyritään selvittämään asiaa keskustelemalla lapsen tai nuoren kanssa

Kehittämistoimenpiteet:

- Järjestetään koulutusta henkilökunnalle lasten ja nuorten kohtaamisesta sekä nuorten kehitysvaiheista.
- Auditoidaan lasten ja nuorten kirjastotiloja ja tehdään tilojen kehittämissuunnitelma kaikkiin kirjastoihin. Kehityssuunnitelmaa tehtäessä kuullaan nuoria.
- Suunnitellaan uusia vuorovaikutteisia verkkopalveluja nuorille ja lapsille HelMet-yhteistyönä. Panostetaan mediakasvatukseen.
- Analysoidaan lasten ja nuorten kokoelmia tasa-arvon ja yhdenmukaisuuden kannalta. Kokoelmatyössä otetaan huomioon nuorten ja lasten toivomukset ja mieltymykset sekä tasa-arvon ja yhdenmukaisuuden vaatimukset.
- Päiväkotikotikäisten lasten ja heidän vanhempiansa palveluiden monipuolistaminen: Innostu kielestä -projekti yhdessä päivähoitopalveluiden kanssa.

5.4.3 Nuorisopalvelut

Nuorisopalveluiden tehtävänä on parantaa vantaalaisten lasten ja nuorten elinoloja ja luoda edellytyksiä nuorten kansalaisvalmiuksille. Nuorisotyötä ja nuorisopolitiikkaa toteutetaan moniammatillisena yhteistyönä. Nuorisotyön tavoitteena on nuorten kasvun tukeminen mm. harrastus- ja vapaa-ajanviettomahdollisuuksilla sekä ehkäistä ennalta nuorten syrjäytymistä nuorisotyön keinoin. Toiminnan lähtökohtana on nuorten omalla eli vapaa-ajalla tapahtuva toiminta. Nuorisotyön pääasiallinen kohderyhmä on 10 - 17-vuotiaat nuoret.

Erityisnuorisotyö

Erityisnuorisotyö on kohdennettua työtä, jota tehdään kaikilla alueilla yhteistyössä koulujen ja sosiaalitoimen kanssa. Erityisnuorisotyön kohderyhmä on erityistä tukea tarvitsevat pääasiassa 13 -

16-vuotiaat nuoret. Työ on sekä yksilötyötä että pienryhmätyötä. Työtä tehdään lasten ja nuorten vapaa-aikana. Työ on entistä enemmän kytkeytynyt nuorisotalojen kanssa tehtävään työhön.

Erityisnuorisotyön yhtenä työmuotona on katutyö. Katutyössä nuoria kohdataan heidän omassa ympäristöissään ja pyritään luomaan kontakteja, mutta katutyö toimii myös työvälineenä nuorten vapaa-ajanvieton ja päihteidenkäyttökulttuurin havainnoinnissa. Katutyö työmuotona täydentää myös muita kaupungin palveluita mm. lastensuojelun ja kuraattoreiden työskentelyä. Millään muulla taholla ei ole näin konkreettista tietoa nuorten vapaa-ajasta. Vanhempien kanssa työskennellessä katutyön kautta kerätystä tiedosta on myös hyötyä. Katutyön kautta saadaan kerätyksi konkreettista faktatietoa ja sitä voidaan hyödyntää monella tavalla.

Katutyöllä pyritään myös ennaltaehkäisemään nuorten häiriökäyttäytymistä, ilkkua, tappeluita sekä alkoholinvälitystä. Jo pelkällä läsnäolollaan katutyötä tekevät aikuiset saattavat rauhoittaa nuorten illanviettoa. Katutyön tavoitteena on myös turvallisuuden tunteen luominen alueelle sekä nuorille että alueen asukkaille. Katutyön kautta pystytään löytämään nuorisoporukoita, joiden viikonloppuun liittyy vahvasti päihteet sekä tarjoamaan heille vaihtoehtoista toimintaa päihteiden käytön tilalle.

Työpajatoiminta

Työpajatoiminnan kohderyhmä on 16 - 24-vuotiaat työttömät, vailla ammatillista koulutusta olevat, ammatillisen koulutuksen tai lukion keskeyttäneet sekä syrjäytymisvaarassa olevat nuoret. Työpajatoiminnan tehtävänä on estää syrjäytymistä koulutuksesta ja työstä. Toiminta on osa vantaalaista yhteiskuntatukea, jossa nuorelle tarjotaan koulutus-, työharjoittelu-, tukityö- tai työpaikalla. Nuorten työpajatoiminta on luonteeltaan ennaltaehkäisevää, ei kuntouttavaa toimintaa. Alle 17-vuotiaiden tuleminen työpajoille tapahtuu sivistystoimen moniammatillisen Kipinätyöryhmän kautta.

Työpajatoiminnan keskeinen tehtävä on tukea nuorten elämänhallintaa, parantaa heidän kouluttamistiaan ja lisätä työelämävalmiuksia. Työpajoilla nuorilla on mahdollisuus erityisopettajan opetuksessa korottaa peruskoulun arvosanoja. Työpajatoiminnassa nuorten erilaisten ja eritasoisten ongelmien selvittämisen tukena toimii pajakuraattori ja psykiatrinen sairaanhoitaja. Ammatillisen perustutkinnon suorittaneille nuorille, jotka eivät ole työllistyneet, työpajatoiminta antaa työharjoittelu/työkokemusta ja tukea työhaussa.

Työtä tehdään moniammatillisena yhteistyönä työvoimatoimiston, opetuspalveluiden ja sosiaalitoimen kanssa. Tiivistä yhteistyötä on myös lisäopetuksen (10-luokkien) kanssa. Työpajoilla on mm. psykososiaalinen tiimi ja erityisopettaja.

Nuorisotalotoiminta

Nuorisotalotoiminnan rungon muodostavat kaikille nuorille avoimet kerhot, joissa toteutetaan nuorten kasvatuksellista tukemista. Nuorisotiloissa on mahdollisuus melko monipuolisiin harrastuksiin. Jokaiselle nuorelle pyritään löytämään yksi harrastus. Tilat ovat auki 4 - 7 iltapäivää viikossa. Osassa tiloja toimitaan yhteistyössä nuoris- ja varhaisnuorisjärjestöjen kanssa. Toiminta on maksutonta. Nuorisopalvelut panostaa entistä enemmän loma- ja viikonlopputoimintaan. Nuorisotilat ovat myös paikkoja, joista nuori tietää löytävänsä aina turvallisen aikuisen.

Nuorisotiedotusta ja neuvontaa hoitaa palvelupiste JEESI. Toiminta on pääasiassa verkossa, mutta työtä tehdään myös kouluilla. Vantaa on mukana suurten kaupunkien nettinuorisotyössä. Nuorisotyö toimii nuorten suosimien nettiyhteisöjen Irc-gallerian ja Habbohotellin yhteydessä. Netissä toimivat tehtävään koulutetut nuorisotyön ammattilaiset.

Kesätoiminta

Nuorisopalvelut on viime vuosina lisännyt merkittävästi kaikille lapsille ja nuorille avointa kesätoimintaa kaikilla alueilla. Toiminta on pääosin maksutonta tai maksut on pyritty pitämään mahdollisimman alhaisina. Varhaisnuoriso- ja nuorisojärjestöt järjestävät paljon leirejä sekä Vantaan kaupungin leirialueilla että myös muualla. Järjestöt ja nuorisopalvelut pitävät myös yhteisiä leirejä.

Ankkapartion katupartio toimintaa on ensi kesänä keskiviikko- ja perjantai-iltaisina. Työpajapalveluita on tarjolla koko kesän. Neilikkatien pajatalo päivystää heinäkuun. Pajatalon tiloissa toimii myös nuorten Kesäohjaamo eli neuvontapiste, joka on suunnattu mm. yhteisvalinnassa vaille opiskelupaikkaa jääneille nuorille.

Kumppanuus nuoriso- ja varhaisnuorisotyötä tekevien järjestöjen ja vapaaehtoisten kanssa

Vantaalla on lukuisia nuoriso- ja varhaisnuorisojärjestöjä, jotka tarjoavat vantaalaisille lapsille ja nuorille monipuolista toimintaa omien periaatteidensa ja arvojensa mukaisesti. Järjestöjen lukumäärää on vaikea arvioida, mutta jo vapaa-ajan lautakunnan toiminta-avustusten piirissä on lähes 60 rekisteröityä järjestöä. Järjestöt tarjoavat aktiivisen toiminnan lisäksi kanavan yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen ja ovat samalla merkittävä oheiskasvattaja koulun ja kodin rinnalla.

Vantaalaiset varhaisnuoriso- ja nuorisojärjestöt ovat perustaneet Vantaan nuorisojärjestöt ry:n (Vannu ry), joka on Vantaan alueella toimivien alueellisten nuoriso- ja varhaisnuorisojärjestöjen yhteistyöelin. Vannu ry edistää nuorisojärjestöjen välistä yhteistyötä ja toimii koordinaattorina yhteisissä hankkeissa lisäten samalla nuorisojärjestöjen näkyvyyttä. Järjestöt käyvät aktiivista keskustelua lasten ja nuorten hyvinvoinnista ja siitä, mikä osuus järjestötoiminnalla on sen kehittämisessä. Järjestöt ovat luomassa yhteistä puuttumisen mallia liittyen ennaltaehkäisevään päihdetyöhön. Tähän liittyen järjestöt ovat laatineet myös järjestökohtaiset päihdeohjelmat tukemaan järjestöjen paikallista toimintaa huomioiden lastensuojelulain. Yhteistyö laajennetaan käsittämään myös väkivaltatilanteet ja rasmin vastaisen työn. Järjestöjen ohella Vantaalla toimii lukuisia nuorten toiminnallisia ryhmiä, jotka kokoavat eri-ikäisiä nuoria harrastamaan ja vaikuttamaan.

Varhaisnuoriso- ja nuorisojärjestöjen lisäksi nuorisopalvelut tukee Icehearts Ry:n järjestämää ennalta ehkäisevää lastensuojelutyötä, jonka välineenä on liikunta sekä Nicehearts ry:n tyttöjen ja naisten omaehtoisen toiminnan tukemista.

Osallisuus sekä lasten ja nuorten kuuleminen

Kansalaisten aktiivisuuden edistäminen on tulevaisuudessa tärkeimpiä ja haasteellisimpia tehtäviä. Erityisesti lasten ja nuorten kanssa käytävään vuorovaikutukseen tulee panostaa. Lasten ja nuorten osallistuminen ja kuuleminen on kaikkien toimialojen asia. Vantaan toimintamallia kehitetään erillisessä projektissa yhteistyössä sivistystoimen, nuorisopalveluiden ja Helsingin yliopiston kanssa.

Nuorisotaloista ennaltaehkäisevän työn keskuksia

Isojen nuorisotalojen toimintaa tulisi kehittää entistä enemmän matalan kynnyksen paikkoina, joista nuoria ohjataan muihin palveluihin, muut asiantuntijat voisivat tuoda palveluun tai "etsiä" asiakkaita nuorisopalveluista varhaisen tuen ja varhaisen puuttumisen periaatteella. Tavoitteena on myös kehittää moniammatillista yhteistyötä. Uusi toimintamalli lisäisi muiden ammattilaisten määrää lasten ja nuorten vapaa-ajassa.

Kehittämistoimenpiteet:

- Nuorisotiloja kehitetään alueensa ennaltaehkäisevän työn keskuksina
- Nettinuorisotyötä kehitetään
- Yhteistyötä vanhempien kanssa lisätään
- Kiusaaminen ja rasismi, nolla-toleranssi kaikessa toiminnassa
- Toisen asteen yhteistyötä kehitetään työpajatoiminnan kanssa

5.4.4 Liikuntapalvelut

Liikuntatoiminnan perustehtävä ja tavoite on ihmisen toimintakyvyn ja terveyden ylläpitäminen ja elämänlaadun ja viihtyvyyden lisääminen koko elämänkaaren ajan. Lasten ja nuorten liikuntatoiminnan kasvatuksellinen merkitys on suuri paitsi liikunnallisten ja motoristen niin myös sosiaalisten taitojen oppimisessa ja ylläpitämisessä. Liikunnan harrastaminen on erittäin merkittävä mielekkään vapaa-ajan vieton tapa ja hyvä keino estää syrjäytymistä pitämällä lapset ja nuoret mukana säännöllisessä harrastustoiminnassa ikätovereidensa kanssa. Lasten suojelun näkökulmasta liikuntatoiminnan ja -palveluiden edellytysten parantaminen ja harrastusmahdollisuuksien turvaaminen on ennaltaehkäisevää työtä, hyvän elämän edellytyksiä ja mahdollisuuksia edistävää toimintaa. Liikunnan harrastamisen merkitys on suuri juuri erilaisia terveystarpeita ja ehkäisevänä ja vähentävänä toimintana.

Liikuntapalvelut järjestää koululaisten uinninopetuksen Vantaan koulujen 1.-4.-luokkalaisille, tukee koululiikuntaa mm. järjestämällä oppilasurheilutoimintaa ja koulutusta opettajille sekä järjestää liikuntakurssi- ja päiväleiritoimintaa koululaisille koulujen loma-aikoina. Liikuntajärjestöjä tuetaan tarjoamalla käyttöön maksuttomia tai edullisia liikuntatiloja ja rahallisin avustuksin. Vantaalaisissa liikuntajärjestöissä lapsia ja nuoria (alle 18-vuotiaita) jäseniä ja harrastajia on noin 20 000.

Liikuntapalvelut on kehittämissuunnitelmassaan asettanut tavoitteita liikunnan harrastamisen esteiden vähentämiseksi ja poistamiseksi. Taloudelliset tekijät saattavat asettaa esteitä liikunnan harrastamiselle tai ainakin kaventaa eri liikuntamuotojen ja -lajien harrastamisen mahdollisuuksia. Lasten ja nuorten tasavertaisia mahdollisuuksia liikunnan harrastamiseen edistetään poistamalla mahdollisuuksien mukaan liikunnan harrastamisen esteitä. Vuoden 2008 liikuntapalvelut luopuu liikunta- paikkojen käyttömaksujen keräämisestä alle 18-vuotiaiden toiminnasta liikuntapalveluiden tiloissa. Tällä pyritään vahvistamaan liikuntajärjestöjen ja urheiluseurojen toimintaa ja vähentämään taloudellisia esteitä lasten ja nuorten liikuntatoimintaan osallistumiselta.

Lasten ja nuorten liikunnan harrastamisen kehittämisessä haasteena ovat ne lapset ja nuoret, jotka eivät harrasta ollenkaan liikuntaa - eivät osallistu liikuntajärjestöjen ja urheiluseurojen toimintaan tai harrasta omaehtoisesti. Liikuntajärjestöihin kuulumattomien ja muiden liikuntaa harrastamattomien lasten ja nuorten tavoittaminen on tärkeää, jotta liikkumattomuuden aikaansaamat haitat onnistutaan minimoimaan. Lasten ja nuorten ylipainoisuus alkaa olla hälyttävä ongelma, puhumattakaan liikkumattomuuden aikaansaamista muista terveydellisistä ongelmista myöhemmin aikuisiällä.

Haasteeseen vastaaminen edellyttää entistä tiiviimpää yhteistyötä lasten ja nuorten liikunnan parissa työskentelevien toimijoiden - mm. koulut, liikuntajärjestöt, liikuntapalvelut, nuorisopalvelut - kesken. Nykyisten toimintamuotojen lisäksi tarvitaan uudenlaista ajattelua ja yhteistoimintaa, jotta liikuntaa harrastamattomat lapset ja nuoret löytävät liikunnan ja urheilun mahdollisuudet itsestään, oman liikuntamuotonsa, oman tapansa harrastaa liikuntaa.

Kehittämistoimenpiteet:

- koululiikunnan tukemista kehitetään edelleen paitsi liikunnanopetuksen tueksi myös liikunnallisen elämäntavan juurruttamiseksi koululaisiin
- keskustelua ja yhteistyötä liikuntajärjestöjen kanssa kehitetään ja lisätään lasten ja nuorten harrastusmahdollisuuksien edistämiseksi

5.5 Lapsen ja nuoren kohtaaminen aikuisten palveluissa

5.5.1 Aikuissosiaalityö

Aikuissosiaalityöhön kuuluu perheiden taloudellisen perusturvallisuuden varmistaminen, työllisyyden sekä arjessa selviämisen tukeminen erilaisin sosiaalityön keinoin ja taloudellisen avustuksen kautta. Kun perheen aikuisille tehdään asiakassuunnitelmaa, selvitetään ja huomioidaan siinä myös lasten tilanne. Lasten asemaa ja vanhemmuutta pyritään tukemaan kuuntelemalla vanhempia ja selvittämällä keskustellen lasten hyvinvointiin ja vanhemmuuteen liittyviä asioita, neuvoen sekä ohjaten perheitä riittävän ajoissa erityispalveluiden piiriin. Myös päihde- ja mielenterveysasiat nousevat esille keskustelussa. Monessa perheessä tukea elämänhallintaan voivat antaa myös sosiaaliohjaajat. Tikkurila-Hakunilan alueella on kaksi sosiaaliohjaajaa työskentelemässä nuorten perheiden kanssa.

Lapsia ja nuoria voidaan tukea harrastusmenoissa. Näin pyritään turvaamaan, että lapsi saa riittävän virikkeellisen ympäristön ja kykenee heikoista taloudellisista resursseista huolimatta solmi-
maan sosiaalisia kontakteja muihin lapsiin ja nuoriin. Perheitä ja lapsia voidaan tukea myös myöntämällä tukea lomiin ja leireihin. Tarvittaessa voidaan tukea ylimääräisissä lapsenhoitoku-
luissa.

Lapsiperheet ovat myös erityisasemassa, kun on kyse asumisen turvaamisesta: periaatteena on viimeiseen saakka turvata asuminen omassa asunnossa myös vuokratilanteissa. Tarvittaessa myönnetään vuokratilanteita ehkäisevänä toimeentulotukena. Yhteistyö lastensuojelun sosiaalityön kanssa toistuvissa vuokratilanteissa on tärkeää, koska tilanteen toistuminen kertoo perheen muistakin elämänhallinnan ongelmista.

Kun perhe hakee toimeentulotukea ja esiin tulee perheen vaikea tilanne ja tuen tarve, perhe ohjataan sosiaalityöntekijän luokse.

Aikuissosiaalityössä on asiakkaana myös lastensuojelun avohuollon asiakkaina olleita 18 vuotta täyttäneitä nuoria. Heillä ei ole lain suomaa ehdotonta oikeutta jälkihuoltoon, jolloin lastensuojelun tukitoimet usein päättyvät 18-vuotiaina. Näistä nuorista tulee usein nuorena vanhempia, mutta heidän resurssinsa ja voimavaransa olla itse vanhempia voivat olla heikot.

Tällä hetkellä yhdellä aikuissosiaalityöntekijällä on omassa piirissään 130 – 180 asiakasta. Tästä nousee haasteeksi tukea ja keskustelua tarvitsevien perheiden tapaaminen. Monen perheen kohdalla työskentely käynnistyy akuuttiin tilanteeseen reagoimisesta, ennaltaehkäisevää työtä pystytään tekemään vain osan perheistä kanssa.

Kehittämistoimenpiteet:

- Toimintatapojen kehittäminen niin, että aikuissosiaalityössä voidaan tavata useampia perheitä ennen akuutteja kriisitilanteita.
- Yhteistyön syventäminen neuvolan, sen perhetyön ja kotipalvelun kanssa.
- Yhteistyömuotojen kehittäminen päivähoidon ja koulun kanssa, kun huoli lapsen hyvinvoinnista on noussut.
- Tukimuotojen kehittäminen pitkään jälkihuollossa olleille avohuollon lastensuojelun asiakkaina olleille nuorille.

5.5.2 Päihdepalvelut

Aikuisen päihteiden käyttö voi johtaa lapsen hoidon laiminlyöntiin, millä on vakavia vaikutuksia lapsen tunne-elämään, turvallisuuteen, elämänvalintoihin ja mahdollisesti myöhempään päihteiden käyttöön. Päihteiden käyttö heijastuu perheenjäsenten vuorovaikutukseen, vanhemmuuteen ja siten myös lapsen hyvinvointiin.

Lastensuojelulain 10 §:n mukaisesti lapsi tulee ottaa huomioon aikuisille suunnatuissa palveluissa. Myös päihdehuoltolaki lähtee siitä, että päihdepalveluja annettaessa päihdeongelmaisen perhe ja läheiset otetaan huomioon hoitoa järjestettäessä. Päihdepalveluissa lapsen ja perheen tilanteen korjaus kokonaisuutena kuuluu osaksi työtä riippumatta siitä, hakeeko perheellinen apua omaaloitteisesti tai lastensuojelun lähettämänä.

Asiakkaana olevan perheellisen päihdeongelmaisen kanssa lapsen tilanteen puheeksi otto on luonteva tapa motivoida päihteiden käytön vähentämiseen. Päihteiden käytön vähentämisen tarkastelu ja perustelu lapsen hyvinvoinnin kannalta auttaa asiakasta irrottautumaan päihdekeskeisestä elämästä.

Osa päihdepalvelujen perheellisistä asiakkaista on myös lastensuojelun asiakkaita. Päihdehoito on tällöin osa lastensuojelusuunnitelmaa. Hoito järjestetään joko avohoitona a-klinikalla tai korvaushoitoklinikalla, päihdekierteen katkaisuhuutona tai perhekuntoutuksena niihin perehtyneissä, kuntouttavaa laitoshoidoa antavassa laitoksessa. Perhekuntoutuksessa lapset voivat olla mukana yksilökuntoutuksessa tai laitoksessa. Laitoskuntoutusjaksot kestävät yleensä muutamasta kuukaudesta jopa vuoteen tai yli. Laitoshoidon jälkeen hoitoa avohoidossa jatketaan tarpeen mukaan. Kuntouttavan laitoshoidon järjestäminen siten, että lapsi tai lapset ovat vanhempiansa mukana ei edellytä lastensuojeluasiakkuutta.

Päihdepalveluilla ei ole kotiin annettavaa perhetyötä. Sille on tarvetta erityisesti niissä perheissä, joilla ei ole lastensuojeluasiakkuutta ja mahdollisuutta sitä kautta saada perhetyön tukea. Perhetyö voisi varmistaa perheen arjen sujuvuutta, toimia lapsen ”tulkkina” ja tukea vanhemmuutta intensiivisemmin, kuin mihin päihdetyöntekijän kanssa käytävillä keskusteluilla pystytään.

Päihteiden käytöstä toipumisen kannalta merkityksellistä on keskustelu lapsista ja perheestä myös sellaisten asiakkaiden kanssa, joiden suhteet perheenjäseniinsä ovat päihteiden käytön takia katkenneet. Heitä pyritään tukemaan suhteiden uudelleen rakentamisessa. Mm. tässä tarkoituksessa päihdepalvelut on vuosittain järjestänyt isien ja lasten leirejä tai tapahtumia. Toistaiseksi resurssit eivät ole riittäneet säännöllisiin päihdeongelmaisten perheiden lapille tarjottavien ryhmien järjestämiseen. Vertaisryhmistä on todettu oleva apua lapsille ja niiden järjestämisestä sekä omana toimintana että yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa on hyvää kokemusta.

Vantaan nuorisoaseman tehtävänä on alle 21-vuotiaiden vantaalaisten lasten ja nuorten päihdehaittojen ehkäisy, varhainen puuttuminen, hoidon tarpeen arviointi, avohoito ja tarvittaessa jatkohoitoon ohjaaminen. Asiakaskunnan ikäjakauma on 13 - 21 vuoden välillä. Vuonna 2007 62 % asiakkaista (N= 169 asiakasta) tuli lastensuojelun lähettämänä. Alaikäisten asiakkaiden kohdalla vanhemmat ovat pääsääntöisesti mukana tapaamisissa. Lasten ja nuorten kohdalla pidetään tärkeänä puuttua heidän päihdekäyttämiseensä jo ennen kuin on kyse varsinaisesta päihdeongelmasta. Nuorisoaseman henkilöstö on vanhempien ja yhteistyökumppaneiden käytettävissä asiantuntijana tilanteissa, joissa on herännyt huoli nuoren päihteiden käytöstä jo ensimmäisistä päihdekokeiluista lähtien.

Nuorisoaseman toimintatapaan kuuluu, että kiireellistä apua tarvitseville asiakkaille annetaan vastaanottoaika viikon sisällä yhteydenotosta. Kiireellisuuden kriteerinä voi olla mm. nuoren oma arvio kiireellisyydestä, ensimmäiset päihdekokeilut, asiakkaan alhainen ikä, kriisitilanne tai muun viranomaisen tarve saada nopea arvio laitoshoidon tarpeellisuudesta. Nopea kertaluontoinen apu

saattaa olla riittävä joissakin tilanteissa, mutta usein työskentely etenee tarkempaan hoidon tarpeen arviointiin ja mahdolliseen jatkohoitoon, kuten muissakin yhteydenotoissa. Hoito toteutetaan yksilö-, perhe- ja ryhmähoitoina. Tarvittaessa nuori ohjataan psykiatriseen hoitokontaktiin psykisten oireiden perusteella.

Nuorisoaseman toiminta on tavoittanut parhaiten Keski- ja Pohjois-Vantaan nuoria. Esille on noussut tarve tarjota nuorisoasemapalvelua vähintään kahdesta toimipisteestä. Nuorisoaseman toiminnan kehittämishaasteena on myös avun tarjoaminen päihdeperheissä eläville nuorille, joilla itsellään ei ole päihdeongelmaa, mutta joiden vanhemmat tai huoltajat ovat päihteiden ongelmakäyttäjiä. Yhtenä vastauksena tähän tarpeeseen olisivat mm. vertaisryhmät läheisten päihteiden käytöstä kärsiville.

Kehittämistoimenpiteet:

- Päihdepalveluissa etusija työssä annetaan lapsiperheille ja lastensuojelun tukea tarvitseville perheille, lapsille ja nuorille.
- Lapsi otetaan aina huomioon päihdehoidon ja -palvelun tarpeen kartoituksessa ja hoidon suunnittelussa ja toteutuksessa.
- Perhetyötä resursoidaan siten, että perhetyötä voidaan ohjata myös päihdeongelmista kärsiville perheille
- Päihdepalveluissa varaudutaan vuosittain asiakkaina olevien aikuisten ja heidän lastensa vuorovaikutusta tukevan toiminnan järjestämiseen
- Uusien työntekijöiden perehdytyksessä ja henkilöstön koulutuksessa otetaan huomioon lapsiperheiden kanssa tehtävä päihdetyö.
- Nuorisoasemalle perustetaan toinen palvelupiste Länsi-Vantaalle.
- Nuorisoaseman palveluvalikkoon otetaan päihdeperheissä elävien nuorten vertaistukiryhmien toiminta.

5.5.3 Ehkäisevä päihdetyö

Ehkäisevällä päihdetyöllä on merkitystä lasten ja nuorten päihdekriittisen ajattelun muotoutumiseen ja päihteiden käytön aloittamiseen. Ehkäisevän päihdetyön yksikkö toimii ehkäisevän päihdetyön erityisasiantuntijana. Sen tehtävänä on tukea kaupungin peruspalveluissa tehtävää päihdetyötä ja edistää varhaista puuttumista päihteiden käyttöön.

Ehkäisevän päihdetyön yksikkö pitää tällä hetkellä päihdetietotunnit kaikille halukkaille 6. vuosiasteen luokille sekä tupakkatietotunnit kaikille halukkaille 7. vuosiasteen luokille. Lisäksi kahdeksansien luokkien oppilaille on Myllyhoitoyhdistykseltä hankittu ostopalveluna Selvää –havahduttamiskoulutuksia sekä Terveys ry:ltä Selvä peli -liikenneraittiuskoulutuksia. Päihdevalistusta tulisi kehittää osana terveystiedon opetusta siten, että päihdevalistus muuttuu kertaluonteisesta tapahtumasta prosessiluonteiseksi. Muutos ei vaadi lisäresursointia, vaan kyse on työtapojen ja –menetelmien uudelleenfokusoinnista. Ehkäisevän päihdetyön yksikön työn fokus siirtyy oppilaista opettajiin; yksikön työntekijät toimivat luokanopettajien ja terveystiedon opettajien kouluttajina, mentoreina ja asiantuntijapuna mm. opetusmateriaalin tuottamisessa ja ehkäisevän päihdetyön menetelmien käytössä.

Vantaa välittää –on kolmivuotinen (2007-2009) hanke, jonka tavoitteena on yläasteikäisten nuorten päihteiden käytön vähentäminen, alkoholin vähittäismyyntin omavalvonnan tehostaminen ja vanhemmille tiedottaminen nuorten päihteiden käytöstä sekä alaikäisille alkoholin välittämisen laittomuudesta. Hankkeessa vaikuttaviksi havaittujen toimenpiteiden ja alkaneen moniammatillisen yhteistyön (sosiaali- ja terveydenhuolto, nuorisotoimi, sivistystoimi, alkoholihallinto, järjestöt, poliisi, alkoholihallinto ja vähittäismyynti) juurruttamiseksi ja yleensä ehkäisevän päihdetyön laaja-alaiseksi levittämiseksi ja koordinoimiseksi tulisi Vantaalle perustaa yksi ehkäisevää päihdetyö-

tä koordinoiva kaupunkitasoinen moniammatillinen päihdetyöryhmä sekä kolme alueelliset tai elinkaaren mukaiset erityispiirteet huomioivaa työryhmää.

Kehittämistoimenpiteet:

- Päihdepalvelut ja perusopetus kehittävät yhteistyössä terveystiedon opetusta (1.-9. luokilla) siten, että päihdevalistus muuttuu kertaluonteisesta tapahtumasta prosessiluonteiseksi. Ehkäisevän päihdetyön yksikön fokus siirtyy oppilaista opettajiin; yksikön työntekijät toimivat luokanopettajien ja terveystiedon opettajien kouluttajina, mentoreina ja asiantuntijapapuna.
- Perustetaan kolme ehkäisevän päihdetyön alueellista tai elinkaariajattelun mukaista moniammatillista päihdetyöryhmää ja yksi koko Vantaan laajuisesti toimintaa koordinoiva ehkäisevän päihdetyön ryhmä. Työryhmien kokoonpano noudattaa osallistujatahoiltaan Vantaa välittävää –hankkeen ohjausryhmän kokoonpanoa, jotta hankkeen arvioinnissa todennetut hyvät käytännöt jäävät elämään.

5.5.4 Maahanmuuttajien vastaanottopalvelut

Maahanmuuttajaperheiden hyvällä alkuvaiheen perehdyttämisellä ja kotoutumistyöllä ehkäistään maahanmuuttajien syrjäytymistä ja monia potentiaalisia ongelmia. Vantaalle tulevien maahanmuuttajien vastaanottopalveluista vastaa nykyisin maahanmuuttajien yhteispalvelutoimisto. Vastaanottopalvelujen piiriin kuuluvat maahanmuuttajaryhmät ovat:

- vastaanottokeskuksista muuttavat, ns. kuntapaikan saaneet pakolaiset
- yksityismajoituksessa Vantaalla asuneet turvapaikanhakijat saatuaan oleskeluluvan
- sopimuksen mukaan vastaanotettavat kiintiöpakolaiset
- pakolaisten perheenyhdistämishjelman mukaan saapuvat
- paluumuuttajat
- avioliiton perusteella maahan saapuneet

Muut maahanmuuttajat, esim. työn perusteella maahan tulleet ja heidän perheenjäsenensä sekä muista kunnista muuttavat maahanmuuttajat siirtyvät nykyisin suoraan peruspalvelujen piiriin, ilman vastaanottopalveluja. Maahanmuuttajien yhteispalvelutoimiston vastaanottopalvelujen tarkoitus on maahanmuuttajan kokonaistilanteen arvion perusteella luoda edellytyksiä maahanmuuttajien kotoutumiselle sekä toimia linkkinä peruspalveluihin maahanmuuttajan siirtyessä pois vastaanottopalveluista. Lisäksi maahanmuuttajien yhteispalvelutoimisto konsultoi ja kouluttaa muita työntekijöitä maahanmuuttajakysymyksissä.

Toimiston alaisena toimineessa PASSI-projektissa on kehitelty uudenlaisia ennalta ehkäisevän lastensuojelun toimintamalleja, kuten nuorten valmennuskursseja, etnisten konfliktien ratkaisumallia sekä lastensuojelun kontaktiverkkomallia. Osana projektia on myös järjestetty dialogisia keskustelutilaisuuksia maahanmuuttajayhteisöjen ja suomalaisten viranomaisten välillä.

Vastaanottotoiminnan resurssit eivät mahdollista ennaltaehkäisevää toimintaa siinä laajuudessa kuin olisi tarpeellista, esim. ryhmätoimintoja ei kyetä järjestämään tarvetta vastaavalla tavalla, perhetyöntekijää ei ole ja joidenkin erityisryhmien kotouttamista ei pystytä nykyisellä tasolla hoitamaan riittävän tehokkaasti. Projektissa kehiteltyjä toimintamallien jatkokehittely tulisi mahdollistaa osana aikuissosiaalityötä tai lastensuojelutyötä. Vastaanottotoiminnasta peruspalvelujen piiriin siirtyvien maahanmuuttajien kotouttaminen vaatii myös lisäpanostusta.

Kehittämistoimenpiteet:

- Maahanmuuttajien perhetyön aloittaminen vuonna 2009.
- Ryhmätoiminnan järjestäminen myanmarilaisperheille lasten kasvatukseen liittyvistä kysymyksistä yhteistyössä muiden tahojen, kuten perheneuvolan, SOS-keskuksen, Väestöliiton ja järjestöjen kanssa vuonna 2008.

5.5.5 Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisy osana lasten suojelua

Vantaalla on laadittu poikkihallinnollinen perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn ohjelma keväällä 2008. Ohjelman tavoitteena on ollut luoda mahdollisimman konkreettinen työkalu ammattilaisille tilanteissa, joissa herää epäily tai huoli väkivallasta.

Perhe- ja lähisuhdeväkivalta on ilmiönä moniulotteinen ja laaja. Väkivalta voi kohdistua lapsiin ja aikuisiin. Lapset voivat kohdata väkivaltaa molempien vanhempiensa taholta. Parisuhteessa ilmenevä väkivalta lisää myös lapsiin kohdistuvan väkivallan riskiä. Väkivalta perheessä on ilmiö, jonka vaikutukset väkivallan uhriin, väkivallan käyttäjään ja väkivallan todistajaan ovat haitallisia ja pitkäkestoisia. Eräissä maahanmuuttajakulttuureissa esiintyy ”kunniaan liittyvää väkivaltaa” johon on hankittava erityisosaamista, jotta ilmiöön voidaan puuttua oikealla tavalla.

Lapsi voi olla perheessä väkivallan todistaja, väkivallan kohde tai molempia. Väkivallalle altistuminen on lapselle vakava kehityksellinen riskitekijä, josta lapsi saattaa saada pysyviä, läpi elämän kestäviä psyykkisiä ja/tai fyysisiä vammoja. Arvioilta noin 17 % suomalaisista lapsista on joutunut näkemään väkivaltaa kotona. Jos perheessä on aikuisten välistä väkivaltaa, myös lasten riski joutua väkivallan kohteeksi on kohonnut.

Lapseen kohdistuva väkivalta voi ilmetä fyysisenä, psyykkisenä tai seksuaalisena väkivaltana, myös lapsen hoidon ja avun laiminlyönti on väkivaltaa.

Varhainen puuttuminen lieventää lapselle perheväkivallasta tai laiminlyönnistä aiheutuvia seurauksia. Lapsen selviytymistä tukevat erilaiset suojaavat tekijät. Turvallinen aikuissuhde voi olla lapsen pelastus. Kun työntekijällä herää huoli siitä, että lapsi näkee tai kokee perheväkivaltaa tai lapsen hoito laiminlyödään on tehtävä lastensuojeluilmoitus.

Työ perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisemiseksi vaatii jokaisen toimijan ja toimintatason yhteistyötä. Sitoutuminen tähän työhön tarkoittaa, että perhe- ja lähisuhdeväkivaltaa ei vähätellä ja siihen puututaan välittömästi. Väkivallan vähentäminen ja ehkäisy tulee juurruttaa luonnolliseksi osaksi kaikkien hallinnonalojen sekä kolmannen sektorin yhteistyötä.

Poliisin kanssa jo pitkään kehitetty ja vakiintunut toimintatapa akuuteissa perheväkivaltilanteissa on myös ehkäisevää lasten suojelua, jolla pyritään varmistamaan lasten turvallisuus ja lopettamaan perheiden väkivaltainen käyttäytyminen

Kehittämistoimenpiteet:

- Ehkäisevässä lasten suojelussa hyödynnetään Vantaan poikkihallinnollista perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimenpideohjelmaa.

6 LASTENSUOJELUN ASIAKSMÄÄRÄT VANTAALLA

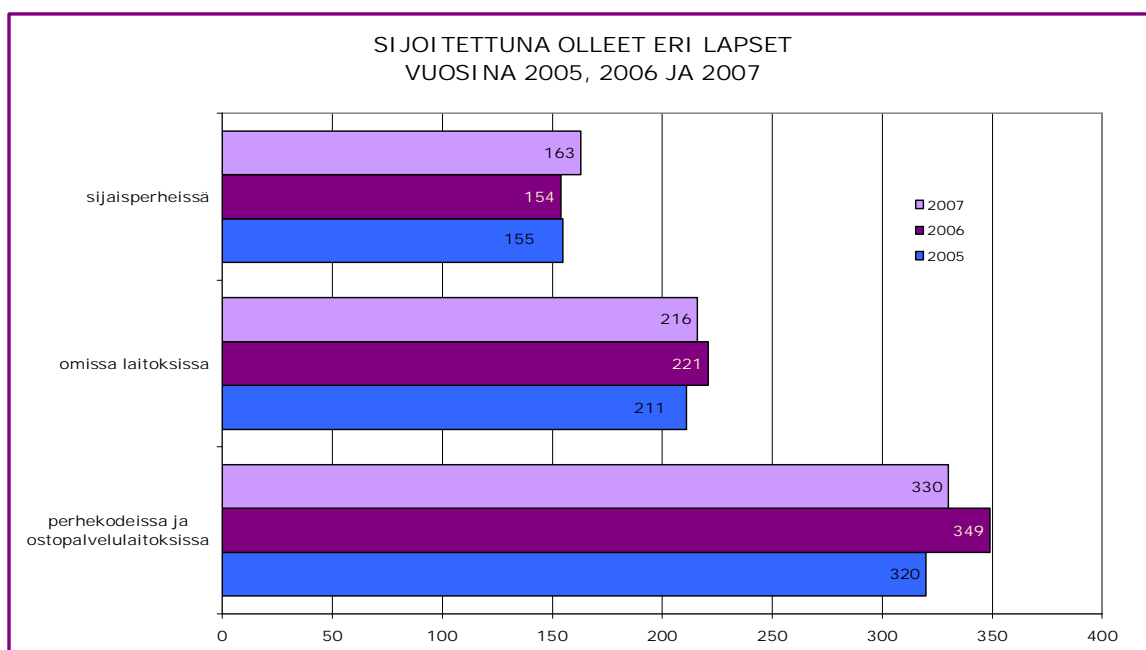
Lastensuojelutarpeeseen vaikuttavat monet tekijät. Muun muassa perheiden pitkäaikaiset taloudelliset vaikeudet, vanhempien mielenterveys- ja päihdeongelmat sekä uudenlaiset perherakenteet näkyvät lastensuojelutarpeen kasvun taustalla. Vantaalla lastensuojelun asiakasperheitä on viime vuosina ollut noin 11 % väestön lapsiperheistä.

Vuoden aikana	2000	2003	2006	2007
Lastensuojeluilmoitukset (eri lapset)	1390	2111	2552	2824
Lastensuojelun avohuollon asiakkaana olleet lapset		2724	3160	2998
Kiireellisesti sijoitetut lapset	79	75	81	65
Uudet huostaan otetut lapset	72	86	95	110
Sijoitetut lapset yhteensä	519	657	692	672
- joista avohuollon sijoitukset	99	139	172	120

Kuva 2. Lastensuojelun asiakasmäärät Vantaalla

Lastensuojelun tarpeesta kunnassa kertoo lastensuojeluilmoitusten määrä. Vuonna 2007 lastensuojeluilmoituksia tehtiin 4798 kappaletta yhteensä 2824:stä eri lapsesta, kun vuonna 2000 niitä tehtiin 1390:sta eri lapsesta. Lastensuojelun avohuollon tukitoimia on saanut viime vuosina noin 3000 lasta. Kun avohuollon tukitoimet eivät riitä lapsen ja perheen auttamiseen, joudutaan arvioimaan lapsen huostaanoton tarvetta. Uusien huostaan otettujen lasten määrät ovat kasvaneet 2000-luvulla tasaisesti. Vuonna 2007 uusia huostaan otettuja lapsia oli 110, kun heitä vuonna 2000 oli 72. Kotiutukseen päätyneissä kiireellisten sijoitusten määrässä ei ole vuositasolla ollut suurta vaihtelua, vuonna 2007 heitä oli 65.

Sijoitettujen lasten kokonaismäärä on vuositasolla kasvanut viime vuotta lukuun ottamatta merkittävästi. Kokonaismäärään lasketaan myös avohuollon tukitoimena sijoitetut lapset. Vuonna 2007 sijoitettuja lapsia oli yhteensä 672, joista 120 oli sijoitettuna avohuollon tukitoimena. Vuonna 2007 kaikista sijoitetuista lapsista tyttöjä oli 278 ja poikia 394.

Kuva 3. Sijoitettuna olleet eri lapset v. 2005 - 2007 Vantaalla.

7 LASTENSUOJELUUN VARATTAVAT VOIMAVARAT

Ehkäisevään lasten suojeluun varattavat voimavarat päätetään vuosittain taloussuunnitelman ja toimialojen käyttösuunnitelmien laadinnan yhteydessä. Niitä laadittaessa otetaan huomioon Vantaan lastensuojelusuunnitelma.

8 LASTENSUOJELUN PALVELUJÄRJESTELMÄ VANTAALLA

8.1 Lastensuojelun avopalvelut Vantaalla

Lastensuojelun avopalvelut Vantaalla käsittävät lastensuojelun avohuollon sosiaalityön tukitoimien, lastenvalvotoiminnan, elatustukitoiminnan sekä Kuuselan perhekuntoutuskeskuksen. Työntekijöitä on kaikkiaan 140. Lisäksi palveluja ostetaan ostopalvelusopimuksella SPR:n Nuorten turvatalolta, Ensi- ja turvakotien liittoon kuuluvalta Vantaan Turvakodilta sekä Vantaan seurakuntayhtymän ylläpitäältä Laurinkodilta ja maksusitoumuksilla muilta yksityisiltä palvelutuottajilta. Lastensuojelun avopalvelujen toimintamenot olivat vuonna 2007 15,2 miljoonaa euroa, josta kunnan maksaman elatustuen osuus oli 7,1 miljoonaa euroa.

Lastensuojelulaki 1.1.2008 määrittää lastensuojelun avohuollon prosessin aikaisempaa tarkemmin. Lastensuojelun asiakkuuden alkaminen ja asiakkuuden päätyminen selkiintyvät aikaisemmasta ja tuovat lastensuojelutyön avoimeksi ja aikaisempaa suunnitelmallisemmaksi. Lastensuojeluilmoituksen vastaanottamisen jälkeen on 7 päivän aikana päätettävä, aloitetaanko lastensuojelutarpeen selvitys. Jos lastensuojelun tarvetta aletaan selvittää, alkaa siitä lastensuojelun asiakkuus. Lastensuojelutarpeen selvittämistä on aikaa tehdä enimmillään 3 kuukautta. Tärkeimmät lastensuojelupäätökset tekee joko viranhaltija ja hallinto-oikeus.

Lastensuojelulain (34§) mukaan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on ryhdyttävä avohuollon tukitoimiin viipymättä 1) jos kasvuolot vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai 2) jos lapsi käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään.

Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on edistää lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea ja vahvistaa vanhempien, huoltajien ja lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatuskykyä ja mahdollisuuksia. Avohuollon tukitoimia toteutetaan mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä lapsen tai vanhempien, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kanssa.

Lastensuojeluilmoitus, lastensuojeluasiakkuuden alkaminen ja lastensuojelutarpeen selvitys

Lapsen mahdollinen tarve erityiseen suojeluun tulee usein esille lapsen, nuoren tai perheen kanssa työskentelevän työntekijän tekemänä lastensuojeluilmoituksena. Lastensuojeluilmoituksen voi tehdä myös muu kuin viranomainen. Lastensuojelun ilmoitusvelvollisuus perustuu lastensuojelulain 25§:ään. Lastensuojeluilmoituksen vastaanottamisen yhteydessä tehdään välitön tilannearvio siitä, onko lapsella kiireellistä lastensuojelutarvetta. Tällöin lapsen tilanne on turvattava ja tarvittaessa tehtävä kiireellinen sijoitus. Jos lapsen tilanne ei vaadi välittömiä toimia, sosiaalityöntekijä arvioi seitsemän arkipäivän kuluessa, aloitetaanko lastensuojelutarpeen selvitys vai ei. Selvityksestä luopuminen on perusteltava. Lastensuojelun asiakkuus alkaa päätöksestä aloittaa lastensuojelutarpeen selvitys.

Lastensuojeluilmoituksia tehtiin Vantaalla vuonna 2007 4798 kappaletta 2824:stä eri lapsesta. Kun lastensuojelutarvetta aletaan selvittää, nimetään jokaiselle lapselle lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Jos lastensuojeluilmoituksia tehdään vuonna 2008 sama määrä kuin edellisenä vuon-

na, tarkoittaisi se lähes 60 lastensuojelutarpeen selvitystä sosiaalityöntekijää kohti, kun avohuollon sosiaalityöntekijöitä Vantaalla on 48.

Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on pidettävä rekisteriä lastensuojeluilmoituksista ja niiden sisällöstä.

Lastensuojelutarpeen selvittämiseksi lasta on tavattava henkilökohtaisesti. Lastensuojelu työntekijällä on tarvittaessa oikeus tavata lapsi myös ilman huoltajan suostumusta, jos sen arvioidaan olevan lapsen ikä ja olosuhteet huomioon ottaen lapsen edun mukaista. Lastensuojelutarpeen selvittämiseksi ja lastensuojelun järjestämiseksi tulee järjestää neuvotteluja lapsen ja perheen ja heidän läheistensä kanssa. Selvityksen tekemiseksi sosiaalityöntekijä voi tarvittaessa muutenkin olla yhteydessä lapselle läheisiin henkilöihin sekä eri yhteistyötahoihin ja asiantuntijoihin.

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on tehtävä selvitys lapsen tilanteesta olosuhteiden edellyttämässä laajuudessa. Selvityksessä kuvataan lapsen kasvuolosuhteita, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta vastaavien henkilöiden toimintaa ja huoltajien mahdollisuuksia huolehtia lapsesta. Selvityksestä tehdään kirjallinen yhteenveto. Huoltajalle ja lapselle on selvityksen valmistuttua ilmoitettava kirjallisesti lastensuojelun asiakkuuden jatkumisesta tai päättymisestä.

Asiakassuunnitelma

Lastensuojelun asiakkaana olevalla lapselle on tehtävä asiakassuunnitelma, jollei kysymyksessä ole tilapäinen neuvonta ja ohjaus. Asiakassuunnitelma on laadittava yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa. Avohuollossa olevan lapsen asiakassuunnitelmaan kirjataan olosuhteet ja asiat, joihin pyritään vaikuttamaan, lapsen ja perheen tuen tarve ja palvelut ja tukitoimet, joilla pyritään vastata sekä arvioitu aika, jonka kuluessa tavoitteet pyritään saavuttamaan. Asiakassuunnitelma on tarkistettava tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran vuodessa..

Avohuollon muodot

Kun lastensuojelun tarve oleellisesti johtuu riittämättömästä toimeentulosta, puutteellisista asunisolista tai asunnon puuttumisesta, tai kun ko. seikat ovat oleellisena esteenä lapsen ja perheen kuntoutumiselle, kunnan on viivytyksettä järjestettävä riittävä taloudellinen tuki ja korjattava asunisoloihin liittyvät puutteet tai järjestettävä tarpeen mukainen asunto. Lastensuojelun avohuollon tukitoimena voidaan myöntää taloudellista tukea koulunkäyntiin, ammatin ja asunnon hankintaan, työhön sijoittumiseen, harrastuksiin, läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen sekä muiden henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämiseen. Perheen taloudelliseen tukemiseen on käytettävissä myös toimeentulotuesta annetun lain mukainen toimeentulotuki ja ehkäisevä toimeentulotuki.

Asiakassuunnitelman mukaisesti lastensuojelun avohuollon tukitoimina voidaan järjestää erilaisia palveluja lapsen ja perheen tukemiseksi. Niiden antamisesta on lisäksi tehtävä erillinen päätös. Avohuollon tukitoimet määritellään laissa aikaisempaa tarkemmin. Lastensuojelun avohuollon tukitoimina voidaan lastensuojelulain mukaan järjestää:

1. tukea lapsen ja perheen ongelmatilanteen selvittämiseen
2. lapsen taloudellinen ja muu tukeminen koulunkäynnissä, ammatin ja asunnon hankinnassa, työhön sijoittumisessa, harrastuksissa, läheisten ihmissuhteiden ylläpitämisessä sekä muiden henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämisessä
3. tukihenkilö tai -perhe
4. lapsen kuntoutumista tukevia hoito- ja terapiapalveluja
5. perhetyötä
6. koko perheen 37 §:ssä tarkoitettu sijoitus perhe tai laitoshoitoon (sijoitus avohuollon tukitoimena)
7. vertaisryhmätoimintaa
8. loma- ja virkistystoimintaa sekä
9. muita lasta ja perhettä tukevia palveluja ja tukitoimia.

Perhekuntoutus

Kuuselan perhekuntoutuskeskus tarjoaa perhekuntoutusta sekä ympärivuorokautisena perhekuntoutuksena, päivämuotoisena kuntoutuksena että kotiin tehtävänä intensiiviperhetyönä. Vuositasolla perhekuntoutuksen piirissä on noin 130 lapsiperhettä. Lisäksi Kuuselassa järjestetään kolme kertaa vuodessa depressiokoulu masennuksesta ja uupumuksesta toipuville vanhemmille. Päivämuotoinen perhekuntoutus ja depressiokoulu mahdollistetaan vuoden 2008 aikana uuden lastensuojelulain mukaisena ehkäisevänä lastensuojeluna yhteistyössä äitiys- ja lastenneuvoloiden ja perheneuvoloiden kanssa niille lapsiperheille, joilla on tuentarvetta, mutta jotka eivät ole lastensuojelun asiakkaana.

Perhekuntoutusta toteutetaan ehkäisevänä lastensuojeluna, avohuollon lastensuojelutyönä sekä perheen jälleenyhdistämisen mahdollistavana huostaanoton lakkautustyöskentelynä yhteistyössä asiakasperheiden, avohuollon ja sijaishuollon sosiaalityön ja muiden yhteistyökumppaneiden kanssa.

Sosiaali- ja kriisipäivystys

Virka-ajan ulkopuolella tapahtuvasta lastensuojelutyöstä vastaa psykososiaalisten palvelujen tulosyksikköön kuuluva Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystys. Sosiaali- ja kriisipäivystys on akuuttia päivystystoimintaa. Lasten, nuorten ja heidän perheidensä tukeminen erilaisissa kriisitilanteissa ehkäisee kriisien pitkittymistä ja mahdollista traumatisoitumista. Sosiaali- ja kriisipäivystyksessä väkivaltaiseen käyttäytymiseen pyritään puuttumaan heti aktiivisesti yhteydenotoilla väkivaltatilanteen eri osapuoliin. Tällöin erityisen huomion kohteena ovat perheen alaikäiset lapset ja heidän tilanteensa turvaaminen. Poliisin kanssa jo pitkään kehitetty tiivis yhteistyö perheväkivaltatilanteissa on myös ehkäisevää lastensuojelutyötä, jolla pyritään varmistamaan lasten turvallisuus ja lopettamaan perheiden väkivaltainen käyttäytyminen. Haasteena työn kehittämisessä on entistä parempi yhteistyö perheiden omien ja viranomaisverkostojen kanssa siten, että akuutti kriisi-interventio mahdollistaisi tarvittavan muutoksen perheiden elämässä ja tuki olisi oikea-aikaista ja riittävää.

Kehittämistoimenpiteet:

- Lastensuojelun keskusliiton mallin mukaisen ero-neuvon koordinoituvastuu lastenvalvojatoimintaan
- Lastensuojelun avopalveluiden konsultaatio yhteistyökumppaneille mallinnetaan ja ohjeistetaan
- Lastensuojelun ryhmämuotoiseen toimintaan, kuten Kuuselan perhekuntoutuskeskuksen perheryhmiin ja depressiokouluun, on jatkossa mahdollista osallistua myös ilman lastensuojelun asiakkuutta. Asiakkaiden ohjaus äitiys- ja lastenneuvoloista sekä perhe- ja nuorisoneuvoloista.
- Jatketaan dialogisia keskusteluja maahanmuuttajayhteisöjen kanssa suomalaisen lastensuojelun tarkoituksesta ja lastensuojelun palveluista.

8.2 Lasten sijais- ja jälkihuolto Vantaalla

Lastensuojelulaissa lasten sijaishuollolla tarkoitetaan huostaan otetun tai kiireellisesti sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona, laitoshoitona taikka muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Huostaan otettu lapsi voidaan sijoittaa väliaikaisesti enintään kuudeksi kuukaudeksi myös vanhempiensa tai muun huoltajansa hoidettavaksi, kun valmistellaan lapsen kotiin palaamista.

Lasten sijaishuollon päätehtävänä on kiireellisiin sijoitustarpeisin vastaaminen, sijoitettujen lasten palvelutarpeen arviointi sekä suotuisten kasvuedellytysten turvaaminen huostaan otetuille ja eri-

tyistä tukea tarvitseville lapsille. Jälkihuoltoa on nuortentukeminen itsenäiseen asumiseen, omaan elämänhallintaan ja työllistymiseen.

Vantaalla lasten sijaishuollon toimintayksiköitä ovat Tammirinteen pienten lasten ja Viertolan nuorten vastaanottokodit, sijaisperhehoito, ostettavat laitos- ja perhekoti palvelut sekä nuorten jälkihuoltopalvelut. Vuonna 2007 sijaishuollossa oli henkilöstöä 124 ja toimintamenot 25,1 milj. euroa. Tästä ostopalvelujen osuus oli 16,0 milj. € Keskimääräinen vuorokausihinta laitoshoidossa oli 210 euroa ja perhekotihoitossa 151 euroa.

Vastaanottolaitokset

Vastaanottokotien tehtävänä on vastata kiireellisistä sijoituksista ja lasten huostaanoton ja sijaishuollon tarpeen arvioinnista. Kuntouttavaan hoitoon on omat erilliset osastonsa vastaanottokotien yhteydessä. Vantaalla on omia vastaanotto- ja kuntouttavia paikkoja 58. Perhekuntoutuskeskuksen yhteydessä on avohuollon tukitoimisijoituksiin 12 - 13 paikkaa. Viime vuosina lasten määrä on vuosittain vaihdellut 211 - 238 eri lapsen välillä. Kasvavaista tarpeista johtuen omia vastaanotto-paikkoja on ollut riittämättömästi ja paikkoja on hankittu suoraan ostopalveluna. Tilanteen odotetaan korjaantuvan, kun uusi nuorten vastaanotto-osasto käynnistyy vuonna 2008. Viertolan vastaanottokodissa käynnistyi toukokuussa 2007 Potkuri-hanke, jossa haetaan uusien työmenetelmien avulla vaikeasti oirehtivalle nuorelle parempaa vaihtoehtoa laitossijoitukselle. Tavoitteena on kehittää nuorisoiäikäisten lasten vanhemmille kasvatusta tukevia keinoja. Hankkeen lähtökohtana olivat perheet, joissa perhe ei kohtaa sosiaalityöntekijän huolta nuoren tilanteesta.

Sijaisperhehoito

Perinteisen pitempiaikaisen sijaisperhehoidon rinnalle on kehitetty kriisiperhe- ja nk. varakoti-toimintaa. Kriisiperheet ovat olleet erityisen kysytyjä pienten lasten sijoitustarpeissa ja varakodit viikonloppuisin esimerkiksi yksinhuoltajien jaksamisen tueksi. Varakotien kysyntä ylittää tarjonnan. Sijaisperheisiin sijoitetaan pääosin alle 9-vuotiaina. Perhesijoitusten määrä on pysynyt melko vakiona vaihdellen 214 - 241 välillä vuosina 2003 - 2007. Sijoitettujen lasten ja perheiden tukemisen lisäksi toiminta käsittää uusien sijaisperheiden hankinnan ja valmennuksen. Suunnitelmissa on kehittää yhteistyötä pääkaupunkiseudun kuntien kesken perheiden rekrytoinnin lisäksi vahvempan tukeen, valmennukseen ja koulutukseen.

Ostopalveluna hankittava laitos- ja perhekotihoito

Laitos- ja perhekotihoitoa hankitaan pääsääntöisesti jatkosijoituspaikoiksi. Lapset tarvitsevat monenlaista erityistukea ja pitempiaikaista kuntouttavaa hoitoa. Käytössä olevia ostopalveluyksiköitä on kaikkiaan 93, joista perhekoteja on 25. Ostopalvelulaitoksiin sijoitettujen lasten määrä kasvoi 190:sta 291:een vuosien 2003 ja 2007 välillä, kun taas perhekotisijoitukset vähentyivät 64:sta 62:een lapseen. Sijoitettujen maahanmuuttajataustaisten lasten osuus on vaihdellut 18-22 %:n välillä kaikista sijoituksista.

Eryteisesti vaativaa hoitoa tarvitsevien lasten yksiköt sijaitsevat etäällä Vantaalta. Koska sijaishuollon toimintaympäristönä on koko Suomi, sijoitukset aiheuttavat myös perheneuvolalle, terveydenhuollolle ja sivistystoimelle erityistehtäviä ja vastuita. Pitkien etäisyyksien vuoksi sosiaalityö vaikeutuu, perheiden yhteydenpito on ongelmallista ja syntyy lisäkustannuksia. Pääkaupunkiseudun kuntien yhteistyönä toteutettu laitoshoidon toinen kilpailutus, yhteisesti laaditut laadun minimikriteerit tuovat läpinäkyvyyttä, turvallisuutta ja arvioinnin välineitä toimintaan. Sijaishuollon yksiköiden valvonta korostuu uudessa lastensuojelulaissa.

Viime vuosina paljon puhuttu lasten ja nuorten pahoinvointi on näyttäytynyt sijaishuollon kasvavina tarpeina. Lapsille, nuorille ja heidän perheilleen tarjottavia palveluja ja tuen muotoja ei ole ollut avohuollossa riittävästi käytössä. Vantaalaisen lapsen sijoituksen taustalla olleita syitä kartoitettiin kattavasti vuosina 2001 - 2005. Tietoja oli käytettävissä 870 eri lapsen olosuhteista. Sijoi-

tuista lapsista väkivaltakokemuksia oli 50 %:lla, päihteet perheessä 48 %:lla, kasvatukseen ja lastenhoitoon liittyviä syitä 64 %:lla, kyvyttömyyttä ottaa vastaan tarjottua tukea tai palvelua jollakin perheenjäsenellä 21 %:lla, lapsen tai nuoren hoidon kannalta merkittävä sairaus vanhemmalla tai lapsella 8 %:lla, lapsella itsellä toimintakyvyn kannalta merkittävä sairaus 8 %:lla. Samalla lapsella oli useita riskitekijöitä.

Uuden lastensuojelulain myötä haasteena sekä avo- että sijaishuollolle ovat huostaanottotilanteissa tehtävät läheisverkostonselvitykset ja tuetut sijoitukset sukulaisperheisiin. Uudessa laissa edellytetään sijaishuollolta myös työskentelyä perheiden jälleenyhdistämiseksi. Tämä on velvoite, jota ei pystytä toteuttamaan ilman sijaishuollon ja peruspalvelujen tiivistä yhteistyötä ja uudenlaisia tuen muotoja.

Jälkihuoltopalvelut

Lastensuojelulaissa jälkihuollolla tarkoitetaan lapsen tai nuoren sekä hänen vanhempiansa tukemista sijaishuollon päättymisen jälkeen. Oikeutta jälkihuoltoon on uudessa laissa laajennettu koskemaan myös avohuollon tukitoimena tapahtuneen sijoituksen päättymistä, jos sijoitus on kesännyt yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta ja kohdistunut lapseen yksin.

Nuorten jälkihuoltokeskus tarjoaa monipuolista tukea sijaisperheistä ja laitoksista itsenäistyville nuorille. Viime vuosina nuorten määrä on vaihdellut 110 ja 130 välillä. Perhetyötä tarvitaan perhettä perustavalle nuorelle ja usein myös siirtymävaiheen tukea koko perheelle, jos nuori palaakin kotiin. Lastensuojelusta itsenäistyvillä nuorilla on useita masennuksen riskitekijöitä, kuten pitkä sijoitus takanapäin, kaventuneet verkostot, elämänmuutos siirtyessä itsenäiseen asumiseen muilta paikka- kunnilta, yksinäisyys, geneettiset tekijät, lapsuuden traumat ja laiminlyönti. Hoitamattoman masennuksen seurauksena elämänhallinta on huono, koulutus ei onnistu eivätkä sosiaaliset suhteet kehity. Nämä kaikki ovat tekijöitä, jotka edistävät syvenevää syrjäytymistä, jollei niihin löydy riittävää tukea. Yksikön työntekijät ovat mukana Sateenvarjo-projektin alaisessa hankkeessa, jossa opetellaan masennuksen tunnistamista ja ennaltaehkäisyä ja tarjotaan ryhmämuotoista hoitomallia kaikille nuorille.

Tukiasuntoja on käytössä 15. Hyvällä yhteistyöllä VAV:n kanssa jälkihuoltoon oikeutettu nuori on saanut asunnon; asuminen onnistuu kuitenkin vain jälkihuollon tuella.

Sijaishuollon yhteistyö lastensuojelun palveluja tuottavien tahojen kanssa

Vantaalla lasten sijaishuollolla on pitkät perinteet lastensuojelun sijaishuollon palveluiden hankinnassa ja valvonnassa. Kasvava palveluiden tarjoajien määrä edellyttää palveluntuottajarekisterien hyvää ylläpitoa. Sijaishuolto pystyy nykyisin tarjoamaan monipuolista ja asiantuntevaa tietoa erilaisista lastensuojelupalveluista. Palveluntuottajat osaavat myös tarjota palveluitaan Vantaan käyttöön. Lastensuojelun avohuollon tukitoimia järjestävät yksityiset palveluntuottajat ja yhteisöt on kartoitettu avopalveluiden sosiaalityön käyttöön. Jälkihuoltoa tuottavat yksityiset palveluntuottajat ja yhteisöt kartoitetaan ja yhteistyöstä sovitaan vuoden 2008 aikana.

Pääkaupunkiseudun kunnat toteuttivat yhteistyönä toista kertaa lastensuojelun sijaishuoltopalveluiden kilpailutuksen vuonna 2008. Samalla luotiin yhteiset laatuksiteerit ympärivuorokautisen palvelun hankinnalle. Muiden suurten kuntien kanssa on lastensuojelun ostopalvelutoimintaa koskevat tapaamiset vuosittain tarkoituksena linjata ja yhtenäistää viranomaistoimintaa ostopalveluiden kanssa.

Yhteistyötä viranomaisten ja palveluja tuottavien yhteisöjen ja laitosten välillä edistävät mm. kumppanuuspäivät, joita kilpailutetuille yksiköille on järjestetty yhdessä muiden pääkaupunkiseudun kuntien kanssa. Yhdessä toteutetut tarkastuskäynnit sekä niistä laadittavat käyntiraportit edistävät merkittävästi lastensuojelulain mukaista yksityisten palveluntuottajien valvontaa. Myös lääninhallituksen tarkastajan kanssa on toimiva yhteistyö ja tietojen vaihto.

Kehittämistoimenpiteet:

- Läheisverkoston käyttömahdollisuuksia sijoitustilanteissa kehitetään, mm. konsultaatioilla lastensuojelun avohuollolle.
- Perhehoitoa kehitetään monimuotoiseksi palvelukokonaisuudeksi yhteistyössä pääkaupunkiseudun kuntien kanssa.
- Alle vuoden ikäiset huostaan otetut lapset kriisiperheisiin vanhempien kuntoutuksen ajaksi Työmuodon kehittäminen yhteistyössä Tammirinteen vastaanottokodin kanssa.
- Kehitetään kunnallisen ja yksityisen palvelutoiminnan välille suunnitelmallisuutta ja joustavia yhteistyömuotoja, jotka palvelevat kumpaakin osapuolta.
- Verkostoidutaan kiireellisen sijoituksen arvioinnin aikana toiminnan tasolla. Sovitaan rakenteista ja toimintamalleista erityisesti sivistystoimen, päihdepalvelujen ja psykososiaalisten palvelujen kanssa asiakaslähtöisesti.

9 YHTEISTYÖ EHKÄISEVÄSSÄ LASTEN SUOJELUSSA

Ehkäisevä lasten suojelu ei noudata sektori- tai hallintokuntarajoja. Lapsen ja nuoren ongelmat voivat nousta esiin missä tahansa palvelussa, toisaalta ongelmien kasautuessa saman lapsen kanssa saattaa työskennellä useita työntekijöitä. Lasten ja nuorten tukeminen edellyttää sekä omaa vastuunottoa että yhteistyötaitoja. Työntekijän on kyettävä arvioimaan, milloin hänen taitonsa riittävät ongelman ratkaisuun, milloin on toimittava yhteistyössä lapsen vanhempien ja muun kasvuyhteisön kanssa, milloin on toimittava muiden asiantuntijoiden kanssa.

Vantaan lastensuojelusuunnitelma sisältää useita kehittämistoimenpiteitä, joista pääosa edellyttää yhteistyön kehittämistä kunnan eri toimijoiden kesken. Tilanteessa, jos lapsi tai perhe tarvitsee samanaikaisesti useiden palvelujen tukea, toiminnan on oltava asiakkaan kannalta sujuvaa ja tarkoituksenmukaista. Erityistä huomiota on myös kiinnitettävä tiedon ja vastuiden kuljettamiseen palvelujärjestelmän nivelkohdissa lapsen tai nuoren siirtyessä palvelun piiristä toiseen. Vantaalla on päätetty panostaa toimialarajat ylittävien, yhteisten ja peräkkäisten lasten ja nuorten palvelujen prosessien kehittämiseen. Tehtävää varten palkataan lasten ja nuorten palvelujen koordinaattori.

Järjestöillä ja muilla kolmannen sektorin toimijoilla on merkittävä rooli lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin edistämisessä ja tukemisessa. Järjestöjen vapaaehtoiset toimijat antavat arvokkaan lisän lasten ja nuorten turvalliseen, ohjattuun vapaa-ajan viettoon. Mm. harrastukset ovat yksi lasta ja nuorta läpi elämän suojaavista tekijöistä. Osallisuuden ja onnistumisen kokemusten ohella ne tarjoavat usein myös mahdollisuuden vertaistukeen sekä pitkäkestoisiin ja turvallisiin aikuissuhteisiin. Kunta tukee järjestöjen toimintaa rahallisin avustuksin sekä tarjoamalla tiloja järjestöjen käyttöön. Kolmas sektori on harrastusmahdollisuuksien lisäksi tärkeä kumppani mm. koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestämisessä.

Myös Vantaan seurakunnat tukee vantaalaisia lapsia, nuoria ja heidän perheitään erilaisissa elämäntilanteissa. Seurakunnan työntekijät kohtaavat viikoittain tuhansia vantaalaisia lapsia ja heidän perheitään kirkollisissa toimituksissa, päivä-, perhe- ja iltapäiväkerhoissa, lasten ja nuorten harrastus- ja leiritoiminnassa, rippikoulussa, nuorisotyössä sekä perheneuvonnan ja diakoniatyön kautta. Erityisinä lasten suojelun tukimuotoina Vantaan seurakunnissa ovat perheneuvonta sekä Laurinkodin toiminta. Perheneuvonnan tehtävänä on sielunhoidon ja terapeuttisen keskustelun avulla tukea ja auttaa vantaalaisia perheitä parisuhteen ja perheen ongelmissa sekä elämän kriisitilanteissa. Etusijalle on asetettu kriisissä olevat pienten lasten perheet. Laurinkodissa tarjotaan tuetua asumista vantaalaisille lapsiperheille, jotka tarvitsevat tukitoimia henkilön tai perheen pitkittyneestä kriisitilanteesta selviytymisessä. Kohderyhminä ovat erityisesti vauva- ja pikkulapsiperheet sekä yksinhuoltajaperheet.

Vantaan seurakunnat tekee tiivistä yhteistyötä Vantaan kaupungin sosiaali- ja terveystalvelujen, nuorisotalvelujen sekä sivistystoimen kanssa. Uuden lastensuojelulain myötä yhteistyötä kehitetään edelleen. Tulevaisuuden mahdollisuutena voidaan pitää Vantaan seurakuntien laajaa vapaaehtoisten verkostoa. Seurakunnat voivat tiedottaa mahdollisuuksista ja rohkaista osallistumaan kaupungin lastensuojelun vapaaehtoistoimintaan esim. tukihenkilöksi.

Kunta tekee tiivistä yhteistyötä myös muiden viranomaisten kanssa. Esimerkiksi poliisin kanssa ehkäisevä lasten suojelu konkretisoituu poliisin ja sosiaali- ja kriisipäivystyksen välisessä hyvässä yhteistyössä perhe- ja muissa väkivaltatilanteissa.

Järjestöjen ja muiden yhteisöjen kanssa tehtävä yhteistyö ehkäisevässä lasten suojelussa kartoitetaan osana lastensuojelusuunnitelman kehittämistoimia.

Liite 1: Lasten ja nuorten hyvinvointi-indikaattorit

Vantaan hyvinvointikatsaus 2007: indikaattorit 2004 - 2007.

Väestö yhteensä	Vantaa	Vantaa	Vantaa	Vantaa	Koko maa	Koko maa	Koko maa
	2004	2005	2006	2007	2005	2006	2007
	184 039	185 429	187 281	189 711	5 236 611	5 255 580	5 276 955
0-6-vuotiaat, väestöosuus (%)	9,0	9,0	9,0	9,0	7,6	7,6	7,6
7-14-vuotiaat, väestöosuus (%)	10,8	10,6	10,3	10,1	9,8	9,6	9,5
15-24-vuotiaat, väestöosuus (%)	12,6	12,4	12,5	12,6	12,4	12,5	12,5
25-44-vuotiaat, väestöosuus (%)	31,3	31,1	30,8	30,5	26,2	26,0	25,8
45-64-vuotiaat, väestöosuus (%)	27,2	27,4	27,5	27,4	28,0	28,3	28,2
65-74-vuotiaat, väestöosuus (%)	6,0	6,2	6,4	6,7	8,6	8,5	8,8
Yli 74-vuotiaat, väestöosuus (%)	3,1	3,3	3,5	3,7	7,3	7,5	7,7
Yli 84-vuotiaat, väestöosuus (%)	0,6	0,6	0,7	0,7	1,6	1,7	1,8
Kuolleisuus 100000 asukasta kohden	557,5	554,4	563,0	tieto saadaan vkolla 16/2008	909,0	912,0	tieto saadaan vkolla 16/2008
Syntyneet/ 1000 15-44 -vuotiasta (ed. vuosi) naista kohden	63,3	65,4		66,2			
Kunnan nettomuutto 1000 asukasta kohti	3,5	-1,0	1,8				
Muu kuin suomi tai ruotsi äidinkielenä 1000 asukasta kohti	56,1	58,1	63,5	67,5			
Ulkomaan kansalaisten osuus väestöstä (%)	4,2	4,1	4,4	4,6	2,1	2,2	2,3/ v.2006
Perheet, joissa alle 18-vuotiaita lapsia (osuus perheistä (%))	46,5	46,6	46,4	46,1			
Työttömät, % -osuus työvoimasta		8,0	7,6	6,7/ v.2007		9,5	8,4/ 31.12.2007
Ahtaastiasuvien asuvien vähintään kahden hengen asutokuntien osuus kaikista vähintään kahden hengen asutokunnista	6,1	5,7	5,5	5,4/v.2006	6,8	6,6	6,4/v.2006
Taloudellinen huoltosuhde (kuinka monta työvoiman ulkopuolella olevaa ja työtöntä on yhtä työllistä kohti)	0,9/ v.2002	1,0/ v.2003	v.2004 puuttuu		1,3/ v.2003	v.2004 puuttuu	v. 2006 puuttuu
Demografinen huoltosuhde (kuinka monta alle 15-vuotiasta ja yli 64-vuotiasta on yhtä työikäistä (15-64-vuotias) kohti)	0,4/ v.2003	0,4/ v.2004	0,4/ v.2005	0,4/v.2006	0,5/ v.2004	0,5/ v.2005	0,5/v.2006
Henkeen ja terveyteen kohdistuneita rikoksia/ 1000 asukasta	6,1/ v.2003	7,6/ v.2004	7,4/ v.2005	7,2/v.2006	6,2/ v.2004	6,3/ v.2005	6,3/v.2006

Lapset ja nuoret	Vantaa	Vantaa	Vantaa	Vantaa	Suomi	Suomi
	2004	2005	2006	2007	2005	2006
Yksinhuoltajaperheet, % -osuus lapsiperheistä	25,7	25,8	25,9	25,8		
Toimeentulotukea saaneet 18 - 24-vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä	15,4	15,6	15,0	15,7	14,7	13,5
Toimeentulotukea saaneet lapsiperheet, % lapsiperheistä	11,5	11,0	10,4	9,1	9,0	8,5
Tulkinnon suorittaneiden osuus (%) 15-vuotta täyttäneistä	62,5	63,0	62,5	62,8	61,9	
Kodin ulkopuolelle sijoitetut 0-17 -vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä	1,5	1,5	1,5	1,6	1,1	1,2

Työikäiset	Vantaa	Vantaa	Vantaa	Vantaa	Koko maa	Koko maa
	2004	2005	2006	2007	2005	2006
Työttömät, % -osuus 25 - 64-vuotiaasta työvoimasta		8,0	7,6	7		9,5
25 - 64-vuotiaat pitkäaikaistyöttömät, % -osuus vastaavanikäisistä työttömistä		29,5	29,9	30,2		26,0
Toimeentulotuen asiakkaat 25-64-vuotiaista, %	8,3	8,1	7,8	7,8	6,9	6,7
Toimeentulotuen pitkäaikaisasiakkaat 25-64-vuotiaista, %	3,1	3,0	2,7/3,1	3,2	1,8	1,8
Työikäisten (15 - 64 v.) käynnit perusterveydenhuollon lääkärillä, /1000 vastaavanikäistä	1 294	1 254	1 222	1 254	1 530	

Hallintokuntien lisäykset	Vantaa 2004	Vantaa 2005	Vantaa 2006	Vantaa 2007
Velallisia, joilla avoimia asioita ulosotossa	9 981	10 219	7 977	7 957
Kaupungin työllistämistuella työllistämät	405	439	499	454
Kaupungin avustuksella järjestöihin työllistetyt	164	167	170	175
Kirjasto: Uuden aineiston hankinnan määräraha/ kirjasto: aineistomääräraha euroa/asukas	4,1	4,2	4,3	4,6
Kirjasto: Tiedonhaun ja tiedonhallinnan opastuskurssit		6 756	7 590	5 537
Kirjasto: Tietoteknisten perusvalmiuksien ja verkkoasioinnin opastukset		osallistujat 7 280, opastus- kurssit 4 452		1 368
Perusopetus: Ei koe tulevansa kuulluksi koulussa, 8. ja 9. luokan oppilaista	26,0		29,0	
Perusopetus: koulun työilmapiirissä ongelmia, 8. ja 9. luokan oppilaista	28,0		28,0	
Perusopetus: Lintsannut ainakin 2 pvä/kk	11,0		11,0	
Suomenkielinen perusopetus: Oppilaita/osa-aikainen erityisopettaja	250	250	218	192
Ruotsinkielinen perusopetus: Oppilaita/osa-aikainen erityisopettaja				183
Suomenkielinen perusopetus: tukiovetustunnit/oppilas	1	0,7	0,7	0,8
Ruotsinkielinen perusopetus: tukiovetustunnit/oppilas				0,7
Lukio: Ei koe tulevansa kuulluksi koulussa, lukion 1. ja 2. luokan opiskelijoista	19,0		21,0	
Lukio: Koulun työilmapiirissä ongelmia, lukion 1. ja 2. luokan opiskelijoista.	14,0		14,0	
Lukio: Lintsannut ainakin 2 pvä/kk, lukion 1. ja 2. luokan opiskelijoista	16,0		15,0	
Suomenkielinen lukiokoulutus: Keskeyttämis %	3,1	3,6	2,9	3,1
Ruotsinkielinen lukiokoulutus: Keskeyttämis %				3
Ammatillinen aikuisopisto: Keskeyttämis %	15	16	13	14
Ammatillinen aikuisopisto: Opiskelijamäärä, kursseille osallistuneet	25 994	25 819	26 843	28 969

VANTAAN KAUPUNKI
VANDA STAD

Julkaisija	Sosiaali- ja terveystoimi
Teksti	Vantaan lastensuojelusuunnitelman työryhmä
Toimittaja	Marianne Juosila
Kannen ulkoasu	Kirsi Unhola
Paino	Vantaan kaupungin paino 10/2008